

JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS AND POLITICAL SCIENCE STUDIES

ULUSLARARASI İLİŞKİLER VE SİYASET BİLİMİ ÇALIŞMALARI DERGİSİ

ARALIK / DECEMBER 2021

SAHİBİ / OWNER

Uluslararası İlişkiler Çalışmaları Derneği
International Relations Studies Association

YAYIN KURULU / PUBLICATION BOARD

Yücel Acer / Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
yacer@ybu.edu.tr

Leslie Tramontini / Philipps-Universität Marburg
tramont@staff.uni-marburg.de

Mehmet Hasgüler / KKTC YÖDAK Başkan Vekili
mehmethasguler@yahoo.com

Ferit Murat Özkaleli / Azerbaijan Diplomatic Academy
fozkaleli@ada.edu.az

Martina Ponizilova / University of West Bohemia
mponizil@kap.zcu.cz

Mesut Idriz / University of Sharjah
m.idriz@sharjah.ac.ae

Peter Kacziba / University of Pecs
kacziba.peter@pte.hu

EDİTÖRLER / EDITORS

Pelin Sönmez / Kocaeli Üniversitesi
İtir Aladağ Görentaş / Kocaeli Üniversitesi
Burak Yalım / Kocaeli Üniversitesi

YARDIMCI EDİTÖRLER / VICE EDITORS

Hakan Karadiken / Uludağ Üniversitesi
Merve Yazıcı / Dokuz Eylül Üniversitesi
Büşra Özyüksel / University of Szeged

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Ersin Kopuz / Medeniyet Üniversitesi

İNGİLİZCE EDİTÖRLERİ / ENGLISH LANGUAGE EDITORS

Oğuz Kaan Özalp / ODTÜ
Ecenur Güvendik / ODTÜ

KİTAP İNCELEMESİ EDİTÖRLERİ / BOOK REVIEW EDITORS

Selen Çetin / Milli Savunma Üniversitesi
Derya Azer / University of Bologna

TASARIM / DESIGN

Adem Şenel / ademsenel.com

DANIŞMA KURULU / ADVISORY BOARD

Ayhan Kaya / Bilgi Üniversitesi
Murat Erdoğan / Türk-Alman Üniversitesi
Yücel Acer / Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Petér Kacziba / University of Pecs
Mesut Idriz / University of Sharjah
Ferit Murat Özkaleli / Azerbaijan Diplomatic Academy
Mehmet Bülent Uludağ / İzmir Katip Çelebi Üniversitesi
Martina Ponizilova / University of West Bohemia
Mehmet Hasgüler / KKTC YÖDAK Başkan Yard.
İrfan Kaya Ülger / Kocaeli Üniversitesi
Filip Ejodus / University of Belgrade
Hakan Arıdemir / Dumlupınar Üniversitesi
Leslie Tramontini / Philipps-Universität Marburg
Ali Çaksu / Yıldız Teknik Üniversitesi
Egeresi Zoltán / National University of Public Service - Budapest
Nihal Eminoğlu / Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Gül Ceylan Tok / Kocaeli Üniversitesi
Remzie Shahini-Hoxhaj / University of Pristina
Merve Özkan Borsa / İstanbul Üniversitesi
Ayşegül Gökalp Kutlu / Kocaeli Üniversitesi
Bilgehan Emeklier / Celal Bayar Üniversitesi
Derya Demirdizen Çevik / Kocaeli Üniversitesi

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GÖÇÜ GÜVENLİKLEŞTİRME POLİTİKASINDA FRONTEX'İN ROLÜ	5
<i>SALİH TURGAY</i>	
ABUSIVE CONSTITUTIONALISM IN THE HEART OF THE EUROPE: CASES OF HUNGARY AND POLAND	27
AVRUPA'NIN KALBİNDE İSTİSMARCI ANAYASALCILIK: MACARİSTAN VE POLONYA VAKALARI	28
<i>İREM NART</i>	
BÖLGESEL GÜNEY OSETYA SORUNUNUN KÜRESELLEŞMESİ	45
THE GLOBALIZATION OF THE REGIONAL SOUTH OSETIA PROBLEM.....	46
<i>YASEMİN DİLEK</i>	
JEAN JACQUES ROUSSEAU'NUN ULUS-DEVLET DÜŞÜNCESİNİN ŞEKİLLENMESİ VE GELİŞİMİNDEKİ ETKİSİ	60
THE INFLUENCE OF JEAN-JACQUES ROUSSEAU ON THE SHAPING AND DEVELOPMENT OF THE MODERN NATION-STATE THOUGHT	61
<i>MERT USLU</i>	

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GÖÇÜ GÜVENLİKLEŞTİRME POLİTİKASINDA FRONTEX'İN ROLÜ

Salih Turgay*

ORCID ID: 0000-0002-5823-6986

Geliş Tarihi / Received: 30.09.2021 – Kabul Tarihi / Accepted: 09.11.2021

Özet

AB'nin göç politikalarının güvenlikleştirilmesinde FRONTEX'in rolü ve FRONTEX'in operasyon ve faaliyetlerinin AB'nin ilke ve değerleri üzerindeki etkisi hakkında çalışmamız eleştirel bir analiz sunmaktadır. Schengen Antlaşması ile iç sınır kontrollerinin ortadan kaldırıldığı Schengen Alanı'nda dış sınır kontrolleri daha da önem kazanmış ve dış sınırların gözetim ve kontrolünün etkili olarak sağlanmasının yanı sıra ortak prosedürler belirlemek amacıyla FRONTEX kurulmuştur. Ancak FRONTEX'in yapısı, faaliyetleri ve koordine ettiği ortak operasyonların insan hakları ihlalleri, geri göndermeme yasağı gibi birçok AB ve uluslararası hukuk normuna aykırılık teşkil ettiği yönünde yoğun eleştiriler yaşanmaktadır. Çalışmada elde edilen bulgular AB'nin göç politikalarını FRONTEX'in de pratikleri ile güvenlikleştirmesinin AB'nin kuruluş değerleri, üyelik kriterleri ve uluslararası insan hakları hukukunu ihlal etme riski taşıyabileceğini ortaya koymaktadır. Bu tür ihlallerin devam etmesi durumunda gelecekte AB'nin güvenilirliği ve uluslararası arena-daki imajına ciddi yansımaları olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, FRONTEX, Güvenlikleştirme, Göç, Mülteci

Abstract

Our study provides a critical analysis of the role of FRONTEX in securitizing the EU's immigration policies and the impact of FRONTEX's operations and activities on the EU's principles and values. While coming into force of the Schengen Agreement, external border controls have gained more importance in the Schengen Area and FRONTEX has been established in order to determine common procedures as well as to ensure effective surveillance and control of external borders. However, there are intense criticisms that the structure, activities and joint operations coordinated by FRONTEX are in violation of many EU and international law norms such as human rights violations and the prohibition of non-refoulement. The findings of the study reveal that the EU's securitization

* Kocaeli Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Doktor Adayı salih_salih10@live.com

of migration policies with the practices of FRONTEX may carry the risk of violating the EU's founding values, membership criteria and international human rights law. If such violations continue, it is thought that there will be serious reflections on the credibility of the EU and its image in the international arena in the future.

Keywords: European Union, FRONTEX, Securitization, Migration, Refugee

Giriş

İnsanlığın var olmasından beri süregelen göç hareketleri 1990 yılına kadar genellikle demografik ve sosyolojik bir olgu olarak nitelendirilmiş ve tehdit tanımlamaları içerisine dahil edilmemiştir. Ancak Soğuk Savaşın sona ermesinden sonra özellikle Afrika, Ortadoğu ve Balkanlar olmak üzere dünyanın pek çok noktasında meydana gelen iç çatışma ve karışıklıklar insanların kitlesel olarak göç etmesine neden olmuştur. Küresel nitelik arz eden bu göç hareketleri kimi devlet ve uluslararası kuruluş tarafından tehdit olarak algılanmaya başlanmıştır. Dolayısıyla 1990'lı yıllarda uluslararası göç hareketleri, uluslararası güvenlik çalışmaları kapsamında Uluslararası İlişkiler Disiplininde yoğun olarak tartışılmış ve 2000'li yıllarda ise "göç ve güvenlik" ile ilgili yeni bir literatür oluşmaya başlamıştır.

Bu çalışmalar kapsamında ön plana çıkan güvenlikleştirme teorisi Soğuk Savaşın sona erdiği 1990'lı yıllardan bu yana geliştirmiş olduğu önermeler ile göç ile güvenlik arasındaki ilişkiyi inceleyen birincil teorilerden biri haline gelmiştir. 1985 yılında Kopenhag Üniversitesi'nde temelleri atılan Kopenhag Okulu'nun araştırmacıları arasında yer alan Barry Buzan ve Ole Wæver, güvenlikleştirme teorisinin öncüleri olarak gösterilmektedir. Bir süreç olarak nitelendirilen güvenlikleştirme en genel anlamda herhangi bir konunun güvenlikleştirici aktörler tarafından söz eylem (*speech act*) yoluyla referans nesnesine yönelik varoluşsal bir tehdit olarak sunulması ve bu tehdit ile baş edebilmek için aktör tarafından alınan acil ve olağanüstü tedbirlerin dinleyici kitle tarafından rıza gösterilmesi durumu (Leonard, 2010: 235) olarak tanımlanabilir. Kopenhag Okulu'nun yaklaşımını sadece söylem düzeyinde sınırlı kalmakla eleştiren Paris Okulu ise güvenlik kavramını sosyal bir yapı olarak ele almakta ve güvenlikleştirme sürecinde pratiklere, gündelik rutinlere ve bürokrasinin işleyişine önem vermektedir.

Batı Avrupa Ülkelerine yönelik göç hareketleri İkinci Dünya Savaşı sonrasında 1973 Petrol Krizine kadar işgücü göçü şeklinde gerçekleşmiştir. Mısafir işçi olarak adlandırılan işgücü göçü bu dönem aralığında bu ülkeler tarafından olumlu karşılanmış hatta teşvik edilmiştir. Zira bu dönemde Batı

Avrupa Ülkeleri büyük ekonomik atılımlar gerçekleştirmiş ve ortaya çıkan işgücü talebine kendi nüfusları cevap verememiştir. Ancak 1973 yılında ortaya çıkan petrol krizi ile birlikte Batı'nın üretim yapısı değişmiş, o güne kadar misafir işçilerin istihdam edildiği metal ve imalat sanayileri, bu krizden doğrudan etkilenmiş ve Batı Toplumu'nda misafir işçiler yerini yabancı olgusuna bırakmıştır. Böylece göç konusu farklı bir boyut kazanmış, yabancılar toplumda sorun olarak algılanmaya başlanmıştır. 1990 yılına gelindiğinde ise Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nin dağılması ve eski Doğu Bloğu Ülkeleri'nde başlayan iç karışıklıklar ve çatışmalar, Avrupa Birliği (AB) Üyesi Ülkelere yönelik kitlesel göç ve sığınmacı akınlarına neden olmuştur. 2011 yılında patlak veren "Arap Baharı" ise, Kuzey Afrika ve Ortadoğu Ülkeleri'nde ayaklanmalara neden olmuş ve ortaya çıkan kaos ortamından kaçan milyonlarca göçmen güvenli topraklar olarak gördükleri AB Üyesi Ülkelere akın etmeye başlamıştır. AB'nin göç politikası dinamiklerini temelden sarsan göç dalgası 2015 yılında zirve yapmış bu dalga AB Komisyonunca "göç krizi" (AB Komisyonu: 2015) olarak nitelendirilmiştir.

Göç, günümüzde de AB'nin en tartışmalı konularından biridir ve AB, sorun olarak görülen bu olgu ile baş edebilmek için çeşitli program ve mekanizmalar ortaya koymuş, birtakım yapılanmalara gitmiştir. Bu yapılanmalar kapsamında yukarıda kısaca ifade edilen göçün güvenleştirilmesi bağlamında AB Üyesi Ülkeler "AB Üyesi Ülkelerin Dış Sınırlarında Operasyonel İşbirliğinin Yönetimi için Avrupa Ajansı" (FRONTEX) kurmaya karar vermiştir. Dış sınırların yönetimine ilişkin olarak AB Üyesi Ülkeler arasında operasyonel iş birliğini desteklemek amacıyla 2004 yılında kurulan FRONTEX, 2005 yılında faaliyete geçmiştir. Faaliyete geçtiği yıldan beri tartışmaların odağında yer alan FRONTEX'in operasyonları, özellikle insan hakları aktivistleri ve göçmen yanlısı gruplar tarafından ağır bir şekilde eleştirilmiştir. AB'nin göçü güvenleştirme politikasını ve sığınmacılara yönelik uygulamalarını eleştiren bu grup ve kuruluşlar özellikle FRONTEX'e odaklanmaktadır.

Yukarıda ifade edilen argümanlar çerçevesinde çalışmada, AB Üyesi Ülkelere yönelik göç hareketlerinin boyutu, AB'nin göç politikasını güvenleştirme çabaları içerisinde FRONTEX'in rolü analiz edilecektir. Bu çerçevede çalışmanın temel sorusu, AB'nin göçü güvenleştirme politikasında FRONTEX'in nasıl bir işlev gördüğü, FRONTEX'in operasyon ve faaliyetlerinin doğurduğu sonuçların AB'nin kuruluş değerleri ile uluslararası insan hakları hukukuna nasıl yansıdığıdır. Bu bağlamda çalışmada, AB'nin sınırlarına akın eden düzensiz göç başta olmak üzere genel olarak göç politikasında güvenleştirme kuramının önermelerini kullandığı, her ne kadar güvenleştirme

aracı olarak kurulmasa da FRONTEX'in görev ve operasyonlarının AB'nin göçü güvenikleştirmesine katkı sağladığı, ancak FRONTEX'in kimi operasyon ve faaliyetlerinin AB'nin kuruluş değerleri, AB'ye üyelik kriterleri ve uluslararası insan hakları hukukunu aykırılık teşkil ettiği savunulmaktadır.

I. Güvenikleştirme Teorisi

Soğuk Savaş'ın sonlarına doğru ortaya çıkan yeni tehdit algılamaları devlet eksenli geleneksel güvenlik anlayışının sorgulanmasına neden olmuş, ana akım Uluslararası İlişkiler teorilerinden idealizm ve realizmin güvenlik algılamaları ve tanımlamalarına eleştirel bir bakış getirilmiştir. Bu kapsamda ön plana çıkan genişletmeci/derinleştirmeci yaklaşımlar güvenlik kavramında askeri güvenlik anlayışının yanı sıra siyasi, ekonomik, toplumsal ve çevresel olmak üzere pek çok sektörün de güvenlik kavramına dahil edilmesi gerektiği öne sürmüştür.

1985 yılında Kopenhag Üniversitesi'nde temelleri atılan Kopenhag Okulu, özellikle 1990'ların ortalarından itibaren güvenlik çalışmalarına önemli katkılar sağlamış ve eleştirel güvenlik bağlamında bir dönüşüm yaşanmasına öncülük etmiştir. Bu okulun geliştirdiği güvenikleştirme teorisine göre güvenlik çok sektörlüdür ve sosyal olarak inşa edilir.

Yine Okula göre güvenlik; *“herhangi bir referans nesnesinin varlığına kastedilen tehditler karşısında bekayı sağlamak için alınan acil/olağanüstü tedbirler”* (Buzan vd, 1990: 3) olarak tanımlanmaktadır. Buradaki beka vurgusuna özellikle dikkat çekmek gerekmektedir. Zira güvenikleştirme teorisi bu beka söylemi ile başlatılmaktadır ve bu söylem bekaya yönelik tehditlerle mücadele etmek için alınan olağanüstü tedbirleri meşrulaştırma aracı olarak kullanılmaktadır. Öte yandan güvenlik sosyal olarak inşa edildiği için tehditlerin “gerçek” olup olmadığını tam olarak değerlendirmek imkansızdır. Bu nedenle, güvenlik araştırmacılarının çalışması gereken şey, bir konunun sosyal olarak inşa edildiği ve bir güvenlik tehdidi olarak kabul edildiği süreçtir. (Leonard, 2010: 235) Bu süreç, yani güvenliğin kapsamının inşası süreci Kopenhag Okulu tarafından güvenikleştirme olarak adlandırılmaktadır.

Okul'un önde gelen temsilcilerinden Buzan, güvenikleştirme sürecini; *“herhangi bir şeyin, değerli kabul edilen bir öznenin bekasına yönelik bir tehdit olarak inşa edilmesi ve bu tehdit ile mücadele edebilmek için alınan istisnai tedbirleri meşrulaştırmak için kullanılması”* (Buzan, 2008: 108) olarak tanımlamaktadır. Waever'a göre güvenikleştirme, güvenikleştirici aktörün belirli bir referans nesneye yönelik varoluşsal bir tehdit ilan ettiği ve o tehdidi savuşturmak

için olağanüstü araçlar kullanma hakkını ima ettiği söz edimdir. Eğer hedef kitle bu iddiayı kabul eder ve güvenikleştirici aktöre normal koşullarda bağlayıcı olacak kuralları ihlal etme hakkı verirse konu bir güvenlik sorunu haline gelir ve güvenikleştirilir (Waever, 2000: 251).

Bu bilgiler ışığında Kopenhag Okulu'na göre güvenikleştirme sürecini; "herhangi bir konunun güvenikleştirici aktör tarafından söz edim yoluyla önce siyasal zemine oradan da güvenlik alanına taşınarak bir tehdit olarak sunulması ve bu tehdidi bertaraf edebilmek için alınan olağandışı tedbirlerin hedef kitle tarafından kabul edilme süreci" şeklinde tanımlayabiliriz.

Kopenhag Okulu'nun güvenikleştirme teorisini daha da geliştirmek ve iyileştirmek amacıyla son yıllarda birçok bilim adamı teoriye ilişkin çeşitli önerilerde bulunmuş ve yoğun bir tartışma ortamı yaşanmıştır. Güvenikleştirme sürecinde söz edimin önemine vurgu yapan Kopenhag Okulu akademisyenlerin aksine Paris Okulu'nun kurucusu Didier Bigo öncülüğündeki bir gurup akademisyen söz edimlerden ziyade uygulamaların önemine vurgu yapmıştır (Leonard 2010:235).

Didier Bigo, Kopenhag Okulu tarafından sunulduğu şekliyle güvenikleştirme sürecinde söz edimin önemini kabul eder, ancak güvenikleştirmeye alternatif ve daha pratik bir yaklaşımın düşünülmesini önerir (Bigo, 2000: 194). Kopenhag Okulu'nun yaptığı gibi sadece makro düzeydeki siyasi söylemlere odaklanmak yerine, güvenlik alanında "huzursuzluk profesyonelleri" olarak adlandırdığı uzmanların teknokratik uygulamalarını incelemeyi savunur (Leonard, 2007: 15). Güvenikleştirmenin söylem olmadan gerçekleşmesinin mümkün olduğunu vurgulayan Bigo, ordu ve polisin bazı pratik çalışmalarının, disiplininin ve uzmanlığının aynı derecede önemli olabileceğini iddia eder (Bigo, 2000: 194). Başka bir deyişle, güvenikleştirme sürecinde güvenlik uygulamalarına bağlı bürokratik yapıların veya ağların eylemleri ve kullandıkları belirli teknolojileri söz edimlerden daha fazla rol oynayabilir (Huysmans, 2004).

Paris Okulu'nun bir diğer temsilcisi Balzacq da Kopenhag Okulu'nun söz edim yaklaşımının içine fiili uygulamaları da dahil ederek yaklaşımı genişletmiştir. Öte yandan Balzacq, Kopenhag Okulu'nun güvenikleştirme teorisine yönelik ana eleştirisini esas olarak güvenikleştirme sürecinde söz edimlere odaklanılmasına yöneltmekteydi. Zira Balzacq'a göre güvenlik uygulamaları öncelikle politika araçları aracılığıyla yürütülmeliydi (Balzacq, 2010).

Burada Paris Okulu'nun Kopenhag Okulu'nun yaklaşımını geçersiz kılmaya çalışmadığını, aksine onu tamamladığını belirtmek gerekmektedir. Zira

her iki Okul da güvenikleştirme teorisinin yukarıda bahsedilen kavramlarını kullanır, ancak sürecin farklı yönlerine odaklanır. Kopenhag Okulu akademisyenleri güvenlik çalışmalarına yeni bir analitik yaklaşım geliştirmeye ve güvenlik söyleminin sonuçlarını incelemeye çalışırken, Paris Okulu, güvenlik profesyonellerinin ve uzmanlarının güvenikleştirme sürecindeki rollerine odaklanmayı seçmektedir (Peoples ve Vaughan- Williams, 2015: 9).

Güvenikleştirme teorisine eleştirel katkı yapan bir diğer ekol ise önemli temsilcileri Ken Booth ve Richard Wyn Jones olan Aberystwyth Ekolü'dür. Aberystwyth Ekolü, Kopenhag Okulu'nu öncelikle analiz düzeyine ilişkin olarak eleştirmektedir. Kopenhag Okulu'nun güvenikleştirme sürecinde ana referans nesnesi olarak devleti temel aldığı iddia etmektedir. Oysa Aberystwyth Ekolü'ne göre öncelikle birey güvenliğinin sağlanması gerekmektedir. Bundan dolayı güvenikleştirme sürecinde nihai referans nesnesi olarak birey güvenliği temel alınmalıdır. Zira birey güvenliğinin sağlanması, aynı zamanda bireylerden oluşan siyasal yapılar olan devletlerin de güvenliğini sağlayacaktır. Güvenikleştirme sürecinde yer alan askeri, siyasi, ekonomik, çevresel ve toplumsal tehditler en sonunda bireyleri hedef aldığı için güvenliğin temel amacı birey güvenliğini sağlamak olmalıdır (Kolasi, 2014: 144).

Analiz düzeyine yönelik eleştirinin ardından bir diğer eleştiri etik-politik zeminde yaşanmıştır. Eleştirinin temel odak noktasını Kopenhag Okulu'nun güvenlikdışlaştırmaya atfettiği önem oluşturmaktadır. Zira Kopenhag Okulu'na göre, bekayı ilgilendirmeyen konular siyasal sınırlar içinde müzakere yoluyla çözümlenmeli ve güvenliğin kapsamı sınırlı tutulmalıdır. Başka bir ifade ile referans nesnesinin bekasına yönelik tehditler dışındaki konular siyaset sınırları dahilinde müzakere edilerek çözümlenmeli yani güvenlikdışlaştırılmalıdır. Güvenliğin kapsamının geniş tutulması durumunda ise, birçok konu acil ve olağanüstü yöntemlerle çözümlenmek istenecektir. Bundan dolayı güvenliğin kapsamı etik olarak mümkün olduğunca asgari düzeyde tutulmalıdır (Rumelili ve Karadağ, 2017: 72)

Oysa Aberystwyth Ekolü güvenliğin siyasallığını ve inşa edilmiş karakterini ön plana çıkarmakta ve güvenliğin alanını genişletmeyi savunmaktadır. Referans nesnesine yönelik tehditlerde güvenlikdışlaştırmanın risklerini göz önüne alarak tehditleri güvenlikdışlaştırmak yerine siyasallaştırarak çözmeyi önermektedir. Ekole göre güvenlik konuları sadece güvenlikdışlaştırmakla yetinilir ve siyasallaştırılmaz ise ana referans nesnesi olan bireylerin kaygı ve sorunları, bu sorunlara duyarsız kalan devlet elitlerinin insafına bırakılmış olunur (Bilgin, 2008: 99-100).

II. AB'de Göçün Güvenlikleştirilmesi

Önceki başlık altında ifade edildiği üzere Soğuk Savaş sonrası dönemde ortaya çıkan yeni tehditler güvenlik kavramının genişlemesi ve derinleşmesine neden olmuş ve güvenlik kavramının referans nesnesi devletten birey ve topluma doğru değişim göstermiştir. Göç kavramı da demografik, toplumsal ve sosyo-ekonomik temelli olmaktan çıkarak bir güvenlik meselesi haline dönüşmüştür. Göçmenler birey güvenliğine, toplumların kültürel kimliğine, ülkelerin ekonomik bütünlük ve iç istikrarına yönelik bir tehdit olarak algılanmaya başlanmıştır (Huysmans, 2006: 64).

Soğuk Savaş'ın sona ermesi uluslararası dinamiklerin temelden sarsılmasına ve yeni birtakım tehdit ve fırsatların da ortaya çıkmasına neden olmuştur. Küreselleşme ile birlikte iletişim altyapıları genişlemiş, seyahat yasaklarının ortadan kalkmasıyla birlikte de doğu batı arasındaki ulaşım olanakları artmıştır. Yine bu dönemde dünyanın birçok bölgesinde meydana gelen iç karışıklık ve çatışmalar insanların yurtlarını bırakarak kitlesel olarak göç etmelerine neden olmuştur. Bu göç dalgasından yoğun olarak etkilenen AB üyesi ülkeler bir taraftan ortak göç ve sığınma politikaları oluşturmayı hedeflerken diğer taraftan AB içerisinde özgürlük, güvenlik ve adalet alanı oluşturmaya çalışmışlardır. Ancak 11 Eylül 2001 tarihinde meydana gelen terör saldırıları AB'nin özgürlük, güvenlik ve adalet alanı oluşturma arayışları ve göç politikası dinamiklerini aşağıda detaylıca ele aldığım gibi derinden etkilemiştir. 11 Eylül terör saldırıları bir taraftan bütün bu çabaların sekteye uğramasına neden olmuş, diğer taraftan ise göçmenlerin terörizmle ilişkilendirilmesine ve birçok üye ülkenin göç politikalarını daha kısıtlayıcı hale getirmesinin yolunu açmıştır (Messina, 2014: 533; Neal, 2009: 340; Monar, 2005: 147).

11 Eylül 2001 terör saldırılarının göçün güvenlikleştirilmesi üzerindeki etkisi geniş çapta tartışılmış, bu terör saldırılarının AB'deki güvenlikleştirme aktörlerine göç ve terör tehditleri arasında bir bağlantı kurma fırsatı verdiği ve bunun da düzensiz göçmenlerin imajını daha da kötüleştirdiği yönünde genel fikir birliğine varılmıştır (Debruyne, 2017: 16). 2001'in son aylarında, klasik güvenlikleştirme sürecinin ilk bölümü ortaya çıkmaya başlamış, güvenlikleştirici aktörler göçü güvenlik, sınırlar ve terörle ilişkilendiren söylemler geliştirmiştir. Yine bu dönemde referans nesnesine yönelik bir tehdit tanımlanarak siyasi birlik oluşturulmaya çalışılmış ve tehditle mücadele araçlarının inşasına başlanmıştır (Neal, 2009: 340).

Andreas, AB'de göçün güvenlikleştirme sürecinin açıkça kabul edildiğini ve 2001'den beri hızlandırıldığını (Andreas, 2003: 79) iddia etmiş, Messina

ise 11 Eylül terör saldırılarının Avrupa'da göçün güvenlikleştirilmesi sürecinin kritik bir kavşağı ve önemli bir hızlandırıcısı (Messina, 2014: 533) olduğunu öne sürmüştür. Huysmans da göçün giderek daha fazla medyatikleştirildiğini ve isyanlar, ülke içi huzursuzluk, vasıfsız işgücü, refah şovenizmi ve suçla bağlantılı hale geldiğini savunarak, Avrupa entegrasyonu yoluyla göçün güvenlikleştirildiğini iddia etmiştir (Huysmans, 2000: 770).

Benzer şekilde birçok akademisyen AB'nin göçü 2000'li yılların başından beri güvenlikleştirdiğini iddia etmektedir. (Bigo, 2008; Leonard, 2009; Leonard, 2010; Leonard, 2011; Düvell ve Vollmer, 2011; Balzacq ve Carrera, 2006; Karyotis 2007; Kostakopoulou, 2009). Hatta Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) de yayımladığı dokümanlarda AB'de göçmen ve mültecilerin güvenlikleştirildiği yönünde eleştirilerde bulunmuştur. Şöyle ki "özellikle 11 Eylül 2001 olaylarından bu yana devletler için yeni güvenlik kaygılarının ortaya çıkması, sığınma uygulamalarının güvenlikleştirilmesine yol açmıştır. Mülteci ve sığınmacılar her geçen gün güvensizliğin kurbanı değil, habercisi olarak algılanmaktadır" (Addressing Refugees, 2006).

-12-

III. AB Değerlerine Örülen Duvar: FRONTEX

AB üyesi ülkeler malların, hizmetlerin, sermayenin ve kişilerin serbest dolaşımını sağlayarak tam bir entegrasyona ulaşmak amacıyla bir dizi düzenleme gerçekleştirmiştir. Bu kapsamda kişilerin serbest dolaşımına ilişkin üye ülkelerdeki iç sınır kontrollerinin kaldırılarak sınır kontrollerinin dış sınırlarda yapılması amacıyla 1985 yılında imzalanan Schengen Antlaşması 1995 yılında yürürlüğe girmiş ve imzacı devletler arasında bir Schengen Alanı oluşturulmuştur. Oluşturulan Schengen Alanı'nı korumak ve AB'nin dış sınırlarının etkin yönetimi ve üye ülkeler arasında iş birliği pratikleri geliştirmek amacıyla birtakım girişimlerde bulunulmuştur. İlk olarak Ekim 2001'de, Belçika, Fransa, Almanya, İtalya ve İspanya, "Avrupa Sınır Polisi" kurulması yönünde bir fizibilite çalışması başlatmış ancak İngiltere'nin öncülük ettiği bazı ülkeler bu fikre karşı çıkmıştır. Buna rağmen bu fikir yoğun olarak tartışılmaya devam etmiş, Yunanistan'ın dönem başkanı olduğu 2003'ün ikinci yarısında Konsey, AB'nin dış sınırlarının ortak yönetimi için bir mekanizma oluşturulması fikrini yeniden canlandırmıştır. Mart 2004 Madrid'de meydana gelen terör saldırıları ise bu fikrin vücut bulmasına katkı sağlamış, dış sınırların ortak yönetilmesi konusunda yeni bir oluşuma gidilmesi konusunda konsensüs ortaya konulmuştur (Neal, 2009: 340-345).

Sonuç olarak 26 Ekim 2004 tarihinde dış sınırlarda operasyonel iş birliğini koordine etmek amacıyla ulusüstü düzeyde bağımsız bir kuruluş olan FRONTEX kurulmuş ve ajans Mayıs 2005'te faaliyete başlamıştır. 14 Eylül 2016 tarihinde yapılan düzenleme ile de Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı adını almıştır (FRONTEX, 2021a). Genel merkezi Polonya'nın başkenti Varşova'da bulunan FRONTEX'in tüzel kişiliğinin yanı sıra operasyonel bağımsızlığı ve kendi tasarrufunda olan bütçesi mevcuttur.

FRONTEX'in oluşturulmasına yol açan dış sınır kontrolleri ile ilgili olarak AB üyesi ülkeler arasındaki işbirliğini güçlendirme isteğini üç ana faktör etkilemiştir. Her şeyden önce AB üyesi ülkelere yönelik göç hareketleri, özellikle Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra giderek artmış ve AB'de göçmen ve sığınmacılar daha da tartışmalı bir konu haline gelmiştir. 11 Eylül 2001 terör saldırılarını gerçekleştiren teröristlerin göçmen oluşu göçmen ile terörizm arasında ilişki kurulmasına neden olmuş ve AB üyesi ülkeleri göçmenlerin ve sığınmacıların topraklarına erişimini kısıtlamak için sınır kontrollerinin güçlendirilmesi de dahil olmak üzere göçmen sayısını azaltmak amacıyla çeşitli önlemler almaya başlamıştır (Neal, 2009:338). Bunun yanı sıra AB, 2004 yılındaki Doğu Avrupa Ülkelerini de kapsayan büyük genişlemeye doğru ilerlerken, gelecekteki üye ülkelerin AB'nin yeni dış sınırlarını oluşturacağı ve bu sınırları etkin bir şekilde kontrol edemeyecekleri konusunda bazı endişeler dile getirilmiştir. Böyle bir bakış açısıyla AB, FRONTEX'in Schengen Alanı'nın dış sınırlarının kontrol edilmesi konusunda üye ülkeler arasındaki işbirliğini artıracığını, gelecekte AB üye devletlerin sınır kontrol yeteneklerini güçlendireceği ve Schengen sınırlarındaki kontrollerin standartlaştırılması konusundaki zorlukları aşmanın en etkili yolu olacağını öngörmekteydi. (Monar, 2006: 75). Son olarak, dış sınır kontrollerinin sıklaştırılmasının 11 Eylül 2001 terör saldırılarının ardından terörle mücadelede önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmekteydi (Monar, 2005: 147)

2005 yılında faaliyete başlayan FRONTEX, AB göç politikasının temelinde yer alan düzensiz göçü engellemek ve azaltmak hedefini gerçekleştirmek amacıyla üye ülkeler ile birlikte ortak operasyonlar planlamakta, koordine etmekte, bu operasyonları hayata geçirmekte ve operasyon sonuçlarını değerlendirmektedir. FRONTEX bu operasyonlar esnasında kendi bütçesi ve AB'nin ilgili program bütçelerinin yanı sıra üye ülkelerin personel ve ekipmanlarını da kullanmaktadır (Aras, 2014: 79-80).

IV. Güvenikleştirme Sürecinde İşlevsel Aktör: FRONTEX

FRONTEX'in faaliyete geçmesi ile birlikte, AB'nin göçü güvenikleştirme politikasının işlevsel bir aktörü olarak kurulup kurulmadığı, bu amaçla kurulmamış olsa bile operasyon ve pratiklerinin AB'nin göçü güvenikleştirme politikasına katkı sağlayıp sağlamadığı noktasında güvenikleştirme üzerine çalışmalar yürüten akademisyenler arasında bir tartışma başlamıştır. Tartışmalar FRONTEX'in 11 Eylül 2001 terör saldırılarına karşı verilen olağanüstü tedbirler içeren acil tepkinin bir yansıması olup olmadığı noktasında yoğunlaşmıştır.

AB'de göçün güvenikleştirilmesi sürecinde 11 Eylül ve Madrid terör saldırılarının yadsınamaz bir gerçeklik olduğu yaygın olarak kabul edilmekle birlikte (House of Lords, 2003; Levy, 2005), güvenikleştirme teorisinin biçimsel-söylemsel ilkeleri, FRONTEX'in kuruluş aşamasında oldukça belirsiz görünmektedir. Neal'e göre 2001 ve 2002'de göç ile güvenlik, terör ve sınırlar arasındaki bağlantı kurumsallaşıyordu ancak bunların sonuçları güvenikleştirme teorisinin beklediği acil ve olağanüstü önlemlere benzemiyordu (Neal, 2009: 343). Yine Neal'e göre 2001 yılının güvenikleştirme hamlelerinden iki yıl sonra ve 2001-2003 yılları arasında herhangi bir somut ilerleme kaydedilmeden, 11 Eylül ve buna eşlik eden güvenikleştirme hamlelerinin FRONTEX'in yaratılması üzerinde doğrudan olumlu bir etkisi olduğunu iddia etmek zordur. Ancak bu, 11 Eylül terör saldırılarının güvenikleştirme üzerindeki etkisinin tamamen silinmesi gerektiği anlamına gelmez.

Peki FRONTEX, 11 Eylül sonrasında AB'nin göçü güvenikleştirme politikasının doğrudan bir sonucu değilse bile, bugüne kadarki faaliyetleri, operasyonları ve pratikleri ile AB'nin göçü güvenikleştirme politikası çerçevesinde tanımladığı göç tehdidi ile başa çıkabilmek için işlevsel bir aktör görevi görmekte midir? Bu sorunun cevabına çalışmanın sonraki bölümünde yanıt bulmaya çalışacağız.

Soruya yanıt verebilmek için öncelikle FRONTEX'in operasyonlarını, ana görevlerini ve bu görevleri yerine getirirken uyguladığı pratiklerin güvenikleştirme uygulamaları olup olmadığı ya da bu faaliyetlerin AB'de iltica ve göçün güvenikleştirilmesine katkıda bulunup bulunmadığına bakmak gerekmektedir. Bu anlamda FRONTEX'in ana görevlerinin her birini ayrı ayrı incelemekte fayda vardır.

Kuruluş Yönetmeliğine göre FRONTEX'in altı ana görevi bulunmaktadır. Bunlar (1) üye ülkeler arasında dış sınırların yönetimine ilişkin operasyonel

işbirliğini koordine etmek; (2) ortak eğitim standartlarının oluşturulması da dahil olmak üzere, ulusal sınır muhafızlarının eğitiminde üye ülkelere yardımcı olmak; (3) risk analizleri yapmak; (4) dış sınırların kontrolü ve gözetimi konularıyla ilgili gelişmeleri takip etmek; (5) dış sınırlarda artırılmış teknik ve operasyonel yardım gerektiğinde üye ülkelere yardım etmek; ve (6) üye ülkelere ortak geri dönüş operasyonları düzenlemede yardımcı olmaktır (FRONTEX, 2004).

FRONTEX'in bütün bu görevleri arasında, üye ülkelerin dış sınırlarındaki ortak operasyonları koordine etme görevi, özellikle göçmen yanlısı Sivil Toplum Kuruluşları (STK) ve medya tarafından en çok dikkat çeken görevdir. Üye ülkeler tarafından teklif edilen veya Ajansın yapmış olduğu risk değerlendirmesine göre başlatılmasını teklif eden hava, kara ve deniz ortak operasyonlarını koordine etme yetkisiyle donatılmıştır. FRONTEX'in bu operasyonlardaki resmi pozisyonunun sadece koordinatörlük olduğu, dış sınırların kontrolüne ilişkin sorumluluğun tamamen AB üyesi ülkelere ait olduğu belirtilmiş olsa bile Baldaccini gibi bazı akademisyenler, FRONTEX'in koordine ettiği ortak operasyonlar sırasında meydana gelen olaylar ile ilgili belirli bir derecede sorumluluk taşıdığını ileri sürmüştür (Baldaccini, 2010: 234).

FRONTEX tarafından koordine edilen ortak operasyonlarının iki açıdan güvenikleştirme uygulamaları olduğu iddia edilebilir. Her şeyden önce, çeşitli devletler arasındaki bu tür koordineli operasyonlar geleneksel olarak üçüncü bir devletin askeri saldırısı, korsanlık veya uyuşturucu kaçakçılığı gibi daha geleneksel güvenlik konularıyla mücadele etmek için düzenlenir. Bu ortak operasyonlarda yer alan bazı aktörlerin ülkelerinde yarı askeri statüye sahip olduğu da göz önüne alındığında (İspanya'daki Guardia Civil veya İtalya'daki Guardia di Finanza gibi), geleneksel güvenlik tehditlerinde rol alan bu yarı militer gücün göç akınlarını durdurmayı amaçlayan ortak operasyonlarda görev alması, göç akınlarının güvenikleştirilmesi olarak görülebilir (Lutterbeck, 2006). Ayrıca FRONTEX tarafından koordine edilen ortak operasyonlar, olağanüstü uygulama niteliği taşıdıkları için güvenikleştirme kapsamında alınan "olağanüstü tedbirler" olarak nitelendirilebilmektedir.

Diğer taraftan, denizlerde düzenlenen ortak operasyonların yasallığı konusunda tartışmalar yaşanmaktadır. Sonuç olarak geleneksel olarak güvenlik tehditleriyle başa çıkmak için kullanılan bir tür ortak operasyonlar, göç akınlarını durdurmak için düzenlendiği için bazı açılardan "olağanüstü" olarak görülebilirler (Leonard, 2010: 241).

FRONTEX'in bir diğeri önemli görevi, ortak eğitim standartlarının oluşturulması da dahil olmak üzere, ulusal sınır muhafızlarının eğitimi konusunda üye ülkelere yardımcı olmak, gerektiğinde teknik ve operasyonel anlamda destek sağlamaktır. FRONTEX, bugüne kadar sahte belgeler ve çalıntı araçların tespiti, ortak iade operasyonları, köpek taşıma ve gözetleme operasyonlarını gerçekleştiren pilotlar için hava-deniz iş birliği gibi çeşitli konularda özel kurslar düzenlemiştir. Bu eğitim faaliyetlerini gerçekleştiren Hızlı Sınır Müdahale Ekipleri (*Rapid Border Intervention Teams - RABIT*), bir taraftan AB'deki ulusal sınır muhafızlarının yetkinliğini artırmak ve FRONTEX tarafından koordine edilen ortak operasyonlar sırasında operasyonel iş birliğini güçlendirecek eğitim faaliyetleri düzenlemektedirken, diğeri taraftan AB'nin dış sınırlarında beklenmeyen bir göç akını olması durumunda ilgili sınır ülkesinin talebi ile acil olarak bu sınırlarda görevlendirilmektedir (Leonard, 2010: 241).

-16-

Burada dikkat çeken beklenmeyen göç akını ve acil olarak sınırlarda görevlendirilme durumu güvenlikleştirme teorisinin bekaya yönelik "varoluşsal tehdit" söylemi ve bu tehditle baş edebilmek için alınan "acil" önlemler ile doğrudan örtüşmektedir. Dolayısıyla bu tür uygulamalar güvenlikleştirme pratiği olarak görülmektedir.

FRONTEX'in ana görevlerinden bir diğeri, kendi ifadesiyle, "AB'nin dış sınırlarının güvenliği üzerinde olası etkisi olan değişiklikleri, riskleri ve tehditleri değerlendirmek için durum analiz etmek ve istihbarata dayalı veri toplamaktır" (FRONTEX, 2009:29). Bu tür istihbarat yapılarının geleneksel olarak yalnızca geleneksel güvenlik tehditlerini izlemek için geliştirildiği göz önüne alındığında, FRONTEX'in risk analizi alanındaki faaliyetleri, AB'de sığınma ve göçün güvenlikleştirilmesine katkıda bulunan güvenlikleştirme uygulamaları olduğu açıktır (Leonard, 2010: 243). Öte yandan yapılan risk analizleri ile sınırlara yaklaşmakta olan göç akınları tespit edilmekte ve bu akınlar "tehdit" olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla Kopenhag Okulu'nun işaret ettiği söz edim sürecinde yer alan bekaya yönelik tehdit söylemi risk analizleri ile ortaya konmakta, güvenlikleştirmenin ikinci aşaması olan yetki talebi ise daha önce ifade edilen ortak operasyonlarla hayata geçirilmektedir. Böylelikle söz edim pratiği dönüşmekte ve göç güvenlikleştirilmektedir.

Araştırma ve geliştirme faaliyetleri, FRONTEX'in faaliyetlerinin güvenlikleştirme uygulamaları olarak görülebileceği başka bir alandır. Araştırma ve Geliştirme Birimi otomatik sınır kontrolleri, biyometrik teknolojilerin sınır kontrollerinde kullanılması, sınır gözetleme sistemlerinde insansız hava

araçlarının kullanılması gibi çeşitli alanlarda araştırma faaliyetleri yürütmektedir (FRONTEX, 2021a). FRONTEX, bu tür faaliyetler ile güvenlik ve gözetim teknolojilerinde uzmanlaşmış özel sektör şirketleriyle giderek daha yakın ilişkiler geliştirmekte ve geleneksel olarak güvenlik sorunlarını ele almak için kullanılan gözetim ve kontrol teknolojilerinin göçmenler ve sığınmacılarla başa çıkmak için de kullanılabilmesi önermektedir. Dolayısıyla bu tür teknolojilerin kullanılması AB’de sığınma ve göçün güvenikleştirilmesine katkıda bulunan güvenikleştirme uygulamaları olarak görülebilir (Leonard, 2010: 243).

Kuruluş Yönetmeliği ile FRONTEX’e verilen son görev “AB iade politikası” çerçevesince üye ülkelere ortak iade operasyonları düzenlemede yardımcı olmaktır. Yani Ajans, üye ülkelerde bulunan yasadışı göçmenlerin geldikleri ülkelere veya menşei ülkelerine geri gönderilmeleri sürecinde ortak uçuş düzenlenmesi, sınır dışı edilecekler için seyahat belgelerinin edinilmesi gibi en iyi uygulamaları belirlemekle görevlendirilmiştir (FRONTEX, 2004). FRONTEX’in ortak iade operasyonları, önemli ölçüde “olağanüstü” nitelik arz ettiği için güvenikleştirme uygulamaları olarak da görülebilir. Zira dünyanın başka hiçbir yerinde bu kadar büyük bir devletler grubu arasında düzensiz göçmenleri sınır dışı etmeyi amaçlayan operasyonların koordinasyonunda bu kadar yüksek düzeyde işbirliği görülmemiştir (Leonard, 2010: 246).

Bu noktada FRONTEX’e verilen ana görevlerinin AB’de göçün güvenikleştirilmesine sağladığı katkıyı anlamlandırabilmek için Paris Okulu’nun kuramcısı Didier Bigo’nun göçün güvenikleştirilmesi yaklaşımını irdelemek gerekmektedir. Bigo’ya göre göçün güvenikleştirilmesi, siyasi liderlerin başarılı söz edimlerinin bazı insan gruplarına karşı yarattığı seferberlik ve güvenlik uzmanlarının özel alanları arasındaki ilişkiden doğar. Ayrıca nüfus profili oluşturma, risk değerlendirmesi, istatistiksel hesaplama, kategori oluşturma, proaktif hazırlık gibi bir dizi idari uygulamaları içerir (Bigo, 2002: 65-66). Bu anlamda yukarıda ifade edilen görevler Bigo’nun yaklaşımı ile örtüşmektedir.

FRONTEX’in altı ana görevi olsa da Ajansın faaliyetlerinin kalbi olarak görülen ve Ajansın toplam bütçesinin büyük bir kısmının harcandığı ana görev, ortak operasyonlardır. 543 milyon Euro olan 2021 yılı bütçesinin 370 milyon Euro’luk kısmı operasyonlar için ayrılmıştır. Başka bir ifade ile toplam bütçenin %68’i operasyonel faaliyetler için kullanılmaktadır (FRONTEX, 2021b). Zira FRONTEX’in yaptığı işin özünü ortak operasyonlar oluşturmada ve en çok eleştirilen faaliyet alanı olarak görülmektedir. Bundan dolayı FRONTEX’in ortak operasyonlarının bir bölümünü göçün güvenikleştirilmesi

bağlamında ele almak, bu operasyonlara yönelik eleştirilere kısaca göz atmak gerekmektedir.

Ortak operasyonlar kara, hava ve deniz sınırlarında icra edilmekte olup iletişim ve koordinasyonu tamamen FRONTEX tarafından sağlanan geniş çaplı operasyonlardır. Operasyonlara bir üye ülke ev sahipliği yapmakta ve diğer üye ülkeler personel ve teknik destek vermektedirler. (COWI, 2009: 73).

FRONTEX operasyonları, bir üye ülkenin talebine karşılık istihbarata dayalı olarak yapılan risk analizi ile başlamaktadır (Carrera, 2007: 10). Zira FRONTEX tarafından koordine edilen bütün operasyonlardan önce mutlaka istihbarata dayalı risk analizi yapılarak tehdidin boyutu ortaya konulur. Söz konusu istihbarat ise, dış sınırlardaki hareketliliklerin gözlemlenmesi, göç eğilimleri, üye ülkelerin konsolosluk ve büyükelçiliklerin menşe ve transit ülkelerdeki tespit ettiği göç potansiyeli ve göçmen kaçakçılığı şebekeleri tarafından kullanılan yöntemlerden elde edilir. Daha sonra ise yapılan risk analizine göre ayrıntılı bir operasyonel plan hazırlanır. Operasyonel plan, teknik donanımların sayısını ve türünü (gemi, uçak, devriye araçları vb.) ayrıca konuşturulacak sınır muhafızlarının sayısını ve uzmanlık alanını içerir. Operasyonel planda öngörülen tüm teçhizat sağlandıktan sonra, FRONTEX tarafından koordine edilen ortak operasyon başlatılır (Kayaalp, 2018: 66-67)

FRONTEX'in AB üyesi ülkelerin kara sınırlarında icra ettiği operasyonlar "Kara Operasyonları" olarak nitelendirilmektedir. Kara operasyonlarının amacı sınır kontrollerini geliştirerek AB dış sınırlarından yasadışı olarak geçmeye çalışan göçmenleri engellemek, sınır geçiş noktalarında düzensiz göçü kontrol altında tutabilmek, komşu ülkelerle operasyonel işbirliğini artırmak ve kaçakçılık faaliyetlerinin önüne geçebilmektir (FRONTEX, 2021c).

Ortak Hava Operasyonları ise AB üyesi ülkelerin havaalanlarında icra edilir ve gelişmiş sınır kontrollerini içerir. Hava operasyonlarının içeriğini genellikle üçüncü ülke vatandaşlarının belge ve vize ihlalleri, yüksek riskli uçuşlar (risk analizlerine göre düzensiz göç kaynağı olan ülkelere gerçekleştiren uçuşlar) ve buna uygun proaktif tedbirler, potansiyel yasadışı göçmenlerin profillerini güncelleme, insan kaçakçıları tespit ederek gözaltına alma vb. gibi işlemler içerir (FRONTEX, 2021c).

Deniz yoluyla AB ülkelerine ulaşmak isteyen yasadışı göçmenleri tespit ederek engellemek ve insan tacirleriyle mücadele edebilmek amacıyla ortak deniz operasyonları düzenlenmektedir. En kapsamlı ve uzun süreli ortak operasyonlar denizlerde gerçekleştirilmektedir. Özellikle Arap Baharı'ndan sonra AB üyesi ülkelere yönelen kitlesel göç hareketlerinin önemli rotasını

denizler oluşturmuştur. Bu operasyonlar sırasında zaman zaman gündeme gelen geri itme faaliyetleri ve yaşanan göçmen ölümleri FRONTEX'in koordine ettiği deniz operasyonlarının STK ve İnsan Hakları Örgütlerince sıklıkla eleştirilmesine neden olmaktadır. Sonraki bölümde detaylı olarak ele alınacak olan bu eleştiriler karşısında FRONTEX sorumluluk üstlenmemektedir (AP FRONTEX, 2021)

Operasyonel olarak faaliyete başladığı 2005 yılından beri birçok ortak deniz operasyonu gerçekleştiren FRONTEX'in bu operasyonları arasında İspanya'nın talebi ile 2006 yılında başlatılan HERA I ve HERA II, İtalya'nın talebi ile 2011 yılında başlatılan HERMES operasyonları dikkat çekmektedir.

Hali hazırda Yunanistan'ın Türkiye ile olan deniz sınırlarını ve Yunan Adalarını kapsayan Poseidon Operasyonu, 23 ülkenin destek verdiği 600 personel ile sınır gözetimi, denizde hayat kurtarma, kayıt ve kimlik belirleme kapasitelerinin yanı sıra sınır ötesi suçlarla mücadele kapsamında Yunanistan'ı desteklemektedir. Bu görevlerin yanı sıra Poseidon Deniz Operasyonu, yasadışı madde ve silah kaçakçılığı, sahte belgelerin tespiti gibi sınır ötesi nitelik arz eden birçok suçu tespit eden çok amaçlı bir operasyon haline gelmiştir (FRONTEX, 2021d).

2014'te İtalya'da başlatılan Triton operasyonunun yerini alan Themis operasyonu ise Şubat 2018'de başlatılmış olup halen devam etmektedir. Batı Akdeniz rotası olarak bilinen ve İspanya ile Fas arasında uzanan bölge uzun süredir göçmenler tarafından kullanılmaktadır. FRONTEX bu bölgede icra ettiği Minerva operasyonu ile İspanya makamlarına sınır kontrolü ve gözetimi, limanların kontrolü gibi birçok alanda katkıda bulunmaktadır (FRONTEX, 2021d).

V. FRONTEX'e Yöneltilen Eleştiriler

FRONTEX operasyonları teoride "Temel Haklar Bildirgesi" de dahil olmak üzere ilgili AB hukuku, 1951 tarihli Mültecilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme temelinde ilgili uluslararası hukuk ve temel insan haklarına saygılı, özellikle uluslararası korumaya erişim ve geri göndermeme ilkesine uygun olarak icra edilmektedir (Frontex, 2014).

Ayrıca Ajans, "Avrupa Sınır Muhafız Ekiplerine" katılan üye ülkelerin tüm sınır muhafızlarının yanı sıra FRONTEX personeline de operasyonlardan önce temel haklar ve uluslararası korumaya erişim ve korunmaya muhtaç kişileri tespit etmek ve onları uygun makamlara ve tesislere yönlendirmek amacıyla

kılavuzlara erişim de dahil olmak üzere ilgili AB ve uluslararası hukuk kurallarını içeren bir eğitim programı düzenlemek zorundadır (Frontex, 2014).

Yukarıda belirtilen yükümlülüklerle rağmen, kâğıt üzerinde kararlaştırılan yükümlülükler ile sahada somut olarak yapılanlar arasında kayda değer bir çelişki yer almaktadır. Bu anlamda FRONTEX'in operasyonel faaliyetlerinin insan hakları ihlallerine yol açtığına yönelik STK'lardan, insan hakları aktivistlerinden, göçmen derneklerinden, ulusal ve uluslararası medyadan ciddi eleştiriler yöneltilmektedir. FRONTEX'in görev ve yetkileri arasında denizde arama ve kurtarma operasyonları yürütmek olmasına rağmen, AB'nin iç güvenliğini sağlamaya katkı sağlamak amacıyla AB'ye yönelen yasadışı göçü durdurmak veya azaltmak görevine odaklanmasına yönelik eleştiriler ön plana çıkmaktadır (Leonard, 2010: 232-242).

-20-

Gerçekten de FRONTEX 2017 yılında yayınlamış olduğu risk analizinde hedeflerini; *"sınır ve sahil güvenlik güçlerini hızlı ve verimli bir şekilde konuşlandırmak, geri dönüş operasyonlarını desteklemek ve kişisel verileri toplayıp işleme kapasitesinin oluşturulmasına katkıda bulunmak, AB'nin göç yönetimi sürecini destekleyerek göçle ilgili alanlarda AB üyesi olmayan kilit ülkelerle daha yakın işbirliğini teşvik etmek ve bu çabalar ile Schengen bölgesi içinde serbest dolaşımı korumak"* (Frontex, 2017) olarak ilan etmiştir.

Bu nedenle, sınır güvenliğinin sağlanması Ajansın faaliyetlerini domine etmektedir. Yine risk analizinde Ajans "alanındaki en yeni ürünleri, hizmetleri, teknolojileri ve gelişmeleri sürekli olarak izleyerek, sınır güvenliğinin korunmasında bu tür araçların kullanılmasını teşvik ettiği ve yasadışı göçü ve sınır ötesi suçları önlemek için proaktif bir hareket kapasitesi geliştirdiğini" (Frontex, 2017) vurgulamaktadır.

FRONTEX'in koordine ettiği operasyonlarda birtakım trajedilerin yaşanması ve bunların tekrerrür etmesi ile Yunanistan Sahil Güvenliğinin Ege Denizi'nde göçmen teknelerini geri itmesi sonucu yaşandığı iddia edilen göçmen faciaları FRONTEX'in operasyonlarının yasallığının sorgulanmasına neden olmaktadır. Bu iddiaların en başında FRONTEX'in Ege Denizi'nde icra etmekte olduğu Poseidon Deniz Operasyonu gelmektedir.

Uluslararası Af Örgütü ve ProAsyl isimli göçmen kuruluşu tarafından hazırlanmış olan raporlarda Yunanistan Sahil Güvenliği tarafından Ege Denizi'nde yapılan geri itmelerin 2012'den beri olağan bir hal aldığı ortaya konulmuştur. Söz konusu raporlarda göçmen taşıyan teknelerinin Yunanistan kara sularından Türkiye'ye doğru geri itildiği ve böylelikle uluslararası hukuk ile

garanti altına alınan geri göndermeme ilkesi ve toplu sınır dışı etme yasağının ihlal edildiği iddia edilmektedir (ProAsyl, 2013; Uluslararası Af Örgütü, 2013).

FRONTEX'e yönelik bir başka eleştiri de geri gönderme operasyonları ile ilgilidir. Geri gönderme operasyonlarında direnen göçmenlere karşı zor kullanılması temel insan haklarını ağır bir şekilde ihlal etme potansiyeline sahiptir (Migreurop, 2013: 32). İcra edilen ortak operasyonlarda FRONTEX ev sahibi ülkelere operasyonel ve teknik destek vermektedir. Bundan dolayı iddia edilen geri itme ve göçmen ölümleri ile ilgili sorumluluk altına girmektedir. Ancak bu tür operasyonlar bizzat FRONTEX tarafından düzenlenirse de Poseidon deniz operasyonu gibi birçok operasyon FRONTEX'in operasyonel komutası altında yürütülmektedir. Bundan dolayı operasyon sahasında meydana gelen olaylardan ve hak ihlallerinden FRONTEX de bir ölçüde sorumlu tutulmalıdır.

Diğer taraftan bu tür insan hakları ihlalleri iddialarında FRONTEX'in sorumluluk kabul etmediği Avrupa Parlamentosu (AP) raporlarına da yansımıştır. FRONTEX'in temel insan haklarını ihlal ettiğine ilişkin iddiaları araştırmak amacıyla AP'de kurulan FRONTEX İnceleme Grubu 4 ay süren bir araştırma yapmış ve araştırma raporunu Parlamento'nun Sivil Özgürlükler Komitesine sunmuştur (AP FRONTEX, 2021). "FRONTEX'in AB'nin dış sınırlarında temel hakları koruma sorumluluğunu üstlenmediği, bu ihlalleri önlemediği veya gelecek için riskleri azaltmadığı" ifadesine yer verilen söz konusu raporda ayrıca "Ajansın göçmenlerin Birlik sınırlarında yasadışı şekilde geri çevrildiğine dair kanıtları da gözden kaçırdığı" ifade edilmiştir. Yine raporda Ajansın, "ortak operasyon yürüttüğü üye ülkelerde temel hak ihlalleri iddialarını destekleyen kanıtlar bulduğu, ancak bu ihlalleri dikkatli ve etkili bir şekilde ele almadığı ve takip etmediği sonucuna varıldığı" belirtilmiştir.

Öte yandan Ajansın ana özelliklerinden birisi de faaliyetlerinin şeffaf olmamasıdır. İstihbarata dayalı yapısı nedeniyle FRONTEX'in resmî web sayfasında operasyonların nerede ve nasıl yürütüldüğüne dair bilgiler yer almamaktadır. Faaliyetlerin açık ve şeffaf olamaması birçok eleştiri ve iddiayı da beraberinde getirmektedir.

Sonuç

Çalışma ile güvenlik alanında çalışan birçok uluslararası ilişkiler akademisyeni arasında AB'nin göçü güvenikleştirdiği noktasında genel bir görüş birliğine varıldığı görülmektedir. Söz konusu güvenikleştirmenin özellikle göç ile güvenlik arasında yoğun bir ilişkinin kurulduğu ve göçmenlerin terörizm,

suç ve toplumsal huzursuzluk gibi çeşitli sorunlarla ilişkilendirildiği 11 Eylül terör saldırıları sonrasında yoğunlaştığına dikkat çekilmektedir. Ancak FRONTEX'in doğrudan güvenlikleştirme aracı olarak kurulmadığı, 11 Eylül terör saldırılarının yol açtığı güvensizlik ikliminin Ajans'ın kurulmasında etkili olduğu ancak tek nedenin 11 Eylül terör saldırıları olmadığı ortaya konulmuştur. Buna karşın FRONTEX'in operasyonel hale gelmesinden sonra Kuruluş Tüzüğünde yer alan ana görevlerini icra ettiği faaliyetler ve bu faaliyetler arasında özellikle koordine ettiği ortak operasyonların AB'de göçün güvenlikleştirilmesine işlevsellik kazandırdığı çalışmada açıkça görülmektedir.

Zira Kopenhag Okulunun yaklaşımında yer alan bekaya yönelik tehdit söylemi FRONTEX'in risk analiz raporlarıyla inşa edilmekte ve tehditle mücadele etmek için alınması gereken acil tedbirler olarak ortak kara, hava ve deniz operasyonlarının ve ortak iade operasyonları düzenlenmesi önerilmektedir. FRONTEX'in operasyonel faaliyetlerinin insan hakları ihlallerine yol açtığına yönelik STK'lardan, insan hakları aktivistlerinden, göçmen derneklerinden, ulusal ve uluslararası medyadan yöneltilen eleştiriler ise güvenlikleştirme teorisinin önermeleri ile göğüslenmekte ve bu tür operasyonlar sırasında iddia edilen insan hakları ihlalleri gerek iç gerekse dış kamuoyunda bu yolla meşrulaştırılmaktadır. Öte yandan FRONTEX, Paris Okulu kuramcısı Didier Bigo'nun güvenlikleştirme yaklaşımında yer alan "huzursuzluk profesyonelleri" olarak adlandırdığı teknokratik uzmanlar topluluğu olarak da görülebilir. Zira Bigo'ya göre güvenlikleştirme sürecinde güvenlik uygulamalarına bağlı bürokratik yapıların veya ağların fiilleri ve kullandıkları belirli teknolojiler güvenlikleştirme sürecinde önemli rol oynamaktadır.

Bu anlamda FRONTEX her iki yaklaşımın pratikleşmiş bir ürünü olarak AB kurumları tarafından göçün güvenlikleştirilmesi girişiminin doğrudan bir sonucu olmasa bile, FRONTEX'in bugüne kadarki faaliyetleri, operasyonları ve pratikleri ile AB'nin göçü güvenlikleştirme politikası çerçevesinde tanımladığı tehdit ile başa çıkabilmek için işlevsel bir aktör görevi gördüğü ortaya çıkmaktadır.

AB, yasadışı göç ile mücadele etmek için önemli işlev gören FRONTEX'in faaliyetlerinin ilgili AB mevzuatı ve uluslararası hukuk normlarına uygun olarak icra edip etmediğini denetleyecek bir mekanizma geliştirmelidir. Otonom bir yapıda olan FRONTEX, operasyonel faaliyetler ve bu faaliyetlerin sonuçları hakkında ilgili AB makamları ve kamuoyu ile yeterli bilgi paylaşımında bulunmamaktadır. Bu durum FRONTEX'in işleyişi hakkındaki bilinmezlikleri daha da artırmaktadır. Öte yandan AB, FRONTEX'in koordine

ettiđi ortak operasyonlara ev sahipliđi yapan űlkelerin operasyonlar esnasında geri itme, gűçmenleri yasadışı olarak gűzaltına alma ve insanlık dıřı kořullara sahip kamplarda barındırma gibi temel insan haklarını ihlal ettiđine yűnelik iddiaları etkin bir řekilde soruřturacak bađımsız bir mekanizma kurulmasını ilgili űlkeden talep etmelidir. Zira ulusal ve uluslararası birçok medya kuruluřu ile STK'lar tarafından sıklıkla gűndeme getirilen bu tűr hak ihlalleri AB'nin yıllardır savunduđu deđerleri ařındırmaya ve AB'nin uluslararası arenadaki imajını olumsuz yűnde etkileme potansiyeline sahiptir.

Kaynakça

- AB Komisyonu, (2015) Addressing the Refugee Crisis in Europe: The Role of EU External Action, Brussels, 9.9.2015 JOIN (2015) 40 final, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=JOIN:2015:0040:FIN:EN:PDF> (Accessed 10.09.2021)
- Addressing Refugees, (2006). *The State of the World's Refugees 2006 - Human displacement in the new millennium - Chapter 3: Addressing refugee security.*
- Andreas, Peter (2003). "Redrawing the Line: Borders and Security in the Twenty-first Century". *International Security*, 28(2), 78-111.
- AP: FRONTEX, (2021) Temel Hakları Koruma Sorumluluğunu Üstlenmedi <https://www.trthaber.com/haber/dunya/ap-frontex-temel-haklari-koruma-sorumlulugunu-us-tlenmedi-595963.html> (Accessed 12.09.2021)
- Baldaccini, Anneliese (2010) "Extraterritorial border controls in the EU: the role of FRONTEX in operations at sea" Ryan, Bernard and Mitsilegas, Valsamis, (Ed.) *Extraterritorial immigration control: legal challenges.* Leiden: Martinus Nijhoff.
- Balzacq, Thierry (2011) *Securitization Theory.* 1st ed. London: Routledge,
- Balzacq, Thierry; Carrera, Sergio (2006) *Security Versus Freedom? A Challenge for Europe's Future,* Aldershot, England.
- Bigo, Didier (2000) "When Two Become One: Internal and External Securitizations in Europe". Williams, Micheal C. and Kelstrup, Morten (Ed.) *International Relations Theory and the Politics of European Integration: Power, Security, and Community,* London: Routledge.
- Bigo, Didier (2002). "Security and Immigration: Toward a Critique of the Governmentality of Unease" *Alternatives* 27: Special Issue 63-92.
- Bigo, Didier. (2006) "Liberty, Whose Liberty? The Hague Programme and the Conception of Freedom", 35-44 Balzacq, Thierry, and Carrera, Sergio, (Ed.) *Security Versus Freedom? A Challenge for Europe's future,* Aldershot, England,
- Bigo, Didier. (2008) "The Emergence of a Consensus: Global Terrorism, Global Insecurity, and Global Security", 67-94 D'Appollonia, Ariane, Chebel; Reich, Simon (Ed.) *Immigration, Integration, and Security.* Pittsburgh PA, University of Pittsburgh Press.
- Bilgin, Pinar, "Critical Theory", (der.) Paul D. Williams, *Security Studies: An Introduction,* New York, Routledge, 2008.
- Buonfino, Alessandra (2006) "Between unity and plurality: the politicization and securitization of the discourse of immigration in Europe" *New Political Science.* 26(1), 23-49.
- Buzan, Barry (2008) "Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi", *Uluslararası İlişkiler.* Cilt.5, Sayı.18, Yaz 2008.
- Buzan, Barry; Kelstrup, Morten, and Lemaitre, Pierre (1990) *The European Security Order Recast: Scenarios for the Post-Cold War Era,* Londra - New York, Pinter Publishers.
- Carrera, Sergio (2007) "The EU Border Management Strategy Frontex and the Challenges of Irregular Immigration in the Canary Islands". *CEPS Working Document No 261.* <http://aei.pitt.edu/7385/1/1482.pdf>. (Accessed 20.09.2021)
- COWI. (2009). "Frontex External evaluation of the European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union." *Final Report January 2009.* <http://www.statewatch.org/news/2009/may/frontex-eval-report-2009.pdf>. (Accessed

20.09.2021

Debruyne, Stan (2017) *The Contribution of Europol and Frontex to the Securitisation of Immigration in the EU: A Comparative Discourse Analysis*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Amsterdam,

Düvell, Frank; Vollmer, Bastian (2011) "Improving EU and US Immigration Systems' Capacity for Responding to Global Challenges: Learning from Experiences." *EU-US Immigration Systems 2011/or*. Robert Schuman Centre for Advanced Studies, European University Institute.

FRONTEX (2004) COUNCIL REGULATION (EC) No 2007/2004 of 26 October 2004, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1513171334865&uri=CELEX:32004R2007> (Accessed 12.09.2021)

FRONTEX (2021b) Budget

https://frontex.europa.eu/assets/Key_Documents/Budget/Budget_2021.pdf (Accessed 15.09.2021)

FRONTEX (2021c) Type of Operations, <https://frontex.europa.eu/we-support/types-of-operations/types-of-operations/> (Accessed 22.03.2021)

FRONTEX (2021d) Main Operations, <https://frontex.europa.eu/we-support/main-operations/operation-poseidon-greece-/> (Accessed 22.03.2021)

FRONTEX (2009) FRONTEX Programme of work 2010. Warsaw: FRONTEX. http://www.frontex.europa.eu/work_programme (Accessed 15.09.2021)

FRONTEX (2021a) Who We Are?, <https://frontex.europa.eu/about-frontex/who-we-are/origin-tasks/> (Accessed 10.09.2021)

FRONTEX (2014) Handbook to the operation plan: Joint maritime operations. <http://www.statewatch.org/news/2017/feb/eu-frontex-handbook-jointmaritime-operations-censored.pdf> (Accessed 21.03.2021)

FRONTEX (2017) Frontex' annual report on the implementation on the EU Regulation 656/2014 of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 xvi establishing rules for the surveillance of the external sea borders– 2016. http://frontex.europa.eu/assets/About_Frontex/Governance_documents/Sea_Surveillance/Annual_Report_on_sea_surveillance_2016.pdf (Accessed 20.09.2021)

Gökalp Aras, N. Ela (2014) "Biyopolitik Bir Nüfus Politikası Olarak Avrupa Birliği'nin Düzensiz Göç Rejimi Ve Sınırlarda Ölüm Siyaseti", *Nüfusbilim Dergisi / Turkish Journal Of Population Studies* 2014 36: 67–102.

Huysmans, Jef (2000) "The European Union and the Securitization of Migration", *Journal of Common Market Studies*, Vol.XXXVIII, No.5, 761-762.

Huysmans, Jef (2004) "A Foucaultian view on spill-over: freedom and security in the EU" *Journal of international relations and development*, 7 (3), 294-318.

Huysmans, Jef (2006). *The Politics of Insecurity: Fear, Migration and Asylum in the EU*. London, UK: Routledge.

Karyotis, Georgios. (2007) "European Migration Policy in the Aftermath of 9/11 – the Security–Migration Nexus". *Innovation: The European Journal of Social Science Research*, 20(1):1-17.

Kayaalp, Özgür (2018) Ege Denizinde Düzensiz Göç, Güvenlik ve İnsan Hakları Paradoksu: FRONTEX, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Kolasi, Klevis "Eleştirel Teori ve Güvenlik: Kimin İçin Güvenlik?", *Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi*, November 2014.

- Kostakopoulou, Dora (2009) "The Area of Freedom, Security and Justice and the Political Morality of Migration and Integration", 65-92, Lindahl, Hans, (Ed.) *A Right to Inclusion and Hart Exclusion? Normative Fault Lines of the EU's Area of Freedom, Security and Justice*. Oxford, Hart Publishing.
- Leonard, Sarah (2007) "The Securitization of Asylum and Migration in the European Union: Beyond the Copenhagen School's Framework" Paper Presented at the SGIR Sixth Pan-European International Relations Conference, 1-35.
- Leonard, Sarah (2009) "The Creation of Frontex and the Politics of Institutionalisation in the EU External Borders Policy". *Journal of Contemporary European Research*, 5(3):371-388.
- Leonard, Sarah (2010) "EU border security and migration into the European Union: FRONTEX and securitisation through practices." *European Security*, 19(2), 231-254.
- Leonard, Sarah (2011) "Frontex and the Securitization of Migrants through Practices." *Migration Working Group Seminar*. Florence, European University Institute.
- Lutterbeck, Derek (2006) "Policing migration in the Mediterranean" *Mediterranean politics*, 11 (1),59-82.
- Migreup (2013), Yunanistan ve Türkiye Arasında FRONTEX: Geri Çevrilme Sınırı, https://www.fidh.org/IMG/pdf/rapport_tu_web-sommr-tu-ok.pdf (Accessed 11.09.2021)
- Monar, Jörg (2005) "The European Union's integrated management of external borders" De-Bardeleben, Joan (Ed.), *Soft or hard borders? Managing the divide in an enlarged Europe*. Aldershot: Ashgate.
- Monar, Jörg (2006) "The external shield of the area of freedom, security and justice: progress and deficits of the integrated management of external EU borders" de Zwaan, Jaap W. and Goudappel, Flora A. N. J. (Ed.), *Freedom, security and justice in the European Union: implementation of the Hague Programme*. The Hague: T.M.C. Asser Press.
- Neal, Andrew W, (2009) "Securitization and Risk at the EU Border: The Origins of FRONTEX" *JCMS* 2009 47(2), 333-356.
- Peoples, Columba; Vaughan-Williams, Nick (2014) *Critical security studies*. 2nd ed. NewYork: Routledge.
- ProAsyl (2013). Pushed Back: Systematic Human Right Violations against Refugees in the Aegean Sea and at the Greek-Turkish Land Border, http://www.proasyl.de/fileadmin/fm-dam/l_EU_Fluechtlingspolitik/proasyl_pushed_back_24.01.14_a4.pdf (Accessed 11.09.2021)
- Rumelili, Bahar; Karadağ, Sibel, "Göç ve Güvenlik: Eleştirel Yaklaşımlar", *Toplum ve Bilim*, 2017 S. 140.
- Tassinari, Fabrizio (2016). "The Disintegration of European Security: Lessons from the refugee crisis" *Prism: A Journal of the Center for Complex Operations*, 6(2), 70-83.
- Uluslararası Af Örgütü (2013). Frontier Europe: Human Rights Abuses on Greece's border with Turkey, http://www.amnestyusa.org/sites/default/files/greece_embargoed_until_7am_tomorrow.pdf (Accessed 20.09.2021)
- UNHCR.<http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home/opendocPDFViewer.html?docid=4444a6c80&query=2006%2> (Accessed 13.09.2021)
- Waever, Ole (2000) "The EU as a Security Actor: Reflections from a Pessimistic Constructivist on Post-Sovereign Security Orders" Williams, Micheal C. and Kelstrup, Morten, (Ed.) *International Relations Theory and the Politics of European Integration: Power, Security, and Community*, London: Routledge.
- Waever, Ole (2011) "Politics, Security, Theory." *Security Dialogue*,42. 4-5: 465- 480.

ABUSIVE CONSTITUTIONALISM IN THE HEART OF THE EUROPE: CASES OF HUNGARY AND POLAND

İrem Nart*

ORCID: 0000-0002-0695-6068

Received / Geliş Tarihi: 03.11.2021 – Accepted / Kabul Tarihi: 04.12.2022

Abstract

The European Union (EU) has been one of the most important representatives of democracy, both in the Union and in its policy towards neighboring countries, with the liberal values it has defended since its inception. However, while the EU has been intensively tested in recent years, the radical changes experienced on a global scale have also deeply affected the policies within the Union and resulted in the alienation of the member states from the values that the Union has upheld so far. The cases of democratic backsliding created especially in Hungary and Poland on the basis of legal regulations over the last decade and that the delayed and poor reaction from the Union to these regulations are currently being intensely debated. Therefore, the present study addresses the developments in Hungary and Poland in the light of the term “abusive constitutionalism” introduced by David Landau and Rosalind Dixon and intends to answer the question of “*how liberal democracies are eroded by means of the amendments or replacements on constitutions*”. The examples of Hungary and Poland are quite remarkable in respect to the transformation that their constitutional systems have gone through. Because these transformations occurred in a way contrary to the values of the Union, despite the fact that both countries are members of the EU. The present study argues that the reaction of the European Union and its related organs to the judicial reforms in these countries is insufficient and weak, and that the delay in imposing sanctions paves the way for Poland and Hungary to become increasingly anti-democratic by official means.

Keywords: Abusive Constitutionalism, Hungary, European Union, Poland, Constitutional Amendment.

* Research Assistant in Kocaeli University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of International Relations. irem.nart@kocaeli.edu.tr.

AVRUPA'NIN KALBİNDE İSTİSMARCI ANAYASALCILIK: MACARİSTAN VE POLONYA VAKALARI

Özet

-28-

Avrupa Birliği (AB) kurulduğu yıllardan bu yana savunduğu liberal değerler ile gerek Birlik içerisinde gerek ise komşu ülkelere yönelik politikasında demokrasinin en önemli temsilcilerinden birisi olmuştur. Ancak son yıllarda AB önemli sınavlardan geçerken, küresel çapta yaşanan köklü değişimler, Birlik içerisindeki politikaları da derinden etkilemiş ve üye ülkelerin Birlik değerlerinden uzaklaşmasına neden olmuştur. Özellikle Macaristan ve Polonya'da neredeyse son 10 yıl içinde yasal düzenlemeler temelinde oluşturulan demokratik gerilemeler ve Birliğin bu düzenlemelere tepki vermekte geç ve yetersiz kaldığına yönelik tartışmalar yoğun bir şekilde mevcuttur. Bu noktada bu çalışmada, Macaristan ve Polonya'da yaşanan gelişmeler David Landau ve Rosalind Dixon'ın "istismarcı anayasacılık" terimi ışığında değerlendirilmiş ve liberal demokrasilerin anayasalar üzerinde yapılan yasa değişiklikleri ile nasıl aşındırıldığı sorusuna cevap vermeye çalışılmıştır. Macaristan ve Polonya örnekleri, iki ülkenin de AB üyesi olmasına rağmen anayasal sistemlerinin Birlik değerlerine aykırı bir şekilde dönüşüme uğraması açısından oldukça dikkat çekicidir. Çalışmada Avrupa Birliği'nin ve ilgili organlarının bu ülkelerdeki yargı reformlarına tepkilerinin yetersiz ve zayıf olduğu, yaptırımların gecikmesinin Polonya ve Macaristan'ın resmi kanallar yoluyla giderek daha anti demokratik bir düzene dönüşmesinin önünü açtığı savunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İstismarcı Anayasacılık, Macaristan, Avrupa Birliği, Polonya, Anayasa Değişikliği.

I. Introduction

Constitutions have been one of the most important tools used by states for the establishment of democratic order for centuries. As a reflection of this importance in the literature, there has been an increasingly extensive volume of comparative constitutional studies and other studies examining the effects of constitutions on the democratic order in countries. Especially after Cold War, constitutional changes have come to impose restrictions on political power and compliance with international norms (Uitz, 2015).

Despite being seen basically as the protectors of the democratic order, the constitutions might fail to accomplish this purpose in some instances. Because as Aziz Huq and Tom Ginsburg said, democracies can “collapse or erode beyond repair, but they can also suffer substantial deterioration in the quality of democratic institutions” (2018:1); moreover, these decays are produced also through the constitutions themselves. The recent dangers that the liberal constitutional democracies have faced from different aspects constitute the corroborative evidence in this respect. While there have been notable decays disguised as legalism especially in countries that are considered to be democratic, the list of terms describing these decays becomes increasingly diverse, and in the literature, such terms as “populist constitutionalism”, “abusive constitutionalism”, “autocratic legalism”, “democratic backsliding” and “democratic recession” are used to refer to these recessions that are exerted under in the guise of legal regulations (Daly, 2019:9). Jan-Werner Müller for example defines the scene where the government tries to take control of all aspects of the political and social life in Hungary and Romania as “constitutional capture (Müller, 2014), while Kim Lane Scheppele uses the term “autocratic legalism” to describe the decays occurring in democracy under the veneer of legalism (Scheppele, 2015) and utilizes the examples of Hungary and Poland to describe the legal changes that deliberately attack the basic principles of liberalism. In the present study, the term “abusive constitutionalism” of David Landau is used to describe these decays that countries put into effect through constitutional arrangements. In this regard, abusive constitutionalism basically means the undermining of democracy by means of constitutional arrangements (Landau, 2013:195); however, according to him (2013) it also incorporates a different and important intention to make a country less democratic than before by using the mechanisms of constitutional amendment in that country.

Constitutions are basically written agreements for countries to reinforce their democracy and to protect their civil rights both against other states and their own state. However, constitutions do not always set out with this intention and, especially when used by the ill-advised people, they can easily be diverted to a different path from this core purpose that they are supposed to serve for. Governments elected by the majority may prepare abusive constitutions by replacement or amendment, and while doing so, their actions appear to be in accordance with the laws because they are executed through elected governments. Yet, such constitutions bear indeed serve far more importance overall as highly potent tools that promote authoritarianism and democratic backsliding in those countries, whether through replacement or amendment. The piece (2019) with which Rosalind Dixon and David Landau have contributed greatly to the comparative constitutionalism literature, holds an important place as they analyze how authoritarian rulers damage democracy using liberal democracy by case studies.

Especially in recent years, similar developments have also taken place in some of the Central and Eastern European countries which demonstrated that abusive constitutionalism may also take place in a country that seems to have adopted the values and norms of the EU. At this point, the developments in Hungary and Poland in recent years remain as examples of the abusive constitutions that Landau draws attention to. The new constitution passed by means of replacement i.e. complete abolition of the existing constitution in Hungary and the amendments to the existing constitution in Poland proves that Hungary and Poland are two distinctive cases of abusive constitutions among the member states of the EU.¹ In this sense, it is important to examine the examples of Poland and Hungary to understand how abusive constitutionalism is created within the EU, which is a precursor to liberal democracy for world countries.

Additionally, judging from the enthusiasm that the two countries have had for accessing the Union since the beginning of their accession process, the transformation that they have undergone and how constitutionalism has become abusive in these countries seem to be among the frequently discussed issues. According to Ivan Krastev and Stephen Holmes (2020), the experiences of democratic change in these countries show that these countries refuse to adopt the core values of the EU already at the beginning of the accession process. Thus, having set out with the aim of promoting democracy

1 For detailed information regarding the concepts of constitutional amendments and constitutional replacements, see Law and Whalen, 2020.

in the first few years of its inception, the EU is now faced with the danger of quitting its liberal core to replace it with “illiberal-authoritarian periphery” in the V4 countries² like Hungary and Poland, which represent a group of the member states of the Union whose democracy is less developed than that of other member states (Onis and Kutlay, 2019). At this stage, these countries deviate from the norms of liberal democracy such as the protection of human rights and minority rights, which proves that the core values of the Union have not yet been fully grounded within the borders of the Union.

In the light of all these discussions, the first part of the study addresses the legislative arrangements in Hungary and Poland to expose how the democracies were eroded on the basis of the constitutions in these two cases. Then, the current control mechanism of the EU regarding “democracy and rule of law standards” is discussed and the effectiveness of these control mechanisms on abusive constitutions is questioned. It is argued that the reactions from the Union to judicial reforms in these countries are insufficient and weak, and that the much-awaited sanctions by the Union against these regulations encourage Poland and Hungary to establish constitutions that are getting worse and worse. A current debate topic of the recent years, abolishing the voting rights of these two countries is claimed to be infeasible in the near future because the decision-making process of sanctions is highly difficult and complex.

II. Abusive Constitutionalism by Reform and Replacement: Hungary

-31-

“Europe can only be saved if it returns to the source of its real values: its Christian identity” (Hungary Today, 2019). In recent years, Hungary has been questioning European values and practices, as stated by Victor Orban, the leader of the conservative right-wing party FIDESZ, who emphasizes that the Union needs an administration based on “Christian values”. Hungary has gradually evolved into a conservative and Eurosceptic structure and deviated from the European values day by day since the Orban government came to power with 52.73 percent of the votes in the 2010 elections. According to Jan-Werner Müller, what has happened in recent years in Hungary is therefore not only one of the ordinary crises experienced in a state of law but also an indication that democracy is under attack (Hegedűs and Végh, 2015).

2 The regional partnership formed by Hungary, Poland, Czechia and Slovakia is known as the Visegrad Four (V4).

Described as a leader who built illiberal democracy in the heart of Europe by international actors (Onis and Kutlay, 2019) and dragging the country towards a majoritarian democracy (Lijphart, 1999), Orban has transformed the country into a majoritarian autocracy since the day he took office and quickly distanced Hungary from the values of the EU. However, especially in recent years, the constitutional amendments and the new constitution in the country show that the constitutional control over the government has gradually declined and the government has evolved into a structure that is more reluctant to comply with the standards of constitutionalism (Uitz, 2015).

In fact, having started the preparations for a constitutional amendment the week it came to power in 2010, the FIDESZ party gave strong hints as to what kind of policy it would follow in the future. The press law passed by the Parliament in the last months of 2010 was indeed a precursor to the future constitutional amendments to be made by Hungary, which was set to assume the Presidency of the European Council on January 1, 2011. The press/media law, which consists of approximately 200 pages, stipulates that a National Media and Communications Board is founded as a supervisory body to monitor the written and visual media and that the members of the Board are selected from members of the ruling party. The concerned law also includes a number of regulations restricting the freedom of expression since it puts various news networks from television to webpages under their control and imposing high fines on any media organizations violating the law. Although these practices – enforced by an EU member state – were perceived by the EU as a situation that required immediate intervention and criticized by the member states of the Union pointing out that they contradicted Article 11 of the European Charter of Fundamental Rights, the government declared that “we do not intend to change the law” (Rankin, 2011) and thus signalled the parting of the ways with the EU in many respects in the future.

On the EU front, in the first half of 2011, Luxembourg Minister for Foreign Affairs Jean Asselborn brought up the question as to whether Hungary be worthy of the Presidency of the Council of the European Union, while Barroso, 11th President of the European Commission, also stated that Hungary should act in a way that will support all EU countries and carry the EU Presidency to success. However, all the controversies and warnings about Hungary’s democratic identity did not remedy the problems; on the contrary, a critical change took place in 2011 and preparations for a new constitution were started after the passing of the press law.

Although the new Hungarian Constitution, called the “Basic Law”, was adopted on April 18, 2011 by a 2/3 majority and entered into force on January 1, 2012 despite the harsh criticism for violating the principle of participatory democracy, the disputes claiming that neither the opposition parties nor the civil society had a say in the constitutional process have been among the reasons that cast a shadow over the transparency of the constitution-making process (Ratip, 2011). The draft of the constitution was not submitted to the public approval during the preparation stage and the public was only asked about their opinion on the constitution with a questionnaire containing 12 superficial questions. And these facts were among the most important factors that justify the constitution’s being described as non-participatory. The introduction part where the religious elements of the constitution are used to refer to Christian Europe also shows that the social identity defined by the Orban Government in its policies will be nurtured by conservative elements.

One of the areas regulated and largely limited by the new constitution was the electoral law and the Constitutional Court, which were taken under control with the new constitution. Accordingly, the new Constitution included regulations for changing the electoral districts by dispersing the places where the opposition is strong and raised the number of members of the Constitutional Court from 11 to 15, the term of office of the judges from 9 to 12 years, and transferred the power to elect the president of the court from the Constitutional Court to the Parliament.

In addition to all these major changes, two years after the new constitution came into force, a constitutional amendment package was adopted by the parliament on March 22, 2013, thus making the fourth amendment to the constitution since the Orban Government came to power in 2010. This constitutional amendment abolished many of the decisions made by the Constitutional Court preceding January 1, 2012 to regulate important issues such as the prohibition of the death penalty, the right to life of the fetus, and the civil rights of homosexuals were annulled (Demirkan, 2012). With the annulment of these decisions and the new regulations made, in line with the resolute dismissal of same-sex marriage in the new constitution where only marriages between men and women are acceptable, it is clearly seen that the unlawful regulations in Hungary have moved to a point that poses restrictions to the individual freedoms in social life. While all this was going on, the disputes on death penalty in the country and Orban’s statement “the punishment of life imprisonment for murder is not enough deterrent” resurrected heated discussions on the freedom to live in the country (Deutsche Welle, 2015).

Moreover, given the harsh attitude of the Union against the death penalty, such statements by the Hungarian Prime Minister appear to be real evidence that the country's policies are now split from the Union's values.

An important change of these years was the amendment to the electoral law that Orban implemented to ensure that his party would remain in power in the next election. As a matter of fact, this arrangement on the electoral law led the mixed electoral system of the country to a system where the small parties are absorbed and the large parties constitute the majority. Thus, although it did not actually win the majority, the party won two-thirds parliamentary majority (Scheppele, 2014) and after it came to power again in the elections in 2014, it was criticized by the International Election Observation Mission of the Organization for Security and Cooperation in Europe on the grounds of unfair competition in the elections.

-34-

The refugee crisis that broke out during these years allowed Hungary to move away from the values of the Union and to simultaneously continue executing its policies on the basis of legal adjustments. Hungary is at the top of the list of the countries that have opposed the refugee policies of the EU since the first day of the migration of refugees to Europe and took inhumane measures to prevent refugee migration. Having voted against the relocation of 120,000 refugees in the European Parliament in 2015, in a referendum in 2016, Hungary asked the public opinion about its decision to relocate 1294 refugees to Hungary in an attempt to gain public support against the EU. The referendum question "*Do you want the European Union to decide to relocate non-Hungarian citizens to Hungary without even the approval of the National Assembly?*" is actually thought-provoking because of its manipulative wording aimed at influencing the decision of the voters. Additionally, during the same period, Hungary was also criticized by international actors for having spent a budget on the election as large as the budget size that would ensure the employment of refugees. The government became increasingly authoritarian and kept acting to the detriment of refugees in 2016 when the government proposed – despite the reactions from the EU – a prison sentence of up to three years for people crossing the Hungarian border illegally and approved a law on the immediate detention of asylum-seekers entering the country in 2017 and cleared the way for sentencing those who help immigrants with permanent settlement to imprisonment in 2018. These continuous adjustments draw attention as striking examples of the abusive constitutionalism that we have addressed in the present study.

Though the opposition party accepted the year 2019 to be the “year of resistance” for them, the decrees adopted by the Hungarian government for transferring of the properties of the local governments in the midst of the pandemic measures across the globe last year, and upon the proposal of the ruling party last June, the adoption of the law banning the commercials that normalize non-heterosexual sexually explicit media products and imposing “the role of motherhood onto women and fatherhood onto men” in its description of family and excluding trans and LGBT individuals from this description (Özkan, 2021) indicate that democratic backsliding in the country will continue for a long time through adjustments disguised as legal regulations.

III. Abusive Constitutionalism by Amendment: Poland

“The Treaty of the EU is subject to the constitution in the Polish legal system... and, like any part of the Polish legal system, it must abide to the constitution”.

Judge Bartłomiej Sochanski
(BBC News, 2021)

On 7 October 2021, the Polish Constitutional Court initiated something new in the history of the EU and signed a decision rejecting the supremacy of EU law over national legislation in certain areas. Actually, this decision of the Constitutional Court should be interpreted as a result of the judicial reform that has been tried to be implemented in Poland in recent years and has focused especially on the Constitutional Court. The developments from 2015 up until today, have some crucial turning points in terms of starting a process that undermines the independence of the judiciary in Polish Constitutionalism. At this point, The Polish Constitutional Court’s decision that the EU laws are not absolutely superior to the Hungarian constitution has been debated a lot recently and is a result of the amendments made in the last six years by the conservative populist Law and Justice Party (Prawo i Sprawiedliwość or PiS). As a country, which ended the negotiations in a short time in 7 years with the desire to join the parliamentary system after the Cold War and joined the Union in 2004 with a great desire, Poland is rapidly moving

away from the values of the Union which can be observed by the recent events occurring in the country.

PiS, which came to power in 2015 with 37.58 of the votes, started to implement legal changes starting from this year, once it has obtained the administration as in the case of Hungary and started to create policies that would endanger the independence of the judiciary by signing constitutional amendments in significant areas. The government changed five judges in the Constitutional Court in the first weeks of its office and also organised the procedure for the appointment of new judges to be elected with the enactment of "Law on the Status of Judges" on 4 November 2016. Moreover, this amendment enabled the judge with the longest seniority to serve as the "interim President" until the new President is elected in the event of a vacancy and paved the way for the President Rzepliński to be replaced by PiS supported Judge Julia Przyłębska after Rzepliński's resignation.

-36-

In a similar way, with the amendment made in 2017, the authority to appoint judges was taken from the National Council of the Judiciary and given to the Sejm- which is the lower house of the Polish Parliament. On the one hand, this shows that political factors will be effective in the election of judges in the future. Furthermore, the establishment of the institution called the Disciplinary Chamber which is responsible for imposing disciplinary punishments on judges serves as a crucial tool to pressure judges who oppose these regulations. On the other hand, the decrease in the retirement age from 70 to 65 for men and 60 for women, the retirement of more than 20 judges from the Supreme Court and the fact that the newly appointed judges would take a crucial role in the election of the government are factors that reduce confidence in the independence of the judiciary in the country. Moreover, at this point, the Polish legislation on lowering the retirement age of judges is contrary to EU law as it violates both the principle of judicial independence and the principle of non-removal of judges (Pech et al, 2021:9). Moreover, with this package of laws, the executive branch has the right to control over the judiciary, as well as the restructuring of the Supreme Court (Śledzińska-Simon, 2018).

In the case of Poland, the concentration of the amendments on the Constitutional Court includes the intention of the government to control the Constitutional Court and to block the way to the objections to unconstitutional laws by applying to it in the following year. On the one hand these

regulations also have an important intention to discredit the judges and undermine the public's trust in the judiciary through social media and advertisements. On the other, the law which is named "muzzle" amongst the society and paves the way for the punishment of judges in varying ways from fines to dismissal if they criticize the judicial reform, shows the repressive character of the regime.

Although criticism was received both from citizens and international actors through non-governmental organizations during this period, PiS' executive committee chairman Joachim Brudziński stated that "Citizens can protest as much as they want, but this does not make the party shift from its path it has determined." The statement also indicates that the party will not take into account the criticisms made by the public.

Today the judicial independence in Poland is at a rough stage. The report published by The Council of Europe's Group of States Against Corruption (GRECO) underlines that the reforms made between 2016-2018 specifically weakened the independence of the judiciary in the country, and that despite some positive step the aforementioned steps were not at a satisfactory level (Council of Europe, 2021). Although there have been recent discussions of *Polexit*³, it can be observed that the majority of the population is in favor of the EU in the country, is not expected to make such a decision in the near future.

After the UK's departure from the Union, it was expected that separatist voices would create a domino effect in the Union. However, the fact that Britain's farewell to the Union happened after a painful process, does not make the threats of Poland's secession from the Union realistic who does not have strong leverage like the UK in terms of economy. Therefore, what is happening in Poland today poses dangers to undermine the legal order that has been achieved in the Union and to shake the system within the Union, rather than the country's departure from the Union. Moreover, the PiS party that won the general elections again in 2019, continues with the regulations that will harm the independence of the judiciary. Thus, it will not be difficult to state that the party, which has recently received popular support, can also form alliances with other Visegrad countries to undermine the system that the EU has been trying to provide for years. Hence, the EU has the risk

3 *Polexit* is a term used to describe Poland's departure from the European Union.

of losing its values , within an order in which it is not possible to discharge of a violating country.

IV. European Unions' Response to Member States' Illiberal Challenge

-38-

While the EU is an actor that promotes democratic, free and egalitarian policies and aims to protect the basic democratic values in its member states, these values that motivate the countries to become a member of the Union are explained in detail in the second article of the Lisbon Treaty. This article protects citizens from “state arbitrariness” on the one hand and serves for “constitutional troubleshooting” on the other. Thus, in the event that these values are violated or there is a clear danger for these values to be violated by a member state, the EU will handle these violations in accordance with Article 7(I) and 7(II) of the EU Treaty (AB Başkanlığı, 2020).

At this point, the preventive mechanism and the sanctioning mechanism are therefore the two different options for the Union to protect the values of the EU (Bayram, 2018:67). The preventive mechanism serves to identify any potential risk of violation of the values before the violation occurs, thereby preventing the member state from producing a violating policy. A reasoned proposal by one third of the member states or from the European Commission (upon the consent of the European Parliament) is required for a preventive mechanism to be initiated. However, subsequent to these requirements, acting by a majority of four fifth of the members of the European Council is another requirement and the Council should listen to the relevant member states before acting and make recommendations to the concerned state in accordance with the same procedure. A second option of the Union, as per Article 7(II), the sanctioning mechanism allows the Council to decide unanimously that a member state has seriously violated the EU values, either upon the proposal of the European Commission or the proposal from one third of the member states as in the preventive mechanism.

On the basis of these legal bases, the European Commission initiated an infringement procedure on the Hungarian refugee legislation in 2015 (European Commission, 2015). The Commission reviewed particularly the legislative amendments adopted by the Hungarian Parliament in July and September 2015 and sent a letter to the Hungarian authorities expressing its concerns. Although sending this official notification letter represents the first step of the violation procedure, the Union has often emphasized over the years that

it has become increasingly impossible for Hungary to be loyal to internationally accepted values, both through its own reports and through the reports of the Venice Commission. At this point, it is crucial to examine the effectiveness of the European Commission and the Venice Commission on this issue.

In particular, the Commission has issued important reports that call attention to erosions in the institutions that should safeguard democracy through constitutional reforms and ordinary legislation and has consistently warned that the transformation in Poland and Hungary amount to power grabs by incumbent rulers and pose a serious risk to democracy. Similarly, against the amendments made in 2015 in Poland, the Commission called for a re-consideration of the resolution and after the Parliament passed the resolution, which was then signed by the President, the Commission commenced launched a detailed investigation. Just as the reactions that were given to the developments happening at the time in Hungary, the Foreign Minister of Luxembourg Jean-Asselborn indicated that the updates in Warsaw seemed like the “path of dictator regime” (Rinke, 2015). From the same standpoint, the vice-president of the European Commission Frans Timmermans stated a warning that the right to vote of Poland can be withdrawn due to the updates in the country (BBC News, 2016). Thus, the European Commission initiated an inquiry against the changes made in Poland in 2016 and for the first time in the history of the Commission, such a harsh response to a legal change in a Country was demonstrated.

In addition to the European Commission’s anti-breach/punishment mechanism, another observant actor for constitutional law is the Venice Commission. The Venice Commission, or The European Commission for Democracy through Law is known as the consulting organ regarding the constitutional laws (Council of Europe, 2021). The fundamental duty of the Commission is to deliver an opinion on resolutions and laws of the member states and international organizations and to be of assistance to the Council of Europe in legal terms. The Venice Commission works as an active Commission not only in EU Countries but also in Central Asia and Latin America. Especially, in the steps taken towards democratization in Latin American countries, the EU conducts its fundamental duty with Venice Commission within this field. The Commission which helped the constitution-making process of the mentioned country has been carrying out projects in recent years in Brazil, Mexico, Chile for the before-mentioned end, democratization (Kırbaş-Canikoğlu, 2017:349). This Commission, also supported by the EU, completed a project targeted for the implementation of the new constitution in Bolivia

between 2011-2012 successfully. The Venice Commission warns against threats to preserve democracy and publishes crucial reports that highlight the erosion of institutions that exist to protect democracy through constitutional reforms and ordinary legislation. Though the decisions of the Venice Commission are not binding, its opinions are taken into consideration by the European Commission. When we consider the cases of Poland and Hungary, the opinions of the Venice Commission were influential in the decisions of the European Council to initiate the violation procedure and investigation. The Commission found that Hungary's constitutional amendments between 2011 and 2013 were not participatory and transparent (Bayar, 2018:91). They were especially criticized for the exclusion of the opposition. During these years, the Commission warned the Hungarian authorities that the decisions were contrary to the EU values and delivered recommendations on making the necessary arrangements. The Venice Commission expressed its concern about the restriction of the powers of the Constitutional Court regarding the amendment made in 2013 and stated that this would affect the functioning of the legal order of Hungary (Council of Europe, 2013).

-40-

However, despite all of these, laws that are still made in both countries through abusive constitutionalism against the spirit of the EU. At this point, it is observed that EU institutions and the international actors do not possess the stopping power for the breaches over these countries. For instance, a daily fine of 100,000 Euros given by the CJEU for Poland's violation of the law in the past years could not prevent Poland's sudden turn to authoritarianism over the years. Herein, while the Council of the EU is only in a position to regularly remind its concerns about the rule of law, the European Commission's late intervention and showing an ineffective appearance as well as the complex procedure of sanctions and the ongoing crises in Hungary and Poland make them pose a serious threat to the legal order of the EU.

Two particular examples of the EU member states where rules are violated, Hungary and Poland do not vote against each other because of their membership in the Visegrad Group and their political and historical ties. For instance, in July 2018, the European Commission stated that Hungary's refugee policy is against the EU law and therefore the Commission applied to the European Court of Justice and decided to initiate a violation procedure against the law restricting the right to asylum in January 2019. However, the need for unanimity in the decision of the Council of Europe for implementing the sanction procedure has also paved the way for countries to adopt a

supportive attitude towards each other by prioritizing their political interests while making this decision.

Even it is not a realistic prediction for both Poland and Hungary's right to vote to be taken away in the Union, in response to the request of the European Commission, the Court of Justice of the European Union has recently declared a fine of 1 million Euro for each day that Poland does not implement EU laws (Wanat, 2021). This indicated that both countries will be exposed to economic threats such as not being able to benefit from the EU budget and post-pandemic rescue packages in the following years.

V. Conclusion

Today, the EU is dealing with many problems, both within the Union and globally, such as the refugee crisis, economic problems, debates on the democracy gap, and increasing Euroscepticism. However, in addition to all these problems, the EU has faced a new problem in recent years: Anti-democratic practices formed on the basis of abusive constitutions and laws in the Union's member states. Every crisis that the EU has faced has reminded the question of who possesses the driving force in integration and thus this has led to the reconsideration of integration theories. Herein, in fact, while Stanley Hoffmann's "Obstinate or Obsolete? While his work *The Fate of the Nation-State and the Case of Western Europe* defines national governments as "stubborn and active actors" in the integration process rather than "outdated actors" (Hoffmann, 1966), it actually helps us understand the crises EU is encountering today.

Democratic backsliding, observed especially in Hungary and Poland in recent years, makes us question both the reliability of the institution and its potency in ensuring democracy. These two countries have been gradually moving towards a system contradicting the values of the Union since their accession to the Union in 2004. Because far-right and populist parties have come into power in recent years in both of the two countries, there have been notable adjustments restricting the powers of the Constitutional Court in the judiciary area and these restrictions have exceeded this area over the years and have come to the point of interfering with the personal rights and freedoms of individuals in social life. These adjustments and their domain are indicators of the severity of the danger.

Today, whether by replacement as in the case of Hungary or by amendment as in the case of Poland, the constitutional amendments made in these

two countries are – rather than being democratic constitutions – shifting towards a point that is described as abusive constitutionalism. At this point, for an actor like the EU that has adopted liberal democracy since its inception, the shift from liberal democracy to illiberal democracy among its member states continues to be a difficult obstacle for the Union to overcome. Although the EU's sanctioning mechanisms seems to offer a solution to this problem, these countries will still be motivated to create abusive constitutions by their supportive position in the Visegrad Group towards each other and their alliance against the sanctions from the EU.

While the developments in Poland and Hungary, two countries, which have established similar alliances on the refugee issue and followed different policies from the EU, in recent years can be described as a challenge to values of the EU; at the same time it shows how governments are at the point of uniting on a common ground especially when it comes to high policy areas and national interests.

-42-

At this point, these governments, as if justifying the intergovernmentalist approach, do not make sanctions possible by preventing unanimity even in cases where EU values are violated. Therefore, maintaining EU values becomes increasingly difficult in the Union system, where national sovereignty still prevails at critical points. Within this respect, what happened in Hungary and Poland can be identified as the biggest challenge to the legitimacy of the European Union in recent years (Hooghe and Marks, 2019:1125). On the other hand, it is noteworthy to state that neofunctionalist approach draw attention to the supranational pressure of the Commission and the European Court of Justice. Especially for Poland, the decision on the operation of Article 7, the discussion of the cutting of aid to the violating states, and lastly, the daily fine for Poland, demonstrates that the pressure of the EU in these countries has indeed enhanced.

Moreover, given the similarities in the histories of the two countries and their approaches to refugee policies, it would not be wrong to say how strong their motivation to act together is. At the same time, considering that the intervention of the EU against such violations in these countries may lead populist leaders with strong public support to produce increasingly nationalistic policies, it is obvious that these two countries are tough tests for the EU. In this regard, the study argues that the tools used by the EU so far are ineffective, and also argues that the Union should come up with new solutions in the upcoming period.

References

- AB Başkanlığı (2020). "AB Yapısı ve İşleyişi." <https://www.ab.gov.tr/3.html> (Accessed 25.10.2021).
- Bayar, Halil İbrahim (2018). "Macaristan Parlamentosu'nda Yasama ve Denetim." *Yasama Dergisi*, (21), 85-118.
- Bayram, Hanifi Mehmet (2018). "Avrupa Birliği'nin Dayandığı Değerlerin Korunması." *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 6(11), 67-82.
- BBC News (2021). "Polonya'da Anayasa Mahkemesi, AB hukukunun ulusal mevzuata üstünlüğünü reddetti." <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-58836842> (Accessed 25.10.2021).
- BBC News (2021). "Poland constitution: EU warns over threat to rule of law." <https://www.bbc.com/news/world-europe-36429325> (Accessed 30.11.2021).
- Council of Europe (2021). "Poland: Judicial independence remains at risk according to new report from GRECO." <https://www.coe.int/en/web/portal/-/poland-judicial-independence-remains-at-risk-according-to-new-report-from-greco> (Accessed 16.10.2021).
- Council of Europe (2021). "Poland: Judicial independence remains at risk according to new report from GRECO." https://www.venice.coe.int/WebForms/pages/?p=01_01_Statute_old (Accessed 18.10.2021).
- Council of Europe (2013). "Opinion on the Fourth Amendment to the Fundamental Law of Hungary." [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=c-dl-ad\(2013\)012-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=c-dl-ad(2013)012-e) (Accessed 30.11.2021).
- Daly, Tom Gerald (2019). "Democratic Decay: Conceptualising an Emerging Research Field." *Hague Journal on the Rule of Law*, 11(1), 9-36.
- Demirkan, Tarık (2012). "Kısıtlayıcı Macar anayasası yürürlükte." https://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/01/120102_hungary_constitution (Accessed 17.10.2021).
- Deutsche Welle (2015). "Macaristan'da Idam Tartışması." www.dw.com/tr/macaristanda-idam-tartismasi/a-18416339 (Accessed 16.10.2021).
- Dixon, Rosalind and Landau, David (2019). "1989-2019: From democratic to abusive constitutional borrowing." *International Journal of Constitutional Law*, 17(2), 489-496.
- European Commission (2015). "Commission opens infringement procedure against Hungary concerning its asylum law." (Accessed 17.10.2021).
- Ginsburg, Tom and Huq, Aziz Z. (2018). "Democracy's "Near Misses". *Journal of Democracy*, 29(4), 16-30.
- Hegedűs István and Végh, István (2015). "Illiberal Democracies: What Can the European Union Do in Case a Member State Regularly and Systematically Breaches European Values and Regulations?" *Open Society Foundations*.
- Hungary Today (2019). "Orbán: Europe Can Only Be Saved by Returning to Christianity." <https://hungarytoday.hu/orban-christianity-europe-persecuted/> (Accessed 20.10.2021).
- Hoffmann, Stanley. (1966) "Obstinate or Obsolete? The Fate of the Nation-State and the Case of Western Europe." *Daedalus*, 95 (3), 862-915.
- Hooghe, Liesbet and Marks, Gary (2019). "Grand theories of European integration in the twenty-first century", *Journal of European Public Policy*, 26(8), 1113-1133.
- Kırbaş-Canikoğlu (2017). "Venedik Komisyonu." *Ankara Barosu Dergisi*. (3). 345-350.

- Krastev, Ivan and Holmes, Stephen (2020). *The Light that Failed: Why the West is Losing the Fight for Democracy*. Pegasus Books.
- Landau, David (2013). "Abusive Constitutionalism". *U.C. Davis Law Review*, 47(1), 189-260.
- Lijphart, Arend (1999). "Patterns of Democracy: Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries". *New Haven CT: Yale University Press*.
- Müller, Jan Werner (2014). "Rising to the challenge of constitutional capture." <https://www.eurozine.com/rising-to-the-challenge-of-constitutional-capture/> (Accessed 20.10.2021).
- Onis, Ziya and Kutlay, Mustafa (2019). "Global Shifts and the Limits of the EU's Transformative Power in the European Periphery: Comparative Perspectives from Hungary and Turkey". *Government and Opposition*, 71(2), 226-253.
- Özkan, Yusuf (2021). "AB ile Macaristan arasında 'eşçinsel karşıtı yasa' krizi büyüyor, AB Komisyonu yaptırım için harekete geçiyor". <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-57611691>(Accessed 19.10.2021).
- Pech, Laurent, Wachowiec Patryk, Mazur Dariusz (2021). "Poland's Rule of Law Breakdown: A Five Year Assessment of EU's (In)Action". *Hague Journal on the Rule of Law*, 1-43.
- Rankin, Jennifer (2011). "Orbán defends media law". <https://www.politico.eu/article/orban-defends-media-law/> (Accessed 18.10.2021).
- Ratip, Mehmet (2011). "Yeni Macar Anayasası Ne Anlatıyor? Türkiye'nin Katılımsız Bir Anayasa Yapım Sürecinden Çıkarılabileceği Dersler." *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı*.
- Rinke, Andreas (2015). "Luxembourg minister warns Poland against path to dictatorship". <https://www.reuters.com/article/poland-constitution-eu-idUKL8N14C1YC20151223> (Accessed 16.10.2021).
- Scheppele, Kim Lane (2015). "Understanding Hungary's Constitutional Revolution in Armin von Bogdandy and Pál Sonnevend, Constitutional Crisis in the European Constitutional Area: Theory, Law and Politics in Hungary and Romania". *Nomos Verlagsgesellschaft*, 111-124.
- Scheppele, Kim Lane (2014). "Legal but not Fair: Viktor Orbán's New Supermajority". <https://verfassungsblog.de/legal-but-not-fair-viktor-orbans-new-supermajority/> (Accessed 15.10.2021).
- Śledzińska-Simon, Anna (2018). "The Rise and Fall of Judicial Self-Government in Poland: On Judicial Reform Reversing Democratic Transition". *German Law Journal*, 19(7), 1839-1870.
- Uitz, Renáta (2015). "Can you tell when an illiberal democracy is in the making? An appeal to comparative constitutional scholarship from Hungary". *International Journal of Constitutional Law*, 13(1), 279-300.
- Wanat, Zosia (2021). "Poland hit with record €1M daily fine in EU rule-of-law dispute." <https://www.politico.eu/article/poland-record-1-million-euros-daily-fine-eu-rule-of-law-dispute/> (Accessed 30.11.2021).

BÖLGESEL GÜNEY OSETYA SORUNUNUN KÜRESELLEŞMESİ

Yasemin Dilek*

ORCID ID: 0000-0002-4426-1275

Geliş Tarihi / Received: 19.04.2021 - Kabul Tarihi / Accepted: 30.11.2021

Özet

Güney Osetya, Gürcistan sınırları içerisinde yer alan ve Osetlerin yoğun olarak yaşadığı bir bölgedir. Bölgede Sovyetler Birliği döneminde dondurulmuş olan yerel milliyetçilik temelli çatışmalar ve ayrılıkçı hareketler, Birliğin çöküşü ile tekrar aktif olarak gündeme gelmiştir. Tarafların tezleri ve sorunun tarihsel altyapısına ilişkin yorum ve değerlendirmelerin yer aldığı bu araştırma kapsamında, bir ulus devletin kendi sınırları içerisinde gerçekleşen ve bölgesel nitelikli çatışmaların Avrupa Birliği ve Rusya gibi büyük güçlerin de soruna taraf olması ile nasıl küresel bir boyuta taşınmış olduğu açıklanmaya çalışılmıştır. Rusya'nın Güney Osetya sorununa aktif olarak dâhil olması ve Güney Osetya'yı Gürcistan'dan fiili olarak koparması, küresel çapta yansımaları olan bir hamle olmuştur. Yaklaşık 70.000 nüfuslu küçük bir toprak parçası olan Güney Osetya, Batılı ülkeler ve Rusya'nın tarihsel süreçte karşı karşıya geldiği pekiştirme alanlarından bir yenisi olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Güney Osetya, Gürcistan, Rusya, Büyük Güçler, Yerel Milliyetçilik.

-45-

* Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Programı Yüksek Lisans Öğrencisi. e-mail: yasemindilek@marka.org.tr

THE GLOBALIZATION OF THE REGIONAL SOUTH OSETIA PROBLEM

Abstract

-46-

South Ossetia is a region located within the borders of Georgia and densely populated by Ossetians. Conflicts based on local nationalism and separatist movements, which were frozen in the period of the Soviet Union in the region, came back to the agenda with the collapse of the Union. Within the scope of this research, which includes the arguments of the parties and the comments and evaluations on the historical infrastructure of the problem, it was tried to explain how the regional conflicts that took place within the borders of a nation-state were taken to a global dimension with the participation of great powers such as the European Union and Russia. Russia's active involvement in the South Ossetia problem and its de facto separation of South Ossetia from Georgia has been a move with global repercussions. South Ossetia, a small piece of land with a population of approximately 70,000, has been one of the reinforcement areas that Western countries and Russia have come across in the historical process.

Keywords: South Osetia, Georgia, Rusia, Great Powers, Local Nationalism.

Giriş

Kafkasya Bölgesi ile ilgili kaleme alınan neredeyse her çalışmada bu bölgenin gerek stratejik konumu gerekse enerji kaynakları sebebiyle tarihin çok eski dönemlerinden beri büyük güçler tarafından önemsendiğine değinmektedir. Bölgede yapay bir kuzey-güney bölünmesi mevcut olup bu çalışmada odağa alınacak olan Güney Osetya; günümüzde Ermenistan, Gürcistan ve Azerbaycan'a ev sahipliği yapan Güney Kafkasya kısmında yer alan ancak siyasi statüsü tartışmalı bir alandır. Özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında Kafkasya bölgesinde adeta dondurulmuş olan etnik kimlik sorun ve çatışmalarının buzları çözülmüş ve Sovyetler Birliği sonrası bağımsızlığını kazanan devletler için zor ve yıpratıcı birer mesele haline gelmiştir. Kafkasya'da ilgili hareketlerden belki de en çok etkilenen, etnisite temelli bu milliyetçi ve ayrılıkçı Güney Osetya sorunu ile Gürcistan olmuştur. Gürcistan bünyesinde yerleşik olan Acarlar, Osetler ve Abhazlar Gürcistan'daki merkezi otoriteyi; bölgede etkin büyük güçlerden de destek alarak süreç içinde adım adım zayıflatmışlardır.

Güney Osetya'da tarihsel süreç içinde gelinen noktayı aydınlatmak ve yaşanan sürecin hangi yönde evrileceğine ilişkin öngörülerde bulunabilmek adına, bölgenin siyasi coğrafyası, sorunun temeli ve bölge aktörlerinin hamleleri açıklanmaya muhtaçtır. Bölgede, Osetlerin tabiriyle, *bağımsızlık mücadelesinin* elbette ki yalnızca iki tarafı yoktur. Büyük güçlerin ekonomik ve siyasi amaçlı rekabetleri Gürcüler ve Osetler arasındaki sıcak çekişmeye yön vermekte ve bu çekişmenin adeta yol haritasını çizmektedir. Bu araştırma kapsamında bölge özelinde Gürcüler ve Osetler arasında tarihsel bir altyapı ile var olan etnik ve toprak temelli çatışmaların, Rusya'nın ve Batılı ülkelerin dâhil olması ile nasıl küresel bir sorun haline geldiği açıklanmaya çalışılacaktır.

I. Genel Siyasi ve Sosyal Görünüm

Gürcistan, 4 milyona yakın nüfusu ve yaklaşık 70.000 km²'lik alanıyla bir Güney Kafkasya ülkesidir. Güney Kafkasya coğrafyasını Azeriler ve Ermeniler ile birlikte paylaşan Gürcüler, kendilerini Avrupa'nın bir parçası olarak tanımlamaktadır (CIA, 2020). Gürcistan nüfusunun 10 yıl öncesine kadar yaklaşık %30'unun azınlıklardan oluştuğu ancak mevcut dönemde hem Osetlerin ülke nüfusuna oranında hem de toplam nüfusunda meydana gelen azalma dikkat çekicidir. Burada öne çıkan sebepler arasında bölgede yaşanan iç karışıklıkların sebep olduğu doğum oranlarında azalma, dış göçün

artması, etnisite temelli yerinden edilmeler veya rakamlarda şeffaflık sorunu olabileceği düşünülmektedir.

Bölgede taraflar kritik şekilde uluslararası arenada kendi ellerini güçlendirecek tezlere sığınmakta ve veriler de tarafların yorumlamaları ve tezleri doğrultusunda şekil alabilmektedir. Gürcistan içerisindeki etnik gruplardan biri olan Osetlerin ülke içindeki nüfusu 100.000 civarında olup 3900 kilometrekarelik yüzölçümüne sahip olan Güney Osetya bölgesi içerisinde yaklaşık 70.000 kişi ile Oset nüfusu yoğunluk göstermektedir (Güner, 2010: 18). Buna karşın, Güney Osetya'da yaşayan Osetlerin sayısı tüm Kafkasya'da yaşayan Osetlerin sayısının neredeyse % 5'i kadardır (Karabulut, 2011: 188-206).

Gürcü yönetim Başkenti Tshinvali olan Güney Osetya'yı adlandırırken Rusya içerisinde yer alan Kuzey Osetya ile bir bütünlüğü çağrıştırmaktan çekindiği için bu alana eski bir prensliğin ismi olan *ShidaKartli* ya da *Tshinvali Bölgesi* demektedir (Kalkan, 2010: 110). Siyasi adlandırmalar bir bölgenin tarihi ve sosyo-kültürel görünümünü haritalamak için oldukça önemli ipuçları vermektedir. Yukarıda bahsi geçen adlandırma uyuşmazlığından da Osetlerin Gürcistan egemenliği altında anılmaktan hoşnut olmadığı; Gürcülerin ise bu bölgeyi kendi egemenlikleri altında tutma çabasında oldukları yorumu yapılabilir.

A. Bölgede Mikro Milliyetçilik Akımı

Küreselleşmenin en önemli siyasi çıktılarında birinin ulus devletlerin bilinen tanımlarının anlam aşınmasına uğraması ve devletlerin mutlak egemenliklerinin altının oyulması olduğuna ilişkin yorumlar gittikçe artmaktadır. Ulus devlet içten ve dıştan baskılar ile bilinen anlamının dışına çıkarken bu sürecin en belirgin faktörleri dışarıda ulus üstü ve uluslararası kuruluşların sıkıştırması, içeride de yerel etnik grupların kimlik ve aidiyetlerini ön plana çıkararak mikro milliyetçilik akımını canlandırmasıdır.

Bu ulus-devletleşme sürecine Rusya özelinde bakıldığında ise, hiçbir zaman modern dönemde Avrupa'ya özgü olan sömürge ve sömürge sonrası çağda genellikle Asya ve üçüncü dünya ülkelerinde uygulanan modele benzer bir ulus devlet olarak var olmadığı söylenebilir (Dugin, 2015: 31). Dolayısıyla Kafkasya bölgesinde sınırlar ulus devletler üzerinden çizilse de Rusya bu devletleri kendinin bir uzantısı olarak görmekten ve gerekli gördüğünde aktif müdahale etmekten geri durmamaktadır.

Kafkasya, Çarlık Rusya ve Sovyetler Birliği dönemlerinde etnik kimlik ve milliyetçilik sorunlarının dondurulduğu bir coğrafya olsa da özellikle

Sovyetler Birliği'nin yıkılmasının ardından bu sorunların tekrar gün yüzüne çıktığı ve hatta kanlı çatışma boyutlarına vardığı bir coğrafya olmaktan geri duramamıştır. Güney Osetya, Sovyetler Birliği döneminde Gürcistan içerisinde otonom bir bölgeyken Sovyetlerin dağılmasının ardından bu özelliğini yitirmiştir (Karabulut, 2011: 190). Ulus devletlerin münhasır egemenlik olgusu ile Osetlerin talep ettiği otonom yönetim algısı birbiri ile uyum göstermekten çok uzaktır.

Bu sorun yalnızca Gürcistan içerisinde var olan bir sorun olmayıp modern milliyetçilikler döneminde ulus devletlerin bünyesindeki farklı etnik gruplar ile genel olarak karşı karşıya kaldığı bir sorundur. Ulus devletlerin özellikle egemenlik ve toprak bütünlüğüne ilişkin güvenlik algılarında meydana gelen şüpheler, onları aşırı milliyetçi ve bünyesinde barındırdığı farklı etnik gruplara yönelik baskıcı bir tavra sürükler. Bu tavır yereldeki toplulukları, ayrılıkçı hareketlere ve çatışmalara daha çok itmektedir. Dolayısıyla yerel ve ulusal iki farklı ölçekten bakıldığında durumun çıkmazlığı ve çözümsüzlüğü daha iyi anlaşılmaktadır.

Rusya'nın kendi sınırları içerisinde de benzer ayrılıkçı hareketler mevcut olup bunun en canlı örneklerinden biri Çeçenlerdir. Rusya'nın komşu ülkelere ilişkin bu konudaki tavrı oldukça katı olup Gürcistan'da Çeçen göçmenlere ilişkin insani yardımlar dahi Rusya nezdinde terör faaliyeti olarak tanımlanmaktadır (Yılmaz, 2010: 29). Güney Osetya'nın bağımsızlığını ilan etmesi ile Batı ülkeleri de Çeçenistan'ın ayrılıkçı taleplerini desteklemeyi olağan görmektedir.

Yine Bölgede öne çıkan Karabağ sorunu da Ermeni ve Azerileri karşı karşıya getirmektedir. Görüldüğü üzere Kafkasya'da milliyetçilik temelli bir dizi kronik sorun mevcuttur. Kafkasya'nın geneli yeniden istikrarsızlığa sürüklenme tehlikesi altında kırılgan bir bölgeye dönüşmüştür (Mammadov, 2004).

B Tarihsel Arka Plan

Osetler, Farsçaya yakın bir dil konuşan ve Ortodoks Hıristiyan bir topluluktur (Karabulut, 2011: 189). Bir topluluğun dil ve din gibi kültürel köklerinin kılcal damarlarına işlemiş aidiyetlikleri, o topluluğun tarihsel kökenlerini ortaya çıkarmak açısından oldukça önemli ipuçlarıdır.

Şimdilerde Güney Osetya denilen bölgeye tarihte bilinen ilk akınlar M.Ö. 8. yüzyılda İskitlerce gerçekleştirilmiştir. İran kökenli İskitler buradaki yerli halklarla evlenerek yerleşmişler ve burayı bir kültür mozağine dönüştürmüşlerdir. Eski çağlarda Hint-İran kökenli halklar için kullanılan *Aryanalar*,

Oset dilindeki haliyle *Alanlar* olarak tek bir ortak isimle anılmaya başlanmıştır. *Alanların* büyük kısmı Hunlarla karşılaşp Batıya ilerlerken bölgede kalan kısmına ise Osetler denilmiştir (Duran, 2019).

Gürcü tarihçiler, 9. yüzyılda Arap istilaları ve 13. yüzyılda Moğol istilaları sebebiyle Osetlerin küçük gruplar halinde bölgeye göç ettiklerini ve zaman içinde bir kısmının asimile olup bir kısmının bölgeden kovulduğunu ileri sürmektedir. ŞidaKartli bölgesine göç eden Osetlerin Gürcü toprak ağalarının arazilerinde toprak köleleri olarak yerleştikleri ifade edilmektedir (Taşçı, 2012: 665).

C. 20. Yüzyıl Sonrası Modern Dönem

-50-

Çarlık Rusya, Güney Osetya'nın önemli bir bölümünü Gürcü toprak zengini birkaç aileye bırakmıştır. Böylece Güney Osetya topraklarında Gürcü feodalizmi yoğunlaşmış ve bu durum taraflar arasında nefret tohumlarını filizlendirmeye başlamıştır. 1917 Devrimi'ne kadar olan süreçte kendilerini Gürcistan'dan bağımsız olarak gören Güney Osetya halkı, Gürcü feodallere karşı yükümlülük almayı reddetmiş ve buna sıkça silahlı direniş ile karşılık vermişlerdir (Taşçı, 2012: 668).

Rus yöneticilerin Oset ve Gürcüler arasında açıkça ayırım yapmakta Osetler *barbar, vahşi, isyancı* olarak itham edilirken; Gürcü halkı için medeni ve kültürlü diye tasvir etmektedir. Bu sıfatlar elbette rastgele seçilmemiştir. Burada Rus yönetiminin, Kafkasya'da hâkimiyetini perçinlemek için Gürcü liderlerin desteğini alma çabası göz ardı edilemez. (Taşçı, 2012: 668).

1918'de bağımsız Gürcistan Demokratik Cumhuriyeti'nin kurulması ile Güney Osetya, Gürcistan egemenliğini reddetmiş ve Rusya çatısı altında Kuzey Osetya ile birleşme talebinde bulunmuştur. O dönem bu talep reddedilmiş ancak SSCB'nin dağılmasıyla 70 yıl sonra tekrar aynı talep gündeme gelmiştir. Nisan 1991'de Gamsakhurdia, açık oylama ile Devlet Başkanı seçilmiş ve Ocak 1991'den beri Gürcistan ablukası altındaki Güney Osetya aldığı kararı Mayıs 1991'de Moskova'nın da baskısıyla iptal edip özerk bölge statüsünü tekrar kabul etmiştir (Taşçı, 2012: 663).

SSCB'nin dağılmasının ardından biraz da Gürcistan'ın aşırı milliyetçi politikalarının etkisiyle Ocak 1992'de yapılan referandumda bölge halkının % 99'una yakını bağımsızlık yönünde oy kullanmış ve bölgede taraflar arasındaki gerilim tırmanmıştır (Oğurlu, 2010: 103).

Haziran 1992'ye gelindiğinde Rusya Devlet Başkanı Boris Yeltsin ve Gamsakhurdiya'nın ölümünden sonra başa geçen Gürcistan Devlet Başkanı Eduard Şevardnadze tarafından imzalanan Sochi Anlaşması ile Gürcülerle Osetler arasındaki sorun dondurulmuştur. Bu anlaşmanın arka planında azınlıklara ılımlı yaklaşma ve Sovyetlerle ılımlılaştırma politikalarının mevcut olduğu düşünülmektedir. 12 yıl boyunca Şevardnadze yönetimi altında, taraflar arasında bazı önemsiz olaylar dışında gerginliği arttıracak ölçüde bir çatışma yaşanmamıştır (Karabulut, 2012: 191).

Ocak 2004'te Gül devrimi ile Mikheil Saakashvili'nin başa gelmesi sonrasında, Gürcü halkına yönelik milliyetçi vaatler Osetleri kışkırtmıştır. Süreç, Gürcüler ve Osetler arasındaki gerginliğe Rusya'nın müdahale etmesiyle ulusal toprak bütünlüğünün bozulmasına kadar ilerlemiştir (Karabulut, 2012: 191).

II. Gül Devrimi ve 5 Gün Savaşı

2003 yılında düzenlenen seçimlerde yolsuzluk yapıldığı gerekçesi ile ülkede eylemler başlamış, eylemciler ülkede yolsuzluğun ortadan kaldırılıp güçlü bir ekonomik sistem, insan hakları, demokrasi ve yüksek yaşam standartları gibi taleplerini ortaya koyarken tepkilerini güllerle ifade etmişlerdir. Dolayısıyla gösteriler Batının da oldukça dikkatini çekip desteğini almış ve Gül Devrimi olarak nitelendirilmiştir. Devrimin ardından, 2004 yılında Eduard Shevardnadze'nin yerine batı yanlısı ve milliyetçi politikaları ile dikkat çeken Mikhail Saakashvili devlet başkanı olarak görev başına gelmiştir (Oğurlu, 2010: 103).

Saakashvili'nin başkanlığı ile Gürcistan'ın askeri harcamalarını gitgide artırdığı ve özellikle ABD'nin yapmış olduğu yardımlarla silahlandığı görülmektedir (Karabulut, 2012: 191). Mayıs 2004'te Güney Osetya'da yapılan seçimlerde bağımsızlık taraftarı ve Rus yanlısı Eduard Kokoytin'in başa geçmesi bölgede Rus etkinliğini perçinlemiştir (Sancaktar, 2008).

Saakashvili, Mart 2008'de, ABD'ye bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Saakashvili, ABD ve Avrupalı büyük devletlere güvenerek milliyetçi ve batıcıl politikalarını devam ettirmiş ve Ağustos 2008'de Gürcü kuvvetleri Güney Osetya'nın başkenti Şinvali'yi bombalamaya başlamıştır (Karabulut, 2012: 194). Bu duruma Rusya'nın tepkisi oldukça sert olmuş ve Gürcistan yönetimi Batıdan beklediği somut desteği göremeyerek toprak bütünlüğü açısından ağır bir darbe almıştır.

Avrupa Konseyi, BM Mülteciler Yüksek Komiserliği ve Uluslararası Kızılhaç Hareketi çıkan çatışmalardan büyük endişe duyduklarını, tarafların uzlaşmaya varmak için bir an önce harekete geçmeleri gerektiğini dile

getirmişlerdir (Oğurlu, 2010: 107). Bu yorumlardan da anlaşılacağı üzere Batı ve Batılı devletlerin ağırlıklarının olduğu uluslararası aktörler konunun içine dahil olmadan sözlü ifade ve yumuşak siyaset politikasını takip etmişlerdir.

5 gün süren savaş sonunda Rus ordusu, Gürcü ordusunu geri püskürterek Güney Osetya bölgesini tamamen kontrolü altına almıştır (Nogayeva, 2008). Rusya devlet başkanı Medmedev ise yapılan girişimlerde uluslararası hukukun göz önünde bulundurulduğuna ve insanların hayatlarını kurtarmış olduklarına vurgu yapmıştır (Sancaktar, 2008).

III. Tarafların Tezleri

-52-

Gürcistan sınırları içerisinde diğer Kafkas ülkelerinde de olduğu gibi birçok etnik grup bulunduğu ancak çoğunluğun Gürcülerden oluştuğu argümanı devletin temel dayanak noktaları arasında yer almaktadır. Her ulus devletin yapmış olduğu gibi Gürcüler de bölgedeki varlıklarının oldukça eski tarihlere götürülebileceğini ve Güney Osetya'nın sınırları içerisinde de Gürcülerin en eski ev sahibi olduğunu öne sürmektedirler. Osetlerin bu bölgeye kendilerinden sonra istilalardan ve savaşlardan kaçarak geldikleri belirtilmektedir. Osetlerin, Kuzey Kafkasya'dan Güney Osetya'ya olan yerleşimlerinin de yakın geçmişte gerçekleştiği yine Gürcü tarihçilerce öne sürülmektedir (Taşçı, 2012: 664).

Gürcistan, ülke içerisinde yer alan farklı etnik gruplara yönelik herhangi bir asimilasyon politikasının söz konusu olmadığını, azınlıklara yeterli hak ve özgürlüklerin tanıdığını ve kültürel anlamda gerekli serbestilerinin mevcut olduğunu savunmaktadır. Osetlerin ise ayrılıkçı faaliyetler ile ülke sınırları içerisinde güvenlik tehdidi oluşturduklarında toprak bütünlüğü gerekçe gösterilerek bölgeye müdahalelerde bulunduğu uluslararası platformlarda öne çıkan savunulardandır.

Osetler, Osetçe eğitim ve öğretimde ısrarcı olmakta ve devletin resmi dili olan Gürcüceyi öğrenmeye istekli görünmemektedir. Ayrıca nüfus anlamında bakıldığında Güney Osetya'da yaşayan Osetler Kafkasya'da varlık gösteren Osetlerin sayısının oldukça az bir kısmına tekabül etmektedir.

Bölgeye ilk yerleşimlerinin milattan önceki dönemlere kadar uzandığını öne süren Osetler ise bağımsızlıklarına düşkün ve mücadeleci bir millet olduklarını dile getirmektedirler. Kafkasya'da Rusların da desteğiyle uzun yıllar Gürcü feodallerin boyunduruğunda kalmış olmaktan ve toprak köleliği ile Gürcü toprak soylularınca uzun yıllar sömürüldüklerinden şikâyet etmektedirler.

Osetler, Gürcülerden farklı bir millet olduklarını ve bölgedeki varlıkları tarihsel olarak oldukça eskiye götürülebilecek bir grup olduklarını savunmaktadır. Kuzey Kafkasya'dan Güney Osetya'ya göçlerini oldukça eski tarihlere dayandırmaktadırlar (Taşçı, 2012: 664). Etnik ve kültürel aidiyetlerine sahip çıkmak amacıyla Osetlerin çoğunlukta olduğu bölgede ulusal bir devlet kurmayı talep etmektedirler. Gürcülerin on yıllar süren aşırı milliyetçi politikaları ve bölgeye olan müdahaleleri Osetlerin bu bağımsızlık taleplerini körüklemiş ve Rusya'nın içerisinde özerk bir bölge olan Kuzey Osetya ile birleşme hayalleri tarih boyunca devam etmiştir.

Osetler, Gürcistan içerisinde milli kimlik ve aidiyetlerini yeterince yaşayamadıklarını, anadillerinde eğitim alamadıklarını, yerlerinden edildiklerini, soykırıma maruz kaldıklarını ve uzun yıllar ekonomik olarak sömürüye maruz bırakıldıklarını iddia etmektedirler (Taşçı, 2012: 668-669). Osetler bu sebeplerle, Gürcistan yönetimi altında olmaktansa Rusya sınırları içerisinde Kuzey Osetya ile birleşerek ya da Rusya'nın somut desteğini alarak doğrudan bağımsız bir devlet statüsü ile kendi kaderlerini tayin etmek niyeti ile ayrılıkçı faaliyetlerde bulunmaktadır.

IV. Rusya'nın Güney Osetya'daki Rolü ve Motivasyonu

Bölgedeki Hâkimiyetini Sürdürmek ve Kalıplaştırmak

Rusya bağımsız ve demokratik bir ülkeyi işgal ederek uluslararası arena-daki güvenilirliğine ve itibarına leke düşürmüştür. Özellikle SSCB sonrası Rusya'nın baskısını hissetmeye devam eden Orta Asya ve Kafkasya ülkeleri Rusya'nın bu tutumuna şüphe ile yaklaşmışlardır. Rusya'nın, kendi soydaşlarını ve vatandaşlarını korumak adına başka bir ülkeye askeri gücüyle girmesi doğal olarak içlerinde büyük oranda Rus nüfusu barındıran komşu ülkelerde huzursuzluk yaratmıştır (Nogayeva, 2008). Rusya'nın benzer saldırgan politikalarının kendi üzerlerinde de örneği görülmeyeceğini söylemek güç olduğundan gerek yakın kültürden komşu devletler içinde gerek Batı dünyasında Rusya'nın imajı negatif yönde etkilenmiştir.

Rusya bölgedeki liderliğini tazelemek ve Batıya siyasi mesaj vermek açısından avantajlı görülecek adımlarda bulursa da bu çatışmalardan galip çıkmak gerek bölge ülkeleri nezdinde imajının zedelenmesi gerekse Kafkasya'nın istikrarına vurulan olumsuz darbenin kendisine döneceği gerçeği sebebiyle aslında uzun vadede dezavantajlı bir konuma bürünmektedir (Karabulut, 2012: 199).

Rusya'nın bölgeyi domine edici politikalarının en temel ve en görünür motivasyonu bölge hâkimiyetini sürdürmek ve bölge ülkelerini kendine yakın

renkte rejimlerle bezeyerek bölge halklarını kendine bağlı kılmaktır. Meydana gelen bu çatışmaların önemli bir kısmı özellikle Rusya tarafından körüklenerek bölgenin parçalanmış, görece zayıf ülkelerle Rus hâkimiyetinde kalması amaçlanmaktadır. Dahası bu çatışma ortamı Rusya tarafından desteklenmekten de öte bilhassa yaratılarak Rusya'nın, bu bölgelerde kendine yakın yönetimler kurması ve böylece bağımsızlığına kavuşmuş ülkelerdeki etkisini devam ettirmeye çalışmasının bir göstergesidir (Oğurlu, 2010: 122).

Rusya, yeni bağımsız cumhuriyetlerdeki Rus varlığının sürdürülmesi ve haklarının korunması öncelikli olarak ele alınmış ve çeşitli politika belgelerinde eski Sovyet coğrafyası Rusya'nın *hayat sahası* olarak gösterilmiştir (Yılmaz, 2010: 25).

Rusya, Güney Kafkasya'daki baskın güç konumunu korumak adına uzun yıllardır birçok alanda yanında yer alıp destek verdiği Gürcistan'la ilişkilerini bozmayı göze almış ve özellikle Güney Osetya üzerinden Kafkasya'nın arka bahçesi olduğunu her fırsatta ortaya koymaya çalışmıştır (Karabulut, 2012: 189).

Bölge Devletlerinin Batıya Yakınlaşmasını Engellemek

Tarihsel süreçte incelenecek olursa, Ortodoks Gürcistan bölgede herkesten daha ziyade anti-Rus eğilimlidir. Ama burada dini ve jeopolitik bir refleks ile Avrasya'da ittifak gerekliliği bilinci kendini hissettirdiğinden Gürcistan dış politikası, tarihsel süreçte bu gerçeklik üzerinden şekillenmiştir (Dugin, 2015: 369). Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Güney Kafkasya devletlerinden Gürcistan ve Azerbaycan Batıya yeşil ışık yakan politikalar geliştirmeye başlarken Ermenistan Rus yanlısı pozisyonunu korumuştur. Gürcistan'ın özellikle kendini Avrupa'nın bir devamı, bir uzantısı olarak görmesi Rusya'nın bölgede saldırgan bir tutum sergilemesinin temellerini atmıştır.

Rusya'nın Kafkasya'daki saldırgan politikasının bir diğer sebebi 1999'da NATO'nun 50. kuruluş yılında aldığı genişleme ve geleneksel sorumluluk alanı dışına müdahale etme kararıdır (Yılmaz, 2012: 25).

Rusya ise bölgede Ermenistan'daki üslerini yeterli görmeyip yöntemlerini değiştirerek Gürcü ve Azerileri de kazanması gerektiğini düşünmektedir. Bunu başaramaması ve bahsi geçen ülkelerdeki Batı ekseninin artması akabinde politikalarını saldırganlaştırarak özellikle Gürcistan'da ayrılıkçıları destekleyip merkezi yönetimi zayıflatma yoluna gitmiştir (Yılmaz, 2012: 26).

Kosova'nın R vanşını Almak

Sırbistan Cumhuriyeti içinde özerk bölge olan Kosova'nın tek taraflı olarak bağımsızlığını ilan etmesi ABD, Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya başta olmak üzere Batı devletlerinin çoğunluğu tarafından kabul edilmiştir. Bu durum Batılı büyük g ler tarafından “Kosova halkının kendi kaderini tayin hakkı” olarak yorumlanmıştır. Rusya ise bu kararı tanımayarak sert biçimde eleştirmiştir. Putin liderliğindeki Rus yönetimi, tek taraflı bağımsızlık ilanının uluslararası hukuka ve Birleşmiş Milletler Kurucu Sözleşmesi'ne aykırı olduğunu, ABD ile Avrupalı devletlerin Sırbistan'a haksızlık yaptıklarını ve Kosova konusunda ifte standart uyguladıklarını açıklamıştır. Bu kararı tanımanın, dünyanın diğer bölgelerindeki ayrılıkçı hareketleri cesaretlendireceği ve benzer yeni problemleri doğuracağı dile getirilmiştir. Rusya, bu tanıma kararı ile Batılı g lerin Sırbistan'ın toprak bütünlüğüne saygı göstermediklerini, Kosova'yı desteklediklerini ve böylece Sırbistan'ın toprak bütünlüğünü bozduklarını da ifade etmiştir (Sancaktar, 2008).

Rusya, Güney Osetya'da gerçekleştirdiği müdahaleleri Kosova'daki müdahalelerle eř tutup eğer Kosova müdahalesi insani müdahale adı altında uluslararası hukuk kuralları kapsamında meşru kabul ediliyorsa Güney Osetya'ya müdahalelerinin de meşru sayılmasını talep etmiştir (Karabulut, 2012: 196).

Enerji Koridoru Olmada Rusya'nın Tekel Statüsünü Koruma abası

Güney Kafkasya bölgesi özellikle, Rusya'ya olan enerji bağımlılığının azaltılmasında oluşturduğu alternatif ile AB için bir çekim merkezi durumundadır. Hazar havzasının enerji kaynaklarının uluslararası pazarlara çıkışı, daha sonra da Avrupa ve Amerika'ya taşınması için mümkün olan en kısa yol Gürcistan üzerinden geçmektedir (Oğurlu, 2011: 108). Ayrıca, in ve Hindistan gibi küresel üretimden kaydığı ülkelere coğrafi yakınlığı açısından da yeni bir enerji nakil hattı alternatifi olarak Kafkasya, dünyanın ilgisini her geçen gün daha çok çekmektedir.

Enerji nakil hatlarının yatırımı ve g zerg h noktalarının belirlenmesi için en önemli konulardan biri rezerv miktarı diğeri ise bölgede güvenliğin ve istikrarın tesis edilmiş olmasıdır (Karabulut, 2012: 196). Rusya bu konuda elinde bulunan güce alternatif oluşmaması için de bölgede meydana gelen çatışma ortamını sürekli yeniden üretmektedir.

V. ABD ve AB'nin Güney Osetya'daki Rolü

ABD ve AB Gürcistan'da Gül Devrimi sonrası göreve gelen batı yanlısı politikalar benimsemiş yönetim ile ilişkilerini artırmaya başlamıştır. ABD daha çok NATO üzerinden askeri ve ekonomik nosyonlarla Gürcistan'a yaklaşıırken AB'nin tutumu demokrasi ve insan hakları gibi ideolojilerin bölgeye girişini kolaylaştırıcı yönde olmuştur.

AB'nin Güney Kafkasya'daki politikası başlıca 2 döneme ayrılabilir. İlk dönem, ekonomik ve teknik yardımın ön planda olduğu 1990-1999 yılları arasına denk gelmektedir. Bölgedeki güvenlik ve istikrar konularına atıfla daha aktif politikaların belirlendiği ikinci dönem ise 1999 sonrası yılları kapsamaktadır (Oğurlu, 2010: 108).

-56- AB'nin bölge ile ilişkilerine getirilebilecek en önemli eleştirilerden biri, Rusya ile 2008 yılında yaşanan savaş da göz önünde bulundurularak buradaki görünürlüğünün ve etkisinin ancak savaş sonlandıktan ve barış tesis edildikten sonra hissedilmeye başlamasıdır. AB'nin bölgede düşük profilli politikalar izlemesi ve diğer aktörlerin gerisinde kalması bu açıdan temel eleştiri konusu olmuştur (Oğurlu, 2010: 114). AB'ye bölge ile ilişkilerinde getirilebilecek bir diğer eleştiri ise üye ülkelerin kendi aralarındaki çıkar çatışmaları nedeniyle ortak bir dış politika oluşturamamalarıdır (Oğurlu, 2010: 119). Örneğin Doğu Avrupa ülkelerinin içinde olduğu grup Rusya'nın yayılcı politikalarından tehdit algıladıkları için tepkisel yaklaşmışken; Almanya ve Fransa gibi ekonomisi sanayiye dayalı ve enerji ihtiyacı olan ülkeler Rusya ile ters düşmek istememişlerdir.

AB'nin bölge politikaları ile ilgili eleştirilerin siyasi çerçevede karşılığı olmasına rağmen birliğin doğrudan askeri güvenlik ve çatışma çözümü boyutuna odaklanan bir misyonu olmadığı unutulmamalıdır. Birlik, uzun vadeli bir bakış açısıyla komşu ülkelerin siyasi, hukuki, sosyo-ekonomik, güvenlik ve hatta zihinsel yapısını sürdürülebilir şekilde etkileyip dönüştürme yolunu izlemeyen bir politika benimsemiştir (Bozkaya ve Eylemer, 2019: 111).

Ocak 2009'da Gürcistan'la ABD arasında imzalanan stratejik iş birliği anlaşmasına binaen NATO ile Gürcistan arasında askeri bir tatbikat gerçekleştirilmiştir. ABD bölgede var olma çabalarını sürdürmekle beraber Rusya'ya da kışkırtmamaya özen gösteren çift yönlü bir politika izlemektedir. Gürcistan'ın üyelik talebi üzerine Nisan 2008'de Bükreş Zirvesi'nde bu gündem tartışılmış ancak NATO üyeleri Rusya ile ters düşmemek için Gürcistan'ın üyelik talebini o dönem için reddetmiştir (Oğurlu, 2010: 105).

VI. Güncel Uluslararası Tanınma Sorunu

2008'de yaşanan çatışmalar öncesinde Rusya'nın Güney Osetya'nın bağımsızlığını destekler şekilde attığı adımlardan biri Güney Osetya bölgesi halkına Rusya'da vizesiz yaşama; özgürce seyahat ve çalışma hakkı tanımış olmasıdır. Bu düzenlemeler Gürcistan üzerinde bölgenin hukuki statüsüne yönelik oluşturulan bir baskı unsuru olarak yorumlanabilir. Zira bu adım, ayrılıkçı bölgeleri ayrı bir uluslararası unsur olarak kabul etmek anlamına gelmektedir. İlgili karara tepki gösteren Gürcistan Parlamentosu, Moskova'nın bu vize rejimi ile Gürcistan'a karşı açıkça yayılcı ve emperyalist politikalar izlediğini ve sonunda Güney Osetya'nın ilhak edileceğine yönelik kaygıları olduğunu dile getirmiştir (Yılmaz, 2010: 33).

2008'de yaşanan savaş sonunda, Rusya Güney Osetya'yı tanımış ve bu adım ile Güney Osetya de-facto bağımsızlığını de-jure hale getirmek açısından önemli bir aşama kaydetmiştir. Mevcutta yaratılan de-facto statükonun meşruiyetini kazanmak üzerine Osetler ve Ruslar birlikte konunun hukuki mücadelesi için ilgili platformlara başvurma yoluna gitmiştir (Taşçı, 2012: 664).

Mart 2008'de Güney Osetya kendi bağımsızlıklarının tanınması için Rusya'nın yanında Bağımsız Devletler Topluluğu'na, AB'ye ve Birleşmiş Milletlere çağrıda bulunmuştur. BM Güvenlik Konseyi Nisan 2008 tarihli toplantıda, Gürcistan'ın egemenliğine, bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne yönelik taahhüdünü yineleyecek yönde bir yorum getirmiştir (Oğurlu, 2010: 105).

Bölge ülkelerinin de çatışmalara ilişkin genel politikası tepkisizlik ile gelişen bir bekle ve gör politikası olmuştur. Rusya'nın bölgede en yakın müttefiklerinden biri olan Kazakistan açık bir askeri destek vermekten kaçınarak yalnızca Gürcü tarafını doğru yapmamakla suçlamıştır. Rusya'ya eski Sovyet bloğu ülkelerinden gelen tek destek de bu söylem olmuştur. Rus yanlısı bir politika izleme meyli artan Özbekistan'da, Güney Osetya olaylarına ulusal basında birkaç küçük haberle yer verilmiştir (Nogayeva, 2008).

Ukrayna, Beyaz Rusya gibi Slav devletleri ise Rusya'ya Kafkasya'da destek vermek bir tarafa tarafsız tutum bile sergilememişlerdir. Rusya'nın Kafkasya'daki saldırgan tutumunun kendilerine de dönme ihtimali olduğundan bu yönetimler, Gürcü tarafına yakın bir tutum sergilemişlerdir. Ukrayna yönetimi, Tiflis'e giderek Saakaşvili ile dayanışma içinde olduğunu bildirmiştir (Nogayeva, 2008).

26 Ağustos 2008'de Rusya Federasyonu Başkanı Dmitry Medvedev'in Güney Osetya'yı bağımsız bir devlet olarak tanınması ardından Eylül 2008'de Nikaragua ve 2009'da Venezuela ve Nauru Cumhuriyeti, 2010'da Vanuatu,

2011'de Tuvalu ve 2018'de de Suriye Güney Osetya'yı tanımıştır (Alan Kültür Vakfı, 2018).

Sonuç

Güney Osetya meselesi, Gürcistan sınırları içerisinde, yerel bir milliyetçilik akımı ile ortaya çıkan çatışma ve yerinden edilmelerle bölgesel bir nitelikte anılmakta iken Rusya'nın konuya doğrudan dahil olması ile Batılı ülkeler nezdinde de yankı bularak küresel bir meseleye dönüşmüştür.

Güney Kafkasya bölgesinde jeopolitik olarak önemli bir konuma sahip olan Güney Osetya, tarihsel olarak Gürcistan bünyesinde var olmasına gösterdiği isyan ve tepkilerle bilinmektedir. Günümüzde, Rusya'nın bölgedeki aktif politikalarının bir parçası olarak ayrılıkçı hareketlerine somut destek bulan Güney Osetya, Gürcistan içerisindeki diğer özerk bölgeler gibi fiili olarak ülkeden koparılmıştır.

Ulus devlet modelinin işlerliğini koruduğu 21. yüzyılda, bahse konu ayrılıklar elbette huzurlu ve sakin bir süreçte gerçekleşmeyip mutlaka beraberrinde sıcak çatışma ve kanlı insani dramlar getirmektedir. Güney Osetya'nın Rusya'nın desteğini alarak yaşadığı bu süreçte de birçok insan yerinden edilmiş ve Güney Kafkasya bölgesinde güvenlik ve istikrar açığı doğmuştur.

Rusya'nın kendi arka bahçesi olarak gördüğü Kafkasya ülkelerinin Batı ile yakınlaşma niyetleri hoşgörü çerçevesinde karşılanmayıp, bu ülke tarafından ödetmeci bir yaklaşımla sert müdahalelere ortam yaratmıştır. Dolayısıyla Güney Osetya'da yaşanan temel problemin benzer sebeplerle Ermenistan'da, Azerbaycan'da, Orta Asya Cumhuriyetleri ve hatta Ukrayna'da yaşanmayacağını bir garantisi bulunmamaktadır.

Güney Osetya'nın ekonomik ve siyasi olarak büyük umutlar bağladığı bağımsızlık bugün birçok dünya ülkesi tarafından tanınmayan ve ilişki kurulmayan yolsuzluk ve ekonomik bunalımların üst perdeden hissedildiği ve Rusya'ya aşırı bağımlı hale gelinmiş bir bölge olma ile sonuçlanmıştır.

Güney Osetya'nın ilerleyen dönemlerde statüsünde herhangi bir güncelleme olup olmayacağı şu an için tahminlerin ötesine gidemezken Gürcülerin de Osetlerin de bu süreçten kazançlı çıkmadığı aşikârdır. Genel tablo içerisinde bakıldığında, Güney Osetya sorununun tek kazananı dünyaya verdiği mesaj ile Rusya gibi görünmektedir.

Kaynakça

- Alan Kültür ve Yardım Vakfı. (2018). "Güney Osetya'nın Kronolojik Siyasi Tarihi", <http://www.alanvakfi.org.tr/guney-osetyanin-kronolojik-siyasi-tarihi> (Accessed 05.11.2020).
- Bozkaya, Ö. ve Eylemer, S. (2019). "Güney Kafkasya'da Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişiler Sorunu: Avrupa Birliği'nin Yaklaşımı Üzerine Bir Değerlendirme", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 18(1), 109-142.
- Dugin, A. (2016). *Rus Jeopolitiği Avrasyacı Yaklaşım* (Çev. V. İmanov). İstanbul: Küre Yayınları.
- Duran, Fatma A. (2019). "Geçmişten Bugüne Osetya Sorunu" *Kafkas Ajans*. <http://ajanskafkas.com/makale/one-cikanlar/gecmisten-bugune-osetya-sorunu/> (Accessed 30.10.2020).
- Euronews. (2018). <https://tr.euronews.com/2018/08/09/avrupa-gurcistan-ve-osetya-savasina-ge-rekli-tepkivi-verseydi-rusya-kirimi-ilhak-edemezdi> (Accessed 30.10.2020).
- Güner, F. (2010). *Gürcü-Abhaz Çatışmaları ve Türkiye'ye Yönelik Yansımaları*. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Kalkan, D. (2010). *Güney Kafkasya Bölgesi'ndeki Etnik Çatışma Alanları*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Karabulut, B. (2011). "Rusya Gürcistan Savaşı (Beş Gün Savaşı) ve Kafkasya'da Değişen Dengeler." Şu kitapta: Haz./Ed. Doç. Dr. Mehmet Seyfettin Erol. *Küresel Güç Mücadelesinde Avrasya'nın Değişen Jeopolitiği Yeni Büyük Oyun*. Ankara: Barış Kitabevi: 188-206.
- Mammadov, R. (2004). "Kafkasya'da Neler Oluyor?" Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi. https://tasam.org/tr-TR/Icerik/157/kafkasyada_neler_oluyor (Accessed 06.11.2020)
- Merkez Haber Alma Teşkilatı, "Ülke İstatistikleri" <https://www.cia.gov/library/publications/resources/worldfactbook/geos/gg.html> (Accessed 10.11.2020)
- Nogayeva, A. (2008). "Gürcistan - Güney Osetya Sorununun Orta Asya'ya Yansımaları" Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi. https://tasam.org/tr-TR/Icerik/931/gurcistan_-_guney_osetya_sorununun_orta_asyaya_yansimalari (Accessed 05.11.2020)
- Oğurlu, E. (2010). "Ağustos 2008 Rusya-Gürcistan Savaşı Çerçevesinde Avrupa Birliği'nin Güney Kafkasya Politikası" *Avrasya Etüdüleri Dergisi*, 38(2), 99-127.
- Sancaktar, C. (2008). "Kosova'dan Abhazya ve Güney Osetya'ya: Batı'nın Tutarsızlığı" Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi. https://tasam.org/tr-TR/Icerik/936/kosovadan_abhazya_ve_guney_osetyaya_batinin_tutarsizligi (Accessed 06.11.2020).
- Taşçı, Tekin A. (2012). *İki Farklı Pencereden Güney Osetya Sorunu* (Ed.) Prof. Dr. Hasret Çomak. Uluslararası Kafkasya Kongresi Bildiriler Kitabı. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yayınları: 663-672.
- Yılmaz, R. (2010). "Bağımsızlık Sonrası Dönemde Rus-Gürcü İlişkileri ve Kırılma Noktaları" *Avrasya Etüdüleri Dergisi*, 38(2), 21-42.

JEAN JACQUES ROUSSEAU'NUN ULUS-DEVLET DÜŞÜNÇESİNİN ŞEKİLLENMESİ VE GELİŞİMİNDEKİ ETKİSİ

Mert Uslu*

ORCID ID: 0000-0002-4147-6502

Geliş Tarihi / Received: 24.10.2021 – Kabul Tarihi / Accepted: 12.12.2021

-60-

Özet

Bu araştırmada Rousseau'nun ulus devlet kavramı sürecine olan katkısından bahsedilmekte olup, 18. yüzyıl aydınlanmacı felsefesinin siyaset üzerine olan etkisinin, Avrupa siyasi sistemine nasıl uyum sağladığından ve Rousseau'nun düşünceleri bazında nasıl şekillendiği anlatılmıştır. Çalışma bu etkilerin siyasi dinamikler neticesinde olan bağını incelerken aynı zamanda Rousseau'nun "Toplumsal Sözleşme" isimli eserinin siyasi yönden de bir nevi günümüze yorumlanmasıdır. Fransız Devrimi üzerinde en büyük etki bırakan düşünürlerden biri olan Rousseau'nun kuramsal fikirlerinin günümüzde nasıl bir iz bıraktığı ve Avrupa'nın siyasi ve hukuki tanımlamalarını nasıl değiştirdiği çalışmada ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Rousseau, toplumsal sözleşme, ulusal, ulus-devlet, Avrupa*

* Kocaeli Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Programı Yüksek Lisans Öğrencisi.
mertuslu97@gmail.com

THE INFLUENCE OF JEAN-JACQUES ROUSSEAU ON THE SHAPING AND DEVELOPMENT OF THE MODERN NATION-STATE THOUGHT

Abstract

In this research, Rousseau's contribution to the process of the concept of the nation-state is mentioned, and how the effect of the 18th century Enlightenment philosophy on politics is shaped by the European political system and how it is shaped on the basis of Rousseau's thoughts. While the study examines the connection of these effects as a result of political dynamics, it is also a kind of contemporary interpretation of Rousseau's work named 'The Social Contract'. How the theoretical ideas of Rousseau, one of the thinkers who had the greatest influence on the French Revolution, left a mark today and how he changed the political and legal definitions of Europe will be discussed in the study.

Key Words: *Rousseau, social contract, national, nation-state, Europe*

Giriş

Modernleşme ve ulus-devlet kavramlarının anlamı ve boyutu günümüzde kişiden kişiye değişebilmektedir. Bu kavramlar, modernleşme pratiğine katkıda bulunan yazar, düşünür ve filozoflara göre de değişiklik göstermektedir. Bu filozoflardan biri olan Rousseau'nun düşünceleri sadece siyaset bilimi, uluslararası ilişkiler, hukuk ve sosyoloji gibi alanlarda değil; aynı zamanda ilk insanın doğuşu ve insanın doğasının gelişiminden itibaren sahip olduğu fikirleri ve düşünceleri yeniden tanımlamış, kendi yaşadığı dönemde tabu olarak görülen birçok tanımı ve kavramı yıkmıştır. Aydınlanma Çağı'nın ikinci yüzyılında akıl, bilim, insan ve doğa dörtlüsü çerçevesinde ortaya çıkan yeni ve aydınlanmacı düşüncelerin halka aktarılması konusunda Rousseau temel bir köprü görevi görmüştür demek, yanlış sayılmayacaktır.

-62-

François Furet'e göre Rousseau 19. yüzyıl boyunca hem hayranları hem de kati şekilde karşısında duran eleştirmenleri arasında, Fransız Devrimi'nin yorumlanmasında en merkezdeki kişi olarak gösterilmişti. Bunun en geçerli nedeni ise burjuvazinin aydınlanmasını ve ulus-devlet düşüncesinin ortaya çıkmasında en etkili yazarlardan biri olmasıydı (Orwin ve Tarcov, 1997: 172). Rousseau'nun ulus-devlet fikrinin gelişimine yaptığı katkılar, kendi döneminde ulus, devlet ve uluslararası sistem üçlemesinin tüm dünyada Batılı hatta Avrupalı bir karaktere evrilmesine neden olmuştur. Bunun yanında sadece kendi yaşadığı dönemi etkilememiş, aynı zamanda toplumsal mülkiyet kavramını yeniden tanımlaması ve yorumlaması neticesinde özellikle 19. ve 20. yüzyıl devrimlerini tetikleyen düşünceler de ortaya koymuştu. Rousseau, özel mülkiyet kuramını ciddi şekilde eleştiren ilk modern düşünürlerden biriydi ve bu nedenle zaman zaman modern sosyalizm ve komünizmin öncüsü olarak kabul edilmekteydi. Marx, yazılarında Rousseau'dan nadiren bahsetmesine rağmen, kendi düşünceleriyle çoğunlukla bağdaşmadığını düşünse dahi, Rousseau'yu 'eşitlikçi özgürlük' kavramı neticesinde bilinçsiz ama 'proto-sosyalist' bir düşünür olarak nitelendirmiştir (Volpe, 1991; akt. Silier, 2010-2011: 1). Bu tarihsel süreçlerin devamı neticesinde Avrupa modernleşmesi ve ulus-devlet kavramlarını oluşturan birden fazla devrim, reform ve olgular bütünü ortaya çıkacaktır.

Çalışmanın sunmak istediği en önemli unsur, aradan yüzyıllar geçmesine rağmen Rousseau ve döneminin literatüre kazandırmış olduğu kavramların günümüzde olan geçerliliklerini gözler önüne sermek ve günümüz modern ulus-devlet yapısının hangi prensipler üzerine kurulduğunu incelemektir. Çalışmanın içeriğinde ulus-devlet kavramının, Avrupa'nın kendi nitelediği

kavramlar çerçevesinde, daha çok siyasi boyutu ele alınacak olup, temel hak ve özgürlükler, ideal yönetim biçimi, demokratikleşme ve hukukun üstünlüğü gibi kavramlar bağlamında incelemesi yapılacaktır. Bu incelemeler yapılırken ağırlıklı Rousseau'nun kült eserlerinden biri kabul edilen 'Toplumsal Sözleşme' isimli eserinden yararlanılacak olup, bu eserin söylem analizi yapılacak ve ulus-devlet kavramı boyutunda nitel araştırma yöntemi ile literatür taraması yapıp çalışmaya yansıtılacaktır.

I. Modern Ulus-Devlet Tanımını Oluşturan Unsurlar ve Kavramlar: Toplumsal Sözleşme Üzerinden Değerlendirme

A. Ulus-Devlet Kavramı ve Ulusçuluk

Ulus kavramı, modern çağın başlangıcı ile birlikte siyaset ve uluslararası ilişkiler literatürüne kazandırılmıştır. Genel olarak zannedilen kanının aksine ulus oluşumu ve ulus-devlet kavramlarının tarih sahnesinde önemli rol oynamaya başlaması, Fransız Devrimi'nden öncesine dayanmaktadır. Otuz Yıl Savaşları'nı sona erdiren ve imparatorluklar çağının çöküşünü hazırlayan 'Vesfalya Barışı' birçok akademisyen tarafından modern uluslararası ilişkiler sisteminin başlangıcı olarak kabul edilmiş ve ulus-devlet kimliklerinin bir zaferi olarak da tarihe geçmiştir (Patton, 2019). Bu barış antlaşması günümüzde her ulus-devletin temelini dayanağı olan devletler arası eşit hüküm prensipleri, self determinasyon ve ulusal egemenlik hakları gibi birçok modern kavramı sisteme kazandırmıştır. Anlaşma sonucunda ortaya çıkan çok sayıda yeni ulusal özerk siyasi birimler, bağımsızlık kazanan Hollanda Cumhuriyeti ve İsviçre Konfederasyonu gibi daha üst ulusal oluşumlar ve birbiriyle rekabet ederken gittikçe siyasi olarak zayıflamaya başlayan Fransa, İspanya ve Habsburg İmparatorlukları, yeni, modern ve ulusal bir siyasal düzenin ilk tohumlarını atmışlardır (Özcan & Suna, 2019).

Vesfalya'nın tüm dünya siyasi sistemine getirdiği yeni soluşun etkileri İspanya Veraset Savaşları'nı sona erdiren 'Utrecht Antlaşması' ile devam etmiş, normalde birbiriyle bir araya gelmesi mümkün olmayan devletler kurdukları ittifaklar sayesinde Otuz Yıl Savaşları'na benzer bir tutum ortaya koyarak Fransa'ya karşı bir 'denge' mekanizması kurmuşlardır. Bu kurulan denge mekanizmasının sonucu olarak artık uzun bir süre boyunca bir devletin uluslararası sistemi tek başına domine edemeyeceği ve sistemin bir parçası olarak devam etmesinin uygun olacağı fikri ortaya çıkmıştır. Antlaşma, 2. maddesi gereği, İspanya ve Fransa krallıklarının birleşmesinden kaynaklanan tüm

Avrupa'nın özgürlüğünü ve güvenliğini tehdit eden büyük tehlike nedeniyle, bir ve aynı kişinin asla iki krallığın kralı olmaması gerektiğini şart koşuyordu. Bu kurulan yeni mekanizma ulus-devletlerin güven içinde gelişmesine olanak sağlamış ve sistemi yıkmaya çalışan durumlar karşısında bir iş birliği ve ortaklık zemini hazırlayarak ulus-devlet ilişkilerini güçlendirmiştir. Bazı tarihçiler bunun modern ulus devletin evriminde ve güç dengesi kavramında önemli bir dönüm noktası oluşturduğunu savunmaktadır (Lesaffer, 2014).

Resmi olarak ilk ulus fikri, İngiltere'de 17. yüzyılın sonunda uygulanmıştır. 1689 yılında İngiliz vatandaşlık haklarının kabulü ile ulusal egemenliğe dayalı bir sistem benimsenmiş ve bu sistem diğer ulus-devletlere örnek oluşturmuştur. İlerleyen yıllarda Fransız ve Amerikan devrimlerinin gerçekleşmesiyle ulus düşüncesi, evrensel bir konum halini almıştır (Schmitter, 1995; akt. Zabunoğlu, 2018). Bu çerçevede modern ulus-devlet fikrinin gelişimi, ulusçuluğun benimsenmesi açısından Batı Avrupa devletlerine, özellikle Fransa'ya oldukça fazla şey borçludur. Ulus ile alakalı argümanları inceleyince akla ilk gelen ülkenin Fransa olmasının sebebi 'ulusçuluğun' literatürde Fransız kökenli olmasıdır. Buradaki temel ölçüt Fransa temelli ulusçuluğunun Avrupa aydınlanmasının entelektüel, siyasi, kültürel ve maddi yükünü çekerek diğer ulusçuluk türlerinden ayrılmış olmasıdır. Aynı zamanda Fransız Devrimi'ni takiben ulus-devletin belirmesi ve Fransız ulusçuluk düşüncelerinin aynı dönemde ortaya çıkmış olması bu iki olguyu birbiriyle bağdaştırmaktadır (Aksoy & Arslantaş, 2010). Diğer ulusçuluk türleri incelendiğinde kimlik kavramının vazgeçilmez bir unsuru olan 'öteki' düşüncesinin, Almanya'da ulusçuluğun Fransız karşıtlığı olarak ortaya çıkması gibi genellikle düşman veya karşıt bir topluluk, ülke veya ulus etrafında şekillendiği gözlemlenirken; Fransız ulusçuluğunda 'öteki' kavramının, 'eşitlik, özgürlük, kardeşlik' etrafında vücut bulan ve din, dil, ırk, millet ayrımı yapmaksızın temel hak ve özgürlükler, tiranlığa direniş, eşit haklar ve ulusal egemenlik gibi evrensel değerlerin karşısında olan kişiler için benimsendiği yorumu yapılabilir (Kadioğlu, 2013; akt. Aksoy & Arslantaş, 2010).

Her ne kadar temsili demokrasiyi ulusal bir temsil modeli olarak görmese dahi, Rousseau'nun genel irade kavramı, günümüz halk ve ulus egemenliği kavramından farklı bir durum ifade etmemektedir. Ona göre genel iradenin bir tarafını egemenlik, diğer tarafını ise özgürlük oluşturmaktadır. Egemen iradenin yanılmaz ve bölünemez olmasını düşünmesi aynı zamanda günümüz ulus devletlerinde sıkça başvurulan 'kamu yararı' adı verilen kavramında tarihsel bir tanımlamasıdır. Kamu yararı genel iradenin yararadır ve genel iradenin yararına olan her şeyin meşruluğu sürdürülebilir (Öztürk, 2020).

B. Özgürlük ve Kölelik Kavramları

Rousseau söze 'her insan özgür doğar' varsayımıyla başlar. Özgürlüğü insanın doğuşuyla beraber gelen bir temel hak olarak nitelendirir ve ileride bahsedeceği bütün düşüncelerini bu temel varsayımına göre şekillendirir. Her insan kendisinin efendisidir ve ilk yapması gereken şey eğer aksi durum mevcutsa bu özgürlüğünü korumak için mücadele etmektir (Rousseau, 2016: 38). Bu sebeple köleliğe şiddetle karşı çıkar ve bu kavram neticesinde köle olarak yaşamak aslında hiç yaşamamakla aynı şeydir. İnsanlar sadece hukuki olarak geçerli bir güç önünde boyun eğmeli ve bunu tamamen kendi isteğiyle yapmalıdır. İşte tam bu hususta hukuki dayanak olarak bir toplumsal sözleşme sisteminden bahseder. Kölelik sisteminin geçmişte devam etmesi ise Rousseau'ya göre sadece yaşam mücadelesi söz konusu olduğunda mümkün oluyordu. Yani bir insan köleliği ancak, hayatı söz konusu olduğunda kabul eder çünkü ölmekten doğası gereği korkar. O sebeple bir nevi yaşamını, kölelikle takaslar gibi görülür ancak bu hukuki olarak geçerli bir durum olmaktan uzaktır. Çünkü insanın yaşama hakkı takas edilebilecek veya herhangi bir sözleşmede kullanılacak bir husus değildir, doğal ve kadim bir haktır. Bu sebeple bu düşünceyi Avrupa sistemine uyarladığımızda aslında resmiyette kölelik kavramının 19. yüzyıla kadar devam ettiğini, hatta bazı Avrupa devletlerinde 20. yüzyılı bile bulduğunu görmekteyiz.

Orta Çağ Avrupası siyasi ve ekonomik sistemini feodalizm oluşturmaktadır ve feodalizmin en alt tabakasında serfler bulunmaktadır. Bu serfler her ne kadar alınıp satılamasalar bile, kendi efendilerinin izni olmaksızın neredeyse hiçbir özgürlüğe sahip değillerdi. Bu sebeple Rousseau'nun tanımına göre 'köle' tanımına girebilecek bir konumdaydılar.

Avrupa'da kölelik hakkında ilk düzenlemeler 1792 yılında başlamış ve köle ticaretini yasaklayan ilk devlet Danimarka olmuştur (Gøbel, 2011). Bunu İngiltere ve ABD takip etse de bu düzenlemeler sadece köle ticaretinin yasaklanması manasına gelmekte, mevcut köleleriye özgürlüğüne kavuşturmaktaydı. Kölelik kavramı resmi ve kesin olarak 1794 yılında Fransız İhtilali sonucu tamamen yasaklanmıştı ancak siyasi istikrarsızlıklar neticesinde bu kısa süreli olmuştu. Avrupalı devletler resmiyette köleliğin kaldırılmasının tam olarak uygulanmasını ancak 19. yüzyılda kavrayabilmiş ve benimsemişlerdir. Bu doğrultuda 26 Ağustos 1789 tarihinde Fransız Ulusal Meclisi tarafından uygulamaya konulan İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'nin Rousseau'nun belirttiği 'her insanın eşit doğduğu ve eşit yaşamaları gerektiği ilkesi' üzerine ilham alınarak oluşturulduğu yorumu yapılabilir. Bu metin 1791 yılında kabul

edilen Fransız Anayasası'nın ilham kaynağı olmuştur. Magna Carta (1215), İngiliz Haklar Bildirgesi (1689), Birleşik Devletler Bağımsızlık Bildirgesi (1776) ve Birleşik Devletler Haklar Bildirgesi (1789) ile birlikte İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi (1789), Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (1948) için çok büyük ölçüde ilham kaynağı olmuş ve bu antlaşma bağlayıcı olarak zorunluluk ilkesi taşımasa da çoğu devletin anayasasına eklenmiş ve uygulamaya konulmuştur (Stevenson, 1987: 32).

Bu uygulamalardan sonra günümüz Avrupa toplumunun her kesiminin benimsediği en önemli kavramın en temelde özgür olma ilkesi olduğunu söyleyebiliriz. Bu neticede Rousseau'nun düşüncelerinin Avrupa modernleşmesine ilk etkilerinden biri, özgürlüğün dokunulmazlığı ve değiştirilmezlik ilkesine ve köleliğin kaldırılmasına dair geniş açıklamalar getirmesi ve bu konuda aydınlanmanın sağlanmasına büyük katkı sağlamış olmasıdır. Günümüzde Avrupa devletleri başta olmak üzere her hukuk devleti yasaları, köleliği her anlamda kesinlikle yasaklar ve özgürlük kavramını anayasalarının temelini oluşturacak şekilde biçimlendirir.

C. Toplumsal Sözleşme

Rousseau "İnsanların toplumun hem bir bireyi hem de diğerleriyle eşit konumda bir unsuru olduğu, aynı zamanda da kendi iradesine bu birlikte-liği oluşturmadan önceki kadar sahip ve eskisi kadar özgür olacağı; topluluk-taki insanların mallarını ve canlarını olağan gücüyle savunacak olan bir bir-liklilik biçiminin bulunması gerekmektedir. Toplumsal sözleşmenin çözüm getirdiği temel sorun da budur" (2016: 52) diyerek kendi sözleşme modelini tanımlar. Yani Rousseau, her bir bireyin kendini ilgilendiren bütün hakları- nın istisnasız bir biçimde topluma devrini savunur. Ancak bu şekilde bütün şartlar toplumdaki her birey için eşit hale getirilebilir ve her bir birey bu- nun parçası olur. Bunu bir makinenin çalışmasını sağlayan dişliler gibi dü- şünmek mümkündür. Hepsi iç içedir, birbirini tamamlar ve biri arızalanırsa makine durur. Bu tanımlama neticesinde ortaya 'genel irade' kavramı çıkar. Her birey, genel iradeye benzemeyen veya bu iradeye tamamen karşıt kişi- sel iradeye sahip olabilir. Yani daha genel anlamıyla bir bireyin kişisel çıkar- ları, toplumun genelinin çıkarlarıyla örtüşmeyebilir. Rousseau, insanın kendi arzularına göre hareket etmesini kölelik, kendi koyduğu yasalara boyun eğ- mesini ise gerçek özgürlük olarak tanımlar. Yani birey her ne kadar özgün fikirlere sahip olursa olsun bu ilk anlaşma yapılırken tamamen toplumun genel faydasını düşünmelidir. Çünkü toplumun genel faydası aynı zamanda

bireye de genel fayda sağlamaktadır. Lakin burada ‘genel’ derken tüm insanlık kavramı düşünülmemelidir. Rousseau her toplumun farklı tarzda bir genel iradeye sahip olabileceği inancını taşır ancak burada temel ölçüt ‘hukukun üstünlüğü’ ilkesidir (Rousseau, 2016: 62). Ancak bu sayede doğanın güç ve zeka bakımından eşit kılmadığı insanlar, bu fiziksel eşitsizlik yerine, ahlaki ve meşru bir eşitlik getirdiği ve böylelikle insanların antlaşmalar yoluyla, haklarda eşit hale geldikleri için bu sözleşmeyi yaparlar (Rousseau, 2016: 63).

Rousseau’nun toplumsal sözleşmesini oluştururken ve genel irade kavramını belirlerken kullandığı ölçütler aslında günümüz Avrupa hukuk sisteminin temel ölçütleridir. Bu ölçütler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi¹ dahil bütün hukuk devletlerinin anayasalarında yer alır. Bu konudaki en kısa ve öz yorumlardan birini de İlber Ortaylı şu şekilde yapmıştır:

“Batılı devamlı kontratlarla yaşar (bu, noter kontratı değil, toplumsal işleyişi tayin eden kurallar, uyum ve örtülü anlaşmalardır). Bugün Avrupa Birliği (AB) içinde birleşen, Avrupa’nın 8-9 asır evveline kadar devam eden barbarik yapısı içindeki müesseseler, onun gerek gücü ve özgürlüğü olan müesseseler, yani kontrat sistemi, Avrupa demokrasinin temelidir. Bunların en demokrati, kabile uzlaşmasını ve kontratı en iyi götürebilen olmuştur” (2008: 221).

D. Egemenlik Anlayışı

Rousseau’nun egemenlik anlayışı, yukarıda açıklanan kavramlar neticesinde büyük ipuçları vermektedir. Düşüncesine göre adalet diye nitelendirilebileceğimiz kavram Tanrı’dan gelir ve eğer onun hükmü doğru anlaşılırsa olsa insanların yasalara veya devletlere ihtiyaç duymayacağını söyler. Rousseau’nun dindar kişiliği bir kenara bırakılırsa, burada nitelendirmek istediği asıl şeyin adaletin ve hukukun egemenlik için en büyük kutsallardan biri olduğu yorumu yapılabilir. Ona göre halkın tamamı, halkı her yönden ilgilendiren bir karar alacağı zaman, sadece halkın ortak çıkarını düşünmektedir. Bu sebeple yasama erkinin alacağı kararlar, bireysel hiçbir amaca hizmet etmemeli ve genel faydayı düşünmelidir. Rousseau, bunu şu şekilde açıklar: *“Yasalara boyun eğen halk, aynı zamanda onları yapmalıdır çünkü toplumun yaşam koşullarını düzenleme yetkisi, sadece bir arada yaşayanlara aittir”* (Rousseau, 2016: 81-82).

Temel yasama çerçevesini halkın egemenliğine bıraktığı için, yönetim biçiminin önemli olmadığını öne sürer. Ona göre, halkın çıkardığı yasalarla

1 Bkz. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ilk 4 madde; <https://www.ihd.org.tr/insan-haklari-evrensel-beyannamesi/>

yönetilen her devlet ‘cumhuriyet’ olarak adlandırılır ve meşru olan tüm hükümetler cumhuriyetçidir (Rousseau, 2016: 82). Buna en güzel örnek Avrupa’da ‘demokrasinin beşiği’ olarak nitelendirilen bazı ülkelerin aslında anayasal monarşi ile yönetilmelerine rağmen yasama organlarının tamamen halk egemenliğinde olmasıdır.² Burada ortaya koyduğu en büyük ölçüt, yönetme erkinin, yani insanları yönetenin yasaları yönetmemesi gerektiği ilkesidir. Yani Rousseau aslında burada yasama ve yürütme erklerinin birbirinden ayrılması gerektiğinden bahsetmektedir. Ancak bu tutum Montesquieu’nun önerdiği gibi sert bir kuvvetler ayrılığı ilkesi değildir. Montesquieu erk ayrımının yanı sıra, bu erklerin yönetimi için sert bir sınıf ayrımı olması gerektiğini de savunurken, Rousseau tek egemen sınıfın halk olduğunu ve bu sebeple tüm siyasi gücün genel iradeyi temel alarak halkın yanında olması gerektiğini belirtir. Aksi takdirde, insanların bireysel çıkarları ve arzuları ön plana çıkar bu sebeple çıkarılan yasalar adaletten uzak hale gelmektedir. Rousseau’nun bu düşüncesi, demokrasinin uygulamada en temel parçası olan halk egemenliği unsurunu, günümüz parlamenter demokrasiyle yönetilen ülkelerin mevzuatına uyumlaştırılması açısından büyük bir örnek oluşturmuştur. Bu düşünce, her demokratik devlet yapısında ve doğal olarak Avrupa’da uygulanmaktadır.

Rousseau’nun egemenlik anlayışından günümüz için çıkarabileceğimiz derslerden bir diğeri de halkın düzgün bir biçimde bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi gerekliliğidir. “*Pek genel görüşler ve çok uzun erimli hedefler halkın algılama ve sindirme kapasitesini aşar; bireyler kendilerine yönelik yönetim biçimlerinden başkalarını bilip tanımadıklarından dolayı, iyi yasaların dayattığı bazı kalıcı yoksunlukların yol açacakları yararları kolaylıkla göremeyebilirler*” (Rousseau, 2016: 86-87). Bu nedenle, sebep-sonuç ilişkilerinin bilinmesi ve kararlara toplum ruhunun egemen olmasının gerekli olduğunu söyler. Bu düşüncesinin aslında günümüz AB’sinin temel sorunlarından ikisi olan ‘demokrasi açığı’ ve ‘bilgi açığı’ problemlerine ışık tuttuğunu görmekteyiz.

AB için yıllardır önde gelen eleştirilerden biri olan ‘demokrasi açığı’ problemi kurumsal boşluklardan kaynaklanmaktadır. Bir kurumun meşruiyetinin ana ve kadim kaynağı olan meclisin AB’deki karşılığı ‘Avrupa Parlamentosu’ olduğu için, bu organın karar alımında yetersiz katılımı demokratik meşruiyet sorunu doğurmaktadır. Demokrasinin temel yapı taşlarından biri olan halkın kendi aldığı kararları siyasal sistemde uygulatması düşüncesidir. Avrupa halklarının Birliğin entegrasyon sürecine katılımı ve bu süreci direkt veya dolaylı yoldan desteklemesi için temsil edildikleri parlamentonun, bu

2 Avrupa’da 9 ülke halen anayasal monarşi ile yönetilmektedir. (Birleşik Krallık, Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Danimarka, İspanya, Norveç, İsveç, Lihtenştayn)

temsili tam anlamıyla sürdürebilecek yetkilerle donatılması gerekmektedir (Açıkmeşe, 2003: 25-26). Aksi takdirde Rousseau'nun bahsettiği genel irade kavramı çerçevesinde halk egemenliği yeterli düzeyde kendini gösteremez ve bu Birliğin siyasi ve hukuki meşruiyetini sorgular hale getirir. AB de zaten bu sorunların farkında olup gelişiminden itibaren Rousseau'nun düşüncelerine paralel olarak özellikle Maastricht Anlaşması ve devamı olan süreçte bu problemlerin çözümüne uğraşmaktadır. Maastricht ile birlikte Avrupa Parlamentosu'nun (AP) yetkilerinin artırılmasıyla yurttaşların kararlara daha fazla katılımı, Avrupa vatandaşlığı kavramının literatüre yerleşmesiyle ortak bir genel irade düşüncesi oturtma çabası ve Avrupa Kamu Denetçisi kurumunun oluşturulmasının gündeme gelmesi de bunun göstergesidir.

Bilgi açığı oluşmasının en önemli sebepleri ise AB'nin özellikle 2004 yılındaki devasa genişlemesiyle birlikte Birlik bünyesine katılan ülke ve insan sayısının fazla olmasıdır. AB'nin bu genişleme için hazırlanan iletişim ve bilgi aktarımı altyapısı yetersiz kalmış, bazı durumlar kitle iletişim araçlarının teknolojik gelişmesine bağlı olarak zamanla eksikliklerin tamamlanıp, entegrasyonun bu yönünün ilerletileceği düşüncesi hakim olmuştur. Aynı zamanda demokrasi açığında da dile getirilen ulusal parlamentoların sistem içerisinde pasif durumda olması ve üye ülke vatandaşlarının AB politikalarına katılma konusundaki isteksizlikleri bilgi açısından da kaynaklanmaktadır. Bu doğrultuda 2007'de yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması amaçlarından biri de hem demokrasi hem de bilgi açığı problemlerini kapatmaktır (Özer, 2021). Ulusal parlamentoların çoğu modern ulus devlet demokrasisinde 'bilgilendirme' görevi de üstlendiği göz önüne alınırsa entegrasyon sürecine bu yönde yapacağı katkı önemli olacaktır.

II. İdeal Devlet Yönetimi Biçimi

Rousseau, güvenliğin, adaletin, özgürlüğün ve mülkiyetin herkes tarafından korunduğu ve bundan yararlandığı bir 'medeni devlet' teması üstünde durur. Rousseau kendisinin ideal bir yönetim biçimi benimsemesinin önemi olmadığını, en ideal yönetim biçimini genel iradeyi barındıran halkın seçmesini gerektiğini söyler. Ona göre halk, ihtiyacı doğrultusunda kendi yönetim biçimini oluşturur. Rousseau bu konuda genel olarak nüfusa göre saptama yapar. Az nüfuslu devletler için demokrasi, orta ölçekli nüfusa sahip halklar için aristokrasi, nüfusu yoğun ve fazla olan halklar içinse monarşi biçiminin en uygun olduğunu söyler, ancak hepsinin bazı artıları ve eksileri olduğunu

da belirtir ve bunlara göre kendi kafasında bir sıralama yapar (Rousseau, 2016: 134).

A. Aristokrasi

Ona göre genel iradenin en doğru şekilde uygulanacağı ve yasama erkinin her daim halkın elinde bulunacağı bir ortam, aristokrasiyi ön plana çıkarmıştır. Çünkü bu koşulun sağlandığı durumda çoğunluğu halkın belirlediği en bilge kişiler yönetir ve bu ona göre en doğal yönetimdir. Burada temel olan mesele kişilerin kendi çıkarları için değil, çoğunluğun yararı için yönetmeleridir. Aristokrasi yönetimi halkın zengin kesimiyle daha uyumlu, yoksul kesiminin ise mutluluğunu arttırmayı çabalar. Çünkü halkın tam ve kesin olarak refah seviyelerinin eşit olması hiçbir şekilde mümkün değildir (Rousseau, 2016:123). Düşüncede ve uygulama konusunda daha tutarlı olduğu için Rousseau'nun aristokrasiyi ön plana çıkardığı yorumu yapılabilir.

-70-

B. Demokrasi

Rousseau, halkın genel iradesinin seçilmiş temsilciler tarafından belirlenmeyeceğini savunmuştur. Herkesin genel iradeyi ifade etmek ve ülkenin kanunlarını yapmak için oy kullandığı doğrudan bir demokrasiye inanıyordu. Rousseau'nun aklında küçük ölçekte bir demokrasi vardı, memleketi Cenevre'si gibi bir şehir devleti bunun en iyi örneklerinden birini oluşturuyordu. Gerçek demokrasi Rousseau'ya göre eski Yunan şehir devletleri ve sitelerinde var olan 'doğrudan demokrasi' idi (Kalfa & Ataay, 2015: 471). Halk istediği zaman yönetime katılır ve istisnasız bir biçimde görüşünü belirtirdi. Bunun en büyük sebebi, bu şehirlerin nüfusunun genellikle belli bir oranın dışına çıkmaması olmakla birlikte, doğrudan demokrasinin ancak bu şekilde uygulanabilir kılınmasıydı.

Temsili demokrasiye ise kesin bir dille karşı çıkmakta ve bu yöntemle insanların özgürlüklerini devrettiklerini söylemekteydi. Çünkü ona göre egemenlik asla bir temsil kabul etmez ve bu sebeple devredilemezdi. Bu sebeple milletvekilleri de halkın temsilcileri asla olamazlar ve böyle nitelendirilemezler. Onların görevi sadece genel iradenin uygulanması konusunda aracı bir rol üstlenmeleri ve aldıkları kararların halkın direkt olarak onayı yok ise, hükümsüz kalınmasıydı. Böyle bir demokrasi sisteminde insanlar sadece parlamento üyelerini seçerken özgürdüler ve bir kez seçim yaptılar mı köle konumuna düşerler. Rousseau bu düşüncenin ileride daha da artacağını ön

görmüş ve çağdaş olduğunu kabul etmiş ancak bu tarz bir demokrasinin sadece geçmişteki feodal düzenin bir yansıması olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle Rousseau “Sadece tanrılardan oluşan bir halk olsaydı, demokratik olarak yönetilirdi. Böylesine kusursuz bir yönetim biçimi, sıradan insanlara uygun değildir” (Rousseau, 2016: 120) ifadesiyle bir nevi Antik Yunan’a atıfta bulunarak demokrasi görüşünü ifade etmektedir.

C. Monarşi

Daha önce belirtildiği üzere Rousseau, monarşiyi sadece büyük devletler için uygun görürken bunu da belli koşullar altında uygun görmekteydi. Büyük bir devletin yönetilmesi her ne kadar güç ise tek bir kişi tarafından yönetilmesi de o kadar güçtür, der ve kralın böyle bir durumda yetkilerini paylaşma durumunun yönetimi etkisiz hale getireceğini ifade eder (Rousseau, 2016: 126).

Monarşik bir yönetim demokratik yönetimden daha aşağı bir konumdadır. Çünkü demokrasi yönetimi öyle ya da böyle aydın ve yetenekli kişileri uygun görevlere getirebilir. Ancak monarşilerde genellikle bu görevlere getirilen kişiler yetersiz ve düzenbaz olmaktadır. Ona göre bir hükümdarın yönetiminde o onura gerçekten layık birinin bulunma olasılığı ne kadar az ise, bir cumhuriyetin yönetiminde bir ahmağın bulunma olasılığı da o kadar azdır (Rousseau, 2016: 127). Bu sebeple bu yönetimin tek işe yarar türü Platon’un *Devlet*’inde belirttiği gibi bir ‘bilge kral’ modelidir. Ancak Rousseau’ya göre bu tanımlamada hiçbir kral dünya üzerine gelmemiştir ve gelme olasılığı da çok düşüktür. Monarşi olarak yönetimin başında olanlar yalnızca tiran veya despot tanımlarına uyan kişiler olmuştur. Rousseau İngiltere’deki Avam Kamarası örneğini vererek aslında kendi düşüncelerine hali hazırda uygulamada olan en uygun yönetim biçimini belirlemiş desek yanlış olmaz. Çünkü İngiliz parlamentosu, egemenlik haklarını ani ve hızlı biçimde demokrasiye dönüştürebilmektedir. İngiliz parlamentosu alt kurulları, güncel sorunların daha ayrıntılı bir biçimde tartışabileceği üst komitelere de dönüşebilmektedir. Aynı şekilde başlangıçta egemenliği kullanan bir genel kurul, Avam Kamarası kimliğiyle ele aldığı konularda, raporlar hazırlayan bir komisyon konumuna indirgeyebilmektedir. Bir başka ifadeyle İngiltere’deki hükümet sisteminde olan ve adı ‘Westminster modeli’ olarak geçen, yürütme ve yasamanın birbiriyle yakın hatta iç içe olmasını Rousseau olumlu bir biçimde yorumlar. Günümüzde meclisin kuvvetli olduğu bazı ülkelerde bu durumun benzerlerini görmek mümkündür (University of Cambridge, 2013).

Rousseau'nun buradaki görüşlerinin günümüze etkisi hakkında aslında çok farklı yorumlarda bulunulabilir. Sonuçta kişiler tek bir düşünürün yorumlarına bakarak etkilenmeyebilir ve genel olarak kendi döneminin tüm aydınlanmacı düşünürlerinin uygun birer sentezini kendi devlet modelleri içerisinde oluşturmuş olabilir. Ancak Rousseau'nun yaptığı bu yorumlar özellikle monarşiyle yönetilen Avrupa devletleri üstünde büyük yankılar uyandırmış olacak ki Avrupa tarihi Fransız İhtilali ve sonrası monarşi ile yönetilen ülkelerde karşılaşılan birçok ulusalcı ayaklanmalar görmüştür. Ancak çoğu Avrupa devleti gerçek anlamda 20. yüzyıldaki dünya savaşları sonrası siyasi yönetim modeli üzerinde ortak bir biçimde modernleşebilmiştir. Bunun sebebi ise monarşinin binlerce yıllardır Avrupa için en ortak yönetim biçimi olması ve köklerini çok derine salmasıdır. Monarşi yönetiminin savaş yanlısı olmaya açık olduğu ve bu savaşların zaman geçtikçe yıkıcı etkisinin çok fazla arttığı gözlemlenince, Rousseau gibi düşünürlerin yüzyıllar önce belirttiği fikirler uygulamaya gerçek anlamda yayılabilmiş ve demokratikleşme süreci önem kazanmıştır.

Rousseau'nun ideal yönetime dair yaptığı yorumlar aslında onun ilkel yaşama düzenine olan özlemini de kanıtlar niteliktedir. Çünkü monarşiyi en kötü yönetim biçimi olarak belirlemişken, bunun büyük devletlere uygun olduğunu belirtmekle aslında bir nevi devletlerin büyümesini eleştirmektedir. Küçük olan devletlere daha ideal bir yönetim biçimi olan demokrasiyi uygun görmesi, uygulanabilirliği haricinde ilkel yaşama döneminin en büyük olasılığını bu küçük devletlerde görmüş olması olarak yorumlanabilir. Bu sebeple devletlerin anayasalarının halkın kararıyla istediği zaman değiştirilebileceğini ve hatta artık ihtiyaç duyulmadığı halde kaldırılabileceğini de sözlerine ekler (Rousseau, 2016: 147). Rousseau'nun aslında bu düşüncesinde bahsettiği durum devlet yapısını insansı bir bütüne benzetmesidir. İnsan her nasıl doğumuyla beraber ölüme doğru bir yolculuğa başlıyorsa devlet içinde aynı şey geçerli olmaktadır. Aynı zamanda artık işlevi olmayan veya kullanılmayan bir organ nasıl insanın kendi rızasıyla vücudundan alınıyorsa, devlet kurumları içinde benzer ameliyat mümkündür. Her devlet elbet bir gün sona erecektir ancak kendine gerekli ameliyatları yapan devletlerin ömrü diğer devletlere göre çok daha uzun olacaktır (Rousseau, 2016: 146).

III. Özel Mülkiyet Kavramı

Rousseau'ya göre, biri çıkıp da bir toprak parçasının etrafını çevirip burası benim dediğinde ve kendisine inananak insanları bulduğunda, bir başka

deyişle mülkiyetin ortaya çıkışıyla, toplum doğa durumunu sonlandırarak kendi istediğini yapmakta direnmiştir. Rousseau modern toplumlardaki insanların mülkiyet isteklerinin ve bu doğrultuda ortaya çıkan bencil hırslarının, ilkel toplumdaki insanlarda doğal halde bulunan iyilik gibi duyguları bastırıldığını ve bunun sonucu olarak modern toplumun bencil, birbiriyle çatışan ve sadece kendi çıkarları için yaşayan bir topluluğa dönüştüğünü ileri sürmüştür. İnsanların bu bencil mücadelesi o kadar büyük boyutlara ulaşmıştır ki dünyada savaşlar hiçbir zaman eksik olmamış, bu sebeple büyük bir güvenlik sorunu ortaya çıkmıştır (Arslanel & Eryücel, 2011: 13-14). Daha önce de belirtildiği gibi insanın doğuştan hayatta kalma özgürlüğü hakkı artık tehlike altındadır. İşte tam bu noktada Rousseau bu özgürlüğü tekrardan güvence altına alabilmek için insanların kontrata yani sözleşmeye başvurduğunu belirtmektedir. Rousseau her ne kadar mülkiyet hakkındaki düşüncelerini sözleşmesine dayandırsa da bu konuda ayrıntılı kuramsal bir perspektif ortaya koyamamıştır. Bununla birlikte, mülkiyetin meşruluğunu üç koşula dayandırmıştır:

“Sözleşme oluştuktan sonra açığa çıkan gerçek mülkiyet hakkının üç koşulu vardır. Bunlar; ilkin, söz konusu arazide o zamana kadar kimse nın yaşamamış olması, ikinci olarak, sadece geçimlik bir arazinin olması, ama daha fazlası değil, üçüncü olarak, arazinin işgal edilmiş olması ve bu arazinin ekilip biçiliyor olması, bir başka deyişle emek olması gerekli ki bu başka yasal kanıtların yokluğu halinde, mülkiyet hakkının tek işaretidir. Ancak Rousseau kolektivist bir yaklaşımdan ziyade özel mülkiyete izin vermekle beraber ...yurttaşların sınırlı olarak özel mülkiyet sahibi olmalarını onaylar” (Dent, 2000: 250; akt. Çakmakkaya, 2017).

-73-

Görüldüğü üzere Rousseau burada tamamen eşitlikçi bir mülkiyet kavramını savunmamaktadır. Özel mülkiyet kavramının eğer belli koşullar sağlanırsa her insan için geçerli olabileceğini belirtmektedir. Başka bir ifadeyle özel mülkiyet kavramının eğer belli koşullar sağlanırsa her insan için geçerli olabileceğini belirtmektedir. Rousseau'nun mülkiyet konusunda aldığı temel ölçüm, genel ve özel irade problemlerine dairdir. Özel mülkiyet özel irade bazlı bir durum ortaya koyup genel iradeyi karşısına alıyor gibi gözükmektedir. Eğer genel irade bir yurttaşlık görevi olarak 'özel mülkiyet' kavramını onaylıyorsa bu durum bir engel teşkil etmemektedir. Çünkü genel irade mülkiyetin eşit paylaşımının bir güvencesidir. Kısacası bireylerin kendi toprakları ve yabancı objeler üzerindeki hakları 'egemenin' yetkisi ve karar alması dahilindedir (Bertram, 2016).

Bu düşüncesi aslında günümüz modern ekonomi modellerinden biri olan 'Karma Ekonomi' modeline atıfta bulunur niteliktedir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, Avrupa sosyal demokrasisi bu ekonomik modelle ilişkilendirildi. Bu çerçevede, değişen derecelerde kamu hizmetleri ve temel hizmetler hükümet tarafından sağlanmakta ve devlet faaliyetleri genellikle kamu malları ve evrensel yurttaşlık gereksinimlerini karşılamaktaydı. Devlet faaliyetinin kamu malları ve hizmetlerinin yanı sıra mülkiyet haklarını korumak ve sözleşmeleri uygulamak için altyapı ve yasal çerçeve sağlamaktaydı.

Elbette ki Rousseau'nun belirttiğine benzer genel iradenin istediklerini istisnasız bir biçimde piyasaya ve ekonomiye tam anlamda yansıtacak bir ekonomik model uygulamada mümkün gözükmemektedir. Ancak her devletin genel iradesinin yetkide olduğu bir sistemde 'karma ekonomi' modeli, devlet müdahalesi ve özel sermayenin bir arada olduğu bir sistem olduğu için, her devletin kendine ve topluma yani 'iradenin' ihtiyaçlarına göre esnetilebileceği ve bu yönde ekonomik politikalar uygulanabileceği en uygun model olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle bu ekonomi modelinin, sosyal demokrasi ile yönetilen devletlerde oldukça başarılı, eşitlikçi ve halkın refahını arttıran bir karma model olarak karşımıza çıktığı düşünülürse, Rousseau'nun daha önce de belirtilen 'mülkiyet üzerine olan eşit haklar' önerisi çerçevesine benzer bir yapı oluşturulabileceği yorumu yapılabilir. Burada uygulanması gereken en önemli unsur genel iradeye uygun karışımı ve yolu belirlemektir (Quiggin, 2012).

-74-

Sonuç

Rousseau'nun etkisi sadece siyasi alanda değil, toplumsal, kültürel, hukuki ve sanat alanlarında da büyük anlamda gözlemlenebilir bir oluşum yaratmıştır. Bu anlamda 'Toplum Sözleşmesi' isimli eseri aslında onun uzmanlık seviyesinde sayılabilecek bir katkısıyken, bu seviyelere gelene kadar yukarıda belirtilen alanlar hakkında yazmış olduğu birçok eser daha mevcuttur. 'Bilimler ve Sanatlar üzerine Söylev' isimli eserinde adından anlaşılacağı üzere bilimi ve sanatın gelişimi üzerine yaptığı yorumlar, 'Emile' isimli eserinde modern anlamda ilk çocuk yetiştirme içerikli kitabı yazmış olması, 'Dillerin Kökeni Üstüne Deneme' adlı eserinde de dilbilim dalına büyük katkılarda bulunmuş olması, onun çağdaşı diğer düşünürlerle birlikte birçok alanda moderniteye düşünsel anlamda katkı sağlamıştır. Bu araştırmanın genelinde ise bu modernleşmenin siyasi ve ulus-devlet kısmı daha çok ön plana alındığı için 'Toplum Sözleşmesi' isimli eserinden yola çıkılmıştır.

Fransız İhtilali'nin mottosu olan 'eşitlik, özgürlük, kardeşlik' kavramlarının tüm Avrupa tarafından benimsenmesi ve 19. Yüzyıl devrimleriyle birlikte işçi haklarının ve çalışma şartlarının modernleşmesi ve Avrupa devletlerinin ve halklarının gittikçe gelişen bir demokratik silüet kazanması, Aydınlanma Felsefesi'nin temelini oluşturduğu bir süreçtir. Günümüz Avrupası'nda anayasal eşitlik, demokrasi, özgür irade ve mülkiyet gibi alanlardaki hukuki siyasi ve toplumsal normları ve işleyişlerin modern anlamda şekillenmesine en çok katkıda bulunan düşünürlerden biri de Jean-Jacques Rousseau olmuştur.

Ulus-devlet baz alındığında ise çalışmada yer verilen modern ulus-devlete ilişkin ana olgular doğrultusunda Rousseau, genel irade kavramını ortaya atarak günümüzdeki halk ve ulus egemenliğine dayalı yönetim sisteminin temellerini atmıştır. Egemen olan, halktır. Bu egemenlik, hiçe sayılsa bile, devredilemez ve hiç kimseye aktarılamaz durumdadır. Her birey, kimi zaman egemenliğin bir parçası, kimi zaman da yurttaşı olarak, yasayı koymakta ve ona itaat etmektedir. Çalışmada belirtilen ve analizi yapılan özgürlük-kölelik, ulus-devlet, egemenlik, mülkiyet kavramları ve toplumsal sözleşmeye sadakat modern ulus devlet oluşumunun basamaklarını belirlemektedir. Rousseau'nun çalışmadaki düşünceleri göz önüne alındığında bu basamakları doğru bir şekilde çıkmayı başaran uluslar, ömrü en uzun olan uluslar olacaklardır.

Kaynakça

- Açıkmeşe A. Sinem (2003). "Avrupa Birliği'nde Demokratik Meşruiyet Sorunu", Cilt: 2(4), s. 23-45. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/847863> Erişim: 01.12.2021
- Akdemir, Ferhat (2010). "Aydınlanma ve Modernitenin Romantik Eleştirmeni: Jean Jacques Rousseau". Ekev Akademi Dergisi, 44. sayı, s.61-72. <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423878053.pdf/> Erişim: 30.11.2020.
- Arslanel, Nazan M. & Eryücel, Ertuğrul (2011). "Modern Devlet Anlayışının Felsefi Temelleri". Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, cilt: 15 (2.), s. 1-20. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/32255> Erişim: 08.01.2021
- Bertram, Christopher. (2017). "Jean Jacques Rousseau". Stanford Encyclopedia of Philosophy. <https://plato.stanford.edu/entries/rousseau/> Erişim: 10.01.2021
- Constitutional Rights Foundation. (2004). "Hobbes, Locke, Montesquieu, and Rousseau on Government". <https://www.crf-usa.org/bill-of-rights-in-action/bria-20-2-c-hobbes-locke-montesquieu-and-rousseau-on-government.html#:~:text=Rousseau%20argued%20that%20the%20general,state%20like%20his%20native%20Geneva.> Erişim: 29.11.2020
- Çakmakkaya, Eda (2017). "Özel Mülkiyet Bağlamında Özgürlük Sorununa Bir Bakış: Locke ve Rousseau'da Köle-Efendi İlişkisi". Dört Öge, Yıl 4, Sayı 8. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/567760> Erişim: 08.01.2021
- Çınar, U. Meral (2017). "Rousseau ve Kant ile Avrupa'da Kalıcı Barışa ve Avrupa Birliği'ne Dair". Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, cilt: 16 (1.), s. 61-80. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/847175> Erişim: 28.11.2020
- Gøbel, Erik (2011). "Danish Shipping Along the Triangular Route, 1671-1802: Voyages and conditions on board" *Scandinavian Journal of History*. 36 (2), s.135-155
- Kalfa, Ceren & Ataay, Faruk. "Rousseau ve Çoğunlukçu Demokrasi Anlayışı". *Alternatif Politika*, cilt: 7, Sayı: 3, Ekim 2015, s. 457-489 https://alternatifpolitika.com/site/dosyalar/arsiv/21-Ekim-2015/4.kalfa_ataay_rousseau.pdf Erişim: 01.12.2020
- Lesaffer, Randall (2014). "The Peace of Utrecht and the Balance of Power". *Oxford Public International Law*. <https://opil.ouplaw.com/page/371> Erişim: 01.12.2021
- Ortaylı, İlber (2008). *Avrupa ve Biz*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Orwin, Clifford & Tarcov, Nathan & Furet, François (1997). "The Legacy of Rousseau". Chicago: University of Chicago Press.
- Özer, Ferda (2021). "Avrupa Birliği'nde Demokrasi Açığı Tartışmaları". Konferans: Ulusaldan Küresele: Popülizm, Demokrasi, Güvenlik. Işık Üniversitesi Yayınları. s. 82-87 https://www.researchgate.net/publication/349054247_Avrupa_Birli%C77nde_Demokrasi_Acigi_Tartismalari Erişim : 01.12.2021
- Öztürk, Armağan (2020). "Egemenliğin Cumhuriyetçi Yapı Sökümü: Machiavelli, Rousseau ve Ulus Devlet". *Muhafazâkar Düşünce*, Yıl: 16 (58). <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1213571> Erişim: 01.12.2021
- Patton, Steven (2019). "The Peace of Westphalia and it Affects on International Relations, Diplomacy and Foreign Policy". *The Histories*. https://digitalcommons.lasalle.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1146&context=the_histories Erişim: 30.11.2021
- Quiggin, John. (2010). *Zombie Economics: How Dead Ideas Still Walk among Us* (REV-Revised). Princeton University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctt7rg7m>
- Rousseau, J. Jean (2016). *Toplum Sözleşmesi* (Çev. A. Şanlısay). İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.

- Silier, Yıldız. "Marx ve Rousseau: Eşitsizlik ve Özgürlük". Doğu Batı Sayı: 55, Kasım, Aralık, Ocak 2010-II, s. 139-154 https://academics.boun.edu.tr/yildiz.silier/sites/yildiz.silier/files/inline-files/MarxveRousseauDoguBatiz2010_0.PDF Erişim: 30.11.2020
- Stevenson K. Douglas (1987). *American Life and Institutions*. Stuttgart (Almanya) s. 34.
- Suna, Merve & Özcan, Özel (2019). "Westphalian Devletler Sistemi ve Modernleşmenin Geleneksel Dünyanın Büyük Güçleri Olan İmparatorluklara Etkisi". *JEBPİRİ* 5(1), s. 49-62. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/843945> Erişim: 01.12.2021
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. "Birleşik Krallık'ın Siyasi Görünümü". <http://www.mfa.gov.tr/ingiltere-siyasi-gorunumu.tr.mfa> Erişim: 29.11.2020
- University of Cambridge (2013). "How the Westminster Parliamentary System was exported around the World". <https://www.cam.ac.uk/research/features/how-the-westminster-parliamentary-system-was-exported-around-the-world> Erişim: 29.11.2021
- Zabunoğlu Gökçe H. (2018). "Günümüzde Ulus-Devlet". *ERÜHFD*, Cilt 13 (1). <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/475599> Erişim: 01.12.2021